

26
Jaunā Gaita
252
MARTS 2008

JAUNĀ GAITA

RAKSTU KRĀJUMS KULTŪRAI UN BRĪVAI DOMAI

VOL. LIII, No 1, ISSUE 252
MARCH 2008

Jaunā Gaita is a Latvian quarterly devoted to literature, the arts, and the discussion of ideas.

Editor-In-Chief:
Rolfs Ekmanis
50 Cedar Lane
Sedona, AZ 86336-5011 USA
Phone/Fax: 928-204-9247
rekmanis@msn.com
rolfs.ekmanis@asu.edu

Associate Editor & Business Manager:
Ingrīda Bulmane
23 Markland Drive
Toronto, ON M9C 1M8 Canada
Phone: 416-621-0898
Fax: 416-621-9717
ibulmanis@scom.ca

JG home page:
<http://zagarins.net/JG>

Contributing Editors:
V. Avens, A. Liepiņa,
J. Silenieks, J. Slesers,
B. Sūrmane, I. Valdmāne,
L. Zaļkalne J. Žagariņš

Subscription rates
Canada
1 year Can \$39.-
2 years Can \$76.-
Single issues \$10.-

Other countries
1 year US \$39.-
2 years US \$76.-
Single issues \$10.-

JG is indexed in *MLA (Modern Language Association) International Bibliography* and *Latvijas Preses Hronika (Chronicle of Latvian Publications)*.

Copyright 2008 by "Ceļinieks"
Chairman of the Board
Guntis Liepiņš Box 21131, 150 First St.
Orangeville, ON L9W 4S7
Canada

Printed by Greenwood Tamad Ltd
Toronto, Canada
Canada Post Cust. # 02242052
Agreement # 40012507
ISSN 0448-9179

53. GADAGĀJUMS, 2008. GADA MARTS
1.(252) NUMURS

SATURS

1. PRĀTULA – Jānis Peters
2. DZEJA – Aina Kraujiete, Juris Zommers
8. Laima Kalniņa. Mans draugs un es
11. Juris Silenieks. Aina Kraujiete
13. Uldis Bērziņš. Par pērnrudden lasīto
15. Sarma Muižniece Liepiņa. Tauta
18. Maija Andersone. Padomju pagātne
21. Jānis Krēsliņš Sr. Nemierīgais kuzemnieks
Kazimirs Bēlendorfs. Dziesmiņa Jāņos
22. Astrīda Straumane. Fišbachas nometne
27. Jānis Kalmīte. Rija
28. Uldis Grasis. Pompejiska divkosība
29. Alfrēds Tauriņš. Pirmās nedēļas Hochfeldā
35. INTERVIJAS – Ēriks Ādamsons
Anda Kubuliņa. Jānis Krēsliņš Sr.
Uldis Siliņš. Tālavas taurētājs
36. ATMIŅAS – Velta Sniķere. Paskats
38. MĀKSLA – Voldemārs Avens. Kalmīte
39. R.E. Par Jāni Aistaru
40. Jānis Krēsliņš Sr. Izstāde Ņujorkā
41. Ilmārs Rumpēters. Monreāla
42. Jānis Aistars. Arizona
43. LASĪTĀJU VĒSTULES
45. KIBERKAMBARIS – Juris Žagariņš
46. DAŽOS VĀRDOS – (bs) (ic) (sa) (jk) (re)
55. GRĀMATAS
Dagnija Dreika. L. Dombrovskas Atstari
Ruta Veidemane. T. Vaidara Katram sava
Marita Grunts, Gundars Ķeniņš. N. Davies
Europe at War
Lalita Muižniece. Letonica
Rolfs Ekmanis. A. Freimanis, J. Talonena
Bibliography of Ludvigs Adamovičs
Anita Liepiņa. A. Čaka gadagrāmata
Ivars Antēns. J. Kursītes Vārdene
Ojārs Celle. E. Andersona LE
Ieva Kalve. G. Ķeniņa Raksti
Gundars Ķeniņš. JBS XXXVIII/3 (2007)

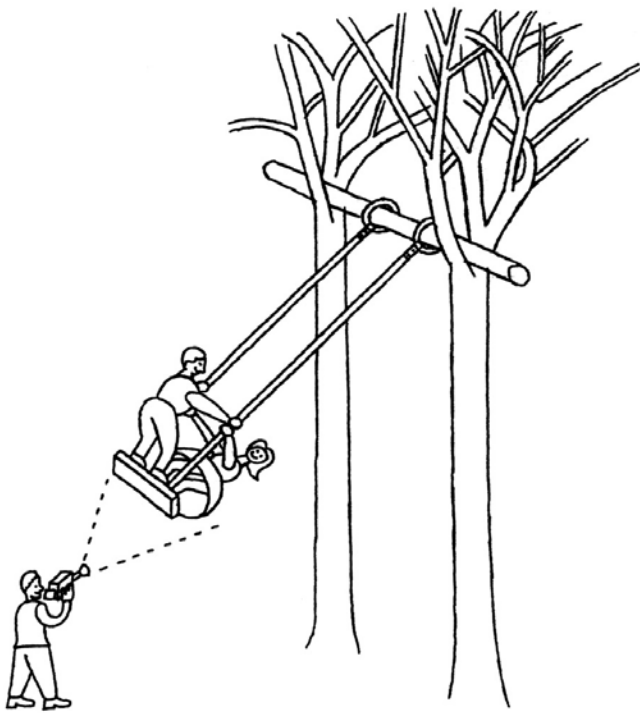
IN THIS ISSUE – I.V., J.Z., R.E.

Laimoņa Mieriņa vāks
Datormaketētājs Juris Žagariņš

Dalēji šis nr. Iznāk ar KKF, PBLA & LNAK atbalstu

*Mums ir kopēja asinsrite.
Upju dzislojums.
Eiropa.*

Jānis Peters

Māra Bīšofa zīm.

AINA
KRAUJIETE

Caur ūdeni

*Es esmu vasara –
aizmirsto kaņavīru kapos
ik vēja nobraucīto smilšu kopu
lieku ziediem un papardēm par kāzu gultu sapost,
virs kuņas kamenēm sanēt
dziesmu, dienvidus bulā kas skanētu
saldāk par visas pasaules katedrāļu ērgelēm kopā.*

*Es esmu vasara –
starp briestošām vārpām ar zilām
simts ziedu acīm uz augšu veļos, kur vēji mākoņus
cilā.*

*Piepeši tuvu
kā mīlētājs steidzīgs smags mākonis pārgulstas druvai
un, negaisa valstīts, zibenim baltam
debesīs plaiksnoties, izlīst par pērkona lietus šalti.
Bez stājas
ilgi vēl ducina citā pusē,
bet saule noskalot kājas
jau iemērc upē pie vīksnām.
Un kamēr zeme, zaļu zīda priekšautu aizsējusies,
mazgājas žirgti,
par septiņkrāsu varavīksni
augšup paceļos spīrgta.*

No krājuma *Es esmu vasara* (1963)

*Šķelmīgā vasara
savu mūžam izmainīgo seju
dzelmīgos ūdeņos ilgi apbrīnot mīl, –*

tās narcisms lipīgs –

*ja kāds par tuvu
debess āliņģiem pieliecas,
tas labprātīgs tiecas, pats drīz grib,
kur ap sauli spīdīgas zivis zibinās –
caur ūdeni mūžīgā vasarā
tuvāk vasaras mūžībai pieiet*

No krājuma *Spoguļi, spoguļi, atklājies* (1986)

Apmātība

*Vārti, kas nekur neved –
mani vedina*

*nams, kuŗa nav –
uz mani gaida*

*un es eju
spalgu saules trokšņošanu sadzirdot,
kur gadsimtu ēnām pilnas
pazares cipresēm.*

III

*Lūkoju atmosties
namā, kuŗa nav
lūkoju mosties, bet grimstu
vēl tālāk, vēl dziļāk
svešādās telpās un tepiķos –*

*krēslaini,
tie mani steidzina: atpūties!
atpūties! – it kā mani
nams tikai uz vienu nakti gribēs*

*un it kā ar draugiem man tikai
uz īsu priecīgu šķiršanās tikšanos
te kopā pabūt*

dzirdu –

jau smejas –

*ai, kā viņi prot priekot uz atvadām! –
un sauc arī mani, lai līksmojos,
lai jauna esmu, lai vēl nezinu
neko, kas notika vēlāk –*

*un es atplēšu rokas
iekams viss – visi – un nams
pazūd
nebijis.*

No krājuma *Ne bungas, ne trompētes* (1974)

Kartografs

*viņš iezīmēja papīrā ielu
rūpīgi ieskicēja trīs- un četrstāvu namus
dažus tikko salapojušus kokus
uzšņāpa
stabus ar satiksmes ugunīm*

*un nedauz graciozākus ielas spuldzēm
vēl piešķieba galvu pārskatīdams
vai viss tieši tā kā jābūt
tad – neticami lielai laimei
vai nelaimei pretim –
pats aizstaigāja pa šo ielu*

No krājuma *Spoguļi, spoguļi, atklājies* (1986)

*

*Kad pār saulespuķēm zied mēness,
staru tīklots, bet nesapīts
es uzsāku dzīvot –
mēnessīdā slīdu
kā līdaka,
kam dziļumi atveras.
Ūdens mani sauc un satrauc –
aizvien zvīļojoši,
aizvien gaida
mīklainie nāves un dzīvības spīķeri,*

*un it kā aiz ķēdes vazāts lācis es grīļojos
katrā upē, ezerā, katrā dīķī
savam atspīdumam pretī:*

*tur paslēpies mans līdzinieks,
mans mūža īstais gaitnieks.*

*un kā caur apsudrabotiem stikliem
uz tāliem ūdensspoguļiem
vārīgi kā kristallu
nakts mani nes,
kad pār saulespuķēm zied mēness.*

*

*mani mīļie staigā durvīm garām. Es –
eju smaidus atrakt
svešās sejās un
ar svešām mistērijām apaugu
kā ar vīnstīgām*

No krājuma *Divas poēmas. „Somnambulists”* (1995)

*No spoguļa
Spoguļi*

*Starp diviem spoguļiem stāvu, sevi
atkārtodama – līdz bezgalībai,
it kā aizgriežoties,
it kā steidzoties nevis
kurp projām, bet cieši aiz muguras sev –*

*aizvien tālāk un tālāk
no spoguļa spoguļi staigādama
spoguļu bezgalībā
atkal satiekos ar sevi.*

No krājuma *Spoguļi, spoguļi, atklājies*

*

*„caur tavas mīlestības
skatieniem
eju kā caur bīstamiem
nāves stariem, –
tie negalina, nē,
tie bezmieģā ietrenc
līdz pat rītausmai, sārziem
cherubiem spiežoties rūtīs
un kā saules pārkarsēta
sāpu un sūrstu.”*

*Bet stikla sievietē?
No pēkšņām gaismas maiņām
kā no bezmēra mīlestības
visa staro – vai tumst*

it kā zinot:

*izkūsis pērnais sniegs, –
pār visām prāta barikādēm
celsies citi elsu, citi
nopūtu viļņi.
Kritīs citi sniegi.*

Divas poēmas. „Stikla sievietē”

Ainas Kraujietes (1923-2007) dzejoļu izlasi sakārtoja Maija Meirāne.

JURIS ZOMMERS

Momenta brīnums

*Mazs dabas brīnums
pavēnī piestāj.*

*Momenta
brīnums.*

*Kukainis kā helikopters,
bālzaļš ķermenis, tāda
spoža lāsīte maza.
Viz propeleri
mugurai pāri.
Tas nosēžas tur,
īsts seškājains
brīnumdarbs.*

*Tikai
moments.*

*Spārnu varavīksne
aizpūš to, īsti
neredzētu.*

2007.12.VI

Dzejas stunda

*Kādreiz dzejoli
atrod kā sīknaudu ielas renstelē. Citreiz
jāmeklē vārdu džungļos – pacietīgi,
nenogurstoši.*

*Šodien laime: skatos Jūsos, jaunos,
vecos, kāda te bagātība! Vai pazīstat sevi,
zināt, ka katrs esat dzejolis, varbūt vēl
neuzrakstīts.*

*Te šai telpā vienkopus esam
simts dvēseles un vēl dažas varbūt,
simts molekulu ar vienreizēju
dzirksti.*

*Tas kungs tur labā pusē,
domāju balāde, un Jūs, kundze, var sastapt
tautasdziesmā, mazliet nerātnā –
Jāņos.*

*Tā kā neērti, bet nāsīs
jūtu arī kaut ko lipīgi saldu, pārcukurotu.
Piedodiet, bet jāsvītro!*

*Tagad saskaitīsim,
kuriem no Jums vārdi ganās savvaļā, pēc
izjūtas, kuri meklē kārtību stingru,
kā likums pieprasa.*

*Kāds pirmatnējs spēks –
vai jūtat to? – mūs ierakstījis dižā
grāmatā, nebijušā.*

*Ja mēs mācētu izjust
mūsu sāpes, sapņus, cerības, pierakstīt,
izdzīvot vismaz 100 mūžu, satvert,
saturēt katru sirdspukstu, tad
lēnām, saudzīgi atvērsies
MŪSU grāmata.*

*Tur katram sava vieta.
Caurskatīsim vismaz 100 lappušu, dažas
pustukšas, citas sīksīki pierakstītas.*

*Esat aicināti, ir pienācis tas brīdis:
mūsu grāmatas atvēršana. Uz vāka
uzraksts: Dzejas stunda,
Rakstnieku cēlienā,
Indianapolē.
7. jūlijā, 2007. gadā*

2007.8.VII

*JG veidotāju saimes locekļa Juŗa Zommera pirmie dzejoļi iespiesti
JG75(1969). 2005. gadā Rīgā Valtera un Rapas apgādā iznāk Juŗa
dzejkrājums Radību noslēpums.*

Laima Kalniņa

MANS DRAUGS UN ES

Es esmu sirma, veca vecene, un man ir draugs jaunāks par manu dēlu. Es domāju, ka tas ir jauki, ja tu pati esi veca, sirma vecene, un tev ir draugs jaunāks par tavu dēlu. Varbūt, tas nebūtu iespējams Latvijā, bet mēs dzīvojam Amerikā, un Amerikā viss ir iespējams. Latvijā mani varbūt pieklājīgi cilvēki sauktu par tantuku, bet Amerikā par šā mīlīgā vārdu lietošanu var atlaist no darba. Kāds varbūt saskatītu diskrimināciju pret veciem ļaudīm, un pagalam būtu tava karjera. Tādēļ arī šeit neviens mani par tantuku nesauc. Bez tam es nemaz neesmu mīlīgs tantuks, bet diezgan neganta, nejauka vecene. Protams, mans draugs saka, ka pat nevienā kauliņā man neesot ne nieka nejaukuma, bet tāpēc jau viņš ir mans draugs, ka viņš man saka skaistus vārdus. Kaut arī es tiem īsti neticu, patikt man tie patīk ļoti. Piemēram, tagad pat - viņš manus kaulus un kauliņus nemaz redzējis nav, bet tomēr apgalvo, ka tajos nesot ne kripatiņas nejaukuma.

Es arī saku labus vārdus savam draugam, jo viņš ir mans draugs, un ko gan sirma, veca vecene var darīt ar savu draugu, kā sacīt tam labus, mīlīgus vārdus? Vispār es varu sacīt, ko gribu, jo mani neviens vairs atlaist nevar. Mana brīnišķīgā karjera ir prom un pagalam uz visiem laikiem, un es godīgu darbu vairs nestrādāju. Un es domāju, ka tas ir ļoti jauki, ka man vairs nav jāstrādā godīgs darbs un es varu darīt, ko gribu. Es arī daru, ko gribu, un priedīga skaitu un atkārtoju sen dzirdētu pantiņu:

*Sirds pie nelietības sienas,
Nogrimst miesas kārbās.*

Tādu pantiņu atkārtošanu sauc par citēšanu, un šoreiz es citēju Veco Stenderu. Es citēju viņu un vāru dārzu viras savam draugam, kas ir jaunāks par manu dēlu, un kuņģam vēl aizvien ir jāstrādā godīgs darbs. Manam draugam garšo dārzu viras, un viņš tās ēd ar baudu un patīku no sava godīgā darba pārnācis. Manam draugam patīk viņa godīgais darbs, un viņš to dara ar prieku. Man arī patīka mans godīgais darbs, kad es vēl nebiju veca, sirma vecene, un es to darīju ar prieku.

Kādreiz es stāstu savam draugam par savu

Laima Kalniņa.

darbu, ko es darīju toreiz, senajās dienās un es tad redzu, ka viņam patīk klausīties manus stāstus un viņš dzīvo tiem līdzī. Un es arī klausos sava drauga stāstus par viņa godīgo darbu un domāju, ka viņa darbs ir tomēr godīgāks par to darbu, ko savā laikā darīju es. Es nekad neesmu dzirdējusi, ka godīgs darbs ir izprieca, un tādēļ es domāju, diezin vai mans darbs maz bija godīgs darbs, jo dažreiz man šķita, ka mans darbs bija spēlīte un izprieca.

Es domāju, ka godīgs darbs nav nekāda spēlīte, ka tas ir nopietna lieta, un arī mans draugs savu godīgo darbu dara nopietni, vienalga kādas architektu vai dažādu smalko mākslu komiteju neprātības viņam nākas īstenot. Es esmu ļoti lepna uz savu draugu, kad viņš izdomāja kā uz ķirmju izēsta vēsturiskas ēkas pirmā stāva uzcelt otro stāvu, kaut arī vēsturiskais pirmais stāvs jau tik tikko vairs turējās uz saviem pamatiem un gatavojās sabrukt un nošķukt uz vēsturiskās ielas visai apkārtni par negodu un kaunu.

Lūk, kā mans draugs izdomāja saglabāt vēsturisko fasādi uz vēsturiskās ielas - viņš vienkārši uzcēla jaunu ēku aiz tās un aizkāra veco, vēsturisko fasādi tai priekšā kā lupatu. Un, ja jums tas šķiet, ka tas nav godīgi kārt jaunām ēkām priekšā vecas fasādes, tad es jums teikšu, ka, šo darot, manam draugam ļoti nopietni nācās pūlēties, un viņš pārnāca mājās pavisam noguris un nomocījies, izēda trīs šķīvjus dārzu viras un tūdaļ devās gulēt, lai rītā atkal celtos agri un dotos pie sava nopietnā un godīgā darba.

Man, protams, nav vairs jāstrādā godīgs un nopietns darbs, ja es vispār to kādreiz esmu darījis, par ko es pašlaik ļoti šaubos, jo es reti kādreiz klausīju priekšniecību, ja man netikās to darīt, bet spēlējos uz savu roku, un klausīju priekšniecību tikai tad, kad tā lika man darīt lietas, kas man patika. Man tagad nav vairs jāstrādā nemaz, jo es esmu veca, sirma vecene, un labā valdība man maksā iztikas naudu tādēļ vien, ka viņi domā, ka es reiz strādāju nopietnu un godīgu darbu. Varbūt, būtu godīgi viņiem pasacīt, ka es pati nemaz tik ļoti pārliecināta par šo faktu neesmu, bet es, diemžēl, tik godīga neesmu.

Kamēr mans draugs ir pie sava nopietnā un godīgā darba, es esmu mājās viena pati. Es spēlēju rakstnieci un darbojos ar savu datoru, jo man patīk to darīt, un es vienmēr daru un darīju lietas, ko man patīk darīt. Dažreiz es mazliet šaubos, vai tas ir godīgi spēlēt rakstnieci, vai nebūtu godīgāk sacīt, ka es esmu rakstītāja, jo arī burtu sišanu uz datora sauc par rakstīšanu, bet mans draugs sacīja, ka, ja es tikai rakstītu un neviens neliktos nezinis par to, tad es tiešām būtu saucama par rakstītāju, bet ja nopietni cilvēki ir iespieduši manis rakstīto grāmatās vai žurnālos, un vēl citi nopietni cilvēki raksta par manis rakstīto recenzijas, tad es noteikti varu saukties par rakstnieci. Es neesmu gluži pārliecināta, vai tas tiešām tā ir, kā mans draugs saka, bet es nolēmu, ka tas ir ļoti jauki un mīļi, ka viņš domājas mani esam rakstnieci, un es tādēļ izvārišu viņam vēl vienu katlu dārzenu viras un sacīšu arī viņam milīgus vārdiņus, jo, ja tu esi veca, sirma vecene, tev galu galā mazliet ir arī jāpapūlas, lai tavš draugs, kas ir jaunāks par tavu dēlu, sacītu tev labus vārdus.

Ir cilvēki, kas saka, ka ar drauga uzslavu vien esot par maz - tā klibojot. Es citēju:

*Eigenes Lob stinkt,
Freundes Lob hinkt.
Fremdes Lob klingt.*

Šis citāts ir vācu valodā, un es to tā arī varētu atstāt netulkot. Reiz, tas bija pirms kāda laika, es lasīju stāstu Latvijas mēnešrakstā, un tur bija vesela rinda citātu krievu valodā, kas arī tulkoti nebija. Un kaut gan laiks tagad ir cits, jaunāks un tādēļ varbūt labāks, jo laiks nav kā mēs cilvēki, kas kļūst aizvien vecāki un vairāk sagrabējuši, laiks kļūst aizvien jaunāks un spožāks. Taču var gadīties, ka vēl aizvien ne jau viss Latvijā ir jātulko latviski. Ja tā tiešām būtu, tad arī es

varētu netulkot savus citātus. Es gan domāju, ka godīgāk būtu citātus pārtulkot, lai arī tie, kas svešo valodu nesaprastu, varētu uzzināt, par ko īsti ir runa.

Bet laikam jau Latvijā krievu valoda nav sveša valoda, kaut arī man nācās satikt tur jaunu latviešu puisi, kam bija jāiet kalpot armijā un kurš krievu valodu nemaz neprata. Un tas man šķiet ir diezgan briesmīgi, jo Latvijas armijā kaņavīri pa laikam mēdza sist viens otru nost tāpat vien, kad viņiem tas ienāca prātā, un jauno un patikamo puisi varēja nosist tāpat vien viņa krievu valodas nezināšanas dēļ. Taču mani neviens nesit nost, ja es nemāku krievu valodu, kamēr es dzīvoju Amerikā. Tas varētu gadīties tikai, ja es brauktu uz Latviju, kur droši vien krievu valodu nesauc par svešu valodu, bet mani gan varētu saukt par vienu no tiem svešajiem, kas brauc ciemos pie pareizajiem un īstajiem Latvijas latviešiem.

Latvijas rakstniece krievu valodas pantiņus bija likusi katras nodaļas sākumā, tā norādot, ka iedvesma nodaļai nākusi no šiem pantiņiem. Mani ziņkārāja uzzināt, ko pantiņi saka, jo es esmu veca, sirma un ziņkārīga vecene. Es domāju, ka būtu godīgāk rakstīt visu stāstu krieviski, ja jau iedvesma ir nākusi no krievu valodas pantiņiem. Es arī rakstu angļiski, kad man gadās angļiska iedvesma, un bez tam, ja viss šis rakstniece stāsts būtu rakstīts krieviski, tad es to nemaz nelasītu un man nebūtu jāmocās ar ziņkāri.

Tātad, ja Latvijas rakstniece, kas ir labāka par mani - Latvijā viss ir labāks, kas ir jaunāks, un viss nav vairs labs, kas ir kļuvis vecs - varēja netulkot savus citātus, tad es netulkošu arī savējos, sevišķi tādēļ, ka neesmu droša, vai neesmu ko saputrojusi un vai citāts nebūtu skaitāms otrādi:

*Fremdes Lob klingt.
Freundes Lob hinkt.
Eigenes Lob stinkt.*

Varbūt man vispār nebūtu labi uz Latviju braukt, jo Latvijas rakstniece rakstīja, ka Latvijā, kur augsti vērtē visus jaunus un visu, kas ir jauns, dažkārt esot cilvēki, kas neizturoties labi pret veciem ļaudīm. Varbūt man labāk būtu braukt uz Āziju, kur vecus cilvēkus ciena - jo vecāks, jo vairāk ciena.

Es jau teicu, ka Latvijā cienīts tiek viss jaunais un laikam visi jaunie arī, jo esmu dzirdējusi sakām, ka vajagot palīdzēt jauniešiem,

jo tiem esot tik ļoti grūti. Es būtu varējusi sacīt, ka arī vecajiem ar viņu kaulu un kauliņu sāpēm nemaz tik viegli nav, vienalga vai kaulos nejaukums ir, vai nav, ka vecie, nabadziņi, kļūst mazliet pakurli un nevar lasīt vairs avīzi bez acenēm, un ka tas arī nav un nevar būt nekāda izprieca, un ka tādēļ viņiem arī derētu mazliet palīdzēt. Taču es neko neteicu, jo nezināju, kādas ir jauno grūtības, un domāju, ka var būt, ka viņi cieš vēl daudzkārt briesmīgāk. Arī mans jaunais draugs, kas ir jaunāks par manu dēlu, man stāsta, cik pamatīgi var apdauzīties būvvieta un kādi tik negadījumi tur var piemeklēt, un tad es šausminos un domāju, ka var jau būt, ka jaunie Latvijā ir vēl vairāk apdauzīti, vienalga, vai viņi ir strādājuši būvvieta, vai ne, un tad arī man jauno ir žēl.

Es gribētu žēlot arī savu jauno draugu, bet viņš man to nevēl darīt. Viņš saka, ka viņš ir liels zēns un žēlojams vairs nav. Kad mans jaunais draugs no rīta, mazliet klibodams, iet pēc avīzes, jo viņa lauztā un dzelzs tapiņām sakniedētā labās kājas potīte un nez' kādā negadījumā cietušais kreisais celis vēl ielocījušies nav, es saku - *neej pēc avīzes, es pati vēlāk ienesīšu* - bet viņš tikai smejas un nekad mani neklausa, un vienmēr ienes avīzi istabā pirms dodas pie sava godīgā un nopietnā darba.

Mans draugs smaida arī tad, kad noguris vēlā vakarā pārnāk no sava nopietnā un godīgā darba, ja es viņu sagaidu ar kaut ko ēdamu. Vai viņš smaida arī tad, ja es viņu nesagaidu un esmu jau aizgājusi gulēt, es nezinu, jo viņš otrā dienā man stāsta tikai, ka esot dzēris tēju un lasījis žurnālus, ko man atsūtījusi arhitektu apvienība.

Taču svētdienās mēs dzeram sarkano vīnu un graužam cietos un sausos cepumus ar sieru un smejamies abi, jo mums patīk svētdienas, kad mans draugs nestrādā savu godīgo un nopietno darbu. Mēs sēžam pie dārza loga un skatāmies putniņus mielojamies ar izlobītām saules puķu sēklām, jo šeit Amerikā un vecā Strosneidera kunga veikalā var nopirkt putniņiem izlobītas saules puķu sēklas. Es nezinu, vai tādas var nopirkt arī Latvijā, bet esmu gan dzirdējusi, ka Latvijā agrāk esot bijuši cilvēki, kas graužuši neizlobītas saules puķu sēklas un to čaulas splāvuši uz ielas. Vai tādi graužēji ir vēl tagad Latvijā, es nezinu, redzējusi viņus es neesmu. Es gan pamanu, ka vāveres, kas uz loga palodzes diedelē zemes riekstus,

met čaulas uz terasītes plienakmeņiem, kad es viņām riekstus pasniedzu un viņas tos grauž. Es tad dusmojos uz vāverēm un soļos viņām riekstus vairs nedot, ja viņas čaulas nesaslaucīs, bet tomēr atkal iedodu, jo man patīk, ka vāveres uzticīgi ņem riekstus man no rokas un dažreiz vēl uzliek mīkstu ķepiņu manai rokai.

Mans draugs saka, ka vāveres nobarojušās tik resnas, ka drīzi velšoties no kokiem. Vēl mans draugs saka, ka viņš esot zviedrs. Es gan viņam isti neticu, ne vienu, ne otru - ne to, ka vāveres velsies no kokiem, ne to, ka viņš ir zviedrs.

Kā tu vari būt zviedrs, es viņam saku, ja tavs tēvs ir latvietis, bet māte norvēģiete?

Es esmu piedzimis Zviedrijā, tādēļ esmu zviedrs, saka mans draugs.

Vai tu esi dzirdējis stāstu par zvirbuli, kas izšķīlās no olas zirgu stallī un tādēļ domājās esam zirgs? – Es viņam vaicāju. Tad jau drīzāk es esmu zviedriete, jo mana tēva senči ir nākuši no Zviedrijas, un fizioterapeite zviedriete, kas mēģināja manu stīvo labo celi pēc operācijas atkal ielocīt, kad to bija izsītuši no eņģēm Atlantijas okeāna vilņi un ārstam vajadzēja izņemt no tā dažas bojātas skrimstalas, uzzinājusi par mana tēva senčiem sacīja, ka arī es esmu zviedriete, jo - once a Swede, always a Swede.

Once a Swede, always a Swede - ir citāts un es to varētu netulkot. Kādēļ es citātus varētu netulkot, to es jau iepriekš izskaidroju un nebūtu vērts atkārtoties. Taču šoreiz es citātu tomēr tulkošu, jo man gribas, lai visi, kas stāstu lasītu, saprastu, par ko es runāju. Tātad - *once a Swede, always a Swede* - nozīmē: *reiz zviedrs, vienmēr zviedrs.*

Man un manam draugam šis citāts ļoti patīk un mēs to lietojam, cik bieži vien varam. Mēs šo citātu lietojam tā oriģinālā angļu valodas versijā, jo latviski mans draugs neprot. Kā gan viņš arī varētu prast, ja mājās viņa vecāki runājuši pa pusei zviedriski, pa pusei norvēģiski. Protams, tādēļ arī zviedriski un norvēģiski mans draugs zin tikai tā pa pusei, un ja nebūtu angļu valodas, ko viņš skolā iemācījies, tad mans draugs būtu pavisam bez valodas, un tas tad būtu bēdīgi, un viņš nebūtu skolā un augstskolā ieguvis labās atzīmes, kas viņam bijušas, bet varbūt būtu pavisam izmests no skolas ārā. Protams, daudz jau netrūcis, ka viņš būtu izmests

ārā no skolas tāpat, bet tas būtu bijis par nerātnībām, ko viņš sastrādājis, - globusu, ko izmetis ārā pa otrā stāva logu, beigto vardi, ko ievietojis skolotājas galda atvilktnē tā, lai bioloģijas stundā uzšķērstā varde lec skolotājai virsū, kad viņa atvērs atvilktni - nevis par valodas nezināšanu.

Man nav iebildumu, ka mans draugs, kas zviedriski zina tik tā pa pusei, sevi sauc par zviedru, jo es pati zviedriski nerunāju nemaz, bet jaukā zviedriete, mana fizioterapeite, mani tomēr pieskaitīja šai tautai, jo, kā jau viņa teica - *once a Swede, always a Swede*.

Vispār es domāju, ka katrs pats var izvēlēties, kas viņš grib būt, kādai zemei un tautai piederēt. Mani mazbērni, piemēram, saka, ka viņi ir puslatvieši, kaut gan puslatviski nerunā. Viņi runā angļiski un nepaliešu valodā - pali, kad negrib lai pieaugušie viņus saprot. Šo valodu viņi iemācījušies tālajā Katmandū, kad bija pavisam maziņi, un domā, ka tālā Katmandū, Nepālas karaļvalstī, ir viņiem mājas, kaut gan Rīga viņiem šķiet skaista vieta un viņi uzmanīgi pieraksta latviešu valodas vārdus, lai tos iemācītos un neaizmirstu. Viņi raksta *latsis*, kad es viņiem uzdāvinu spēļu lācīti, lai neaizmirstu, kā šo zvēriņu sauc latviski, bet *brauc uzmanīgi* viņiem nav jāpieraksta, to viņi ir dzirdējuši pieaugušos sakām tik bieži viens otram, ka viņi šo teicienu atceras tāpat. Lielie mazbērni māc pasacīt *tumšais alus* un *gaišais alus*, un tas viņiem ir svarīgi, lai Rīgā varētu pasūtīt to alu, kas viņiem tik. Šeit viņi nevar pasūtīt nekādu alu, ne tādu, kas viņiem tik, ne tādu, kas netik, jo amerikāņi domā, ka nevienam nenākas dzert alu, kas nav 21 gadu vecs.

Bet mans draugs un es, mēs nedzeram alu. Mēs dzeram sarkano vīnu, jo mans draugs domā, ka sarkanais vīns sargās manu sirdi un es nenomiršu. Es domāju, ka mans draugs maldās - es nomiršu tik un tā, vai es dzeršu sarkano vīnu, vai ne, bet es tomēr viņam pretī nerunāju, jo man tik svētdienās dzert sarkano vīnu un grauzt sausos un cietos cepumus ar sieru un runāties ar manu draugu. Es domāju, ka nebūs arī liela nelaime, ja es nomiršu, jo es jau esmu sirma, veca vecene, un nekas šinī pasaulē nedzīvo mūžīgi. Nomirst cilvēki un nomirst tautas, un tas tā notiek, un par to nevajadzētu brīnīties un īpaši bēdāties.

Svētdienās mans draugs dodas uz tuvējo delikatesu veikalu nopirkt mums sieru, vīnu un sausos cepumus, un šoreiz viņš nopirka

AINA KRAUJIETE UN METROPOLES IEDVESMAS

Ainas Kraujietes aiziešanu no mūsu saules, kā par katra radoša gara īslaicību, mēs atceramies nožēlu mākti, kam pievienosim arī prieka atziņu, ka esam bijuši privilēģēti vismaz uz brīdi būt viņas dzīves un darba liecinieki un līdzgaitnieki. Varbūt visiezīmīgāk būtu ievērot, ka dzejniece ir ņujorkiete, gribētos teikt, lielākā mērā nekā daudzi citi starp viņas likteņbrāļiem un māsām. Viņas dzīves loks pēc tēvzemes zaudēšanas ir ietvēris daudzas citas zemes un pilsētas – gan īslaicīgi ceļojumu gaitā, gan studiju vai darba ielokos. ņujorka, ko Kraujiete iemīlēja un nebeidza mīlēt, izliekas paliekam degpunktā. Kaut kur patālu no pašreizējā pavīd dzimtenes ainavas, gan daba, gan it kā sadzīves ainas, taču ne visai iedzīvīnātas. Arī senā klasiskā pasaule, iedzīvīnāta ar grieķu un romiešu dievībām un mitoloģiskiem tēliem, pa laikam iznirst no pagātnes. Dzejniece to bieži ietver ironisku noskaņu anachronismā, kas tuvina tālo, tik bieži apjūsmoto pagātni mūsdienu aktualitātei un arī vulgaritātei, kas negāja secen dzejnieces vērigajam skatam. Toties ņujorka, tās ielas, pieminekļi, raibais pūlis bieži sastāvošs no pašiem necilākajiem, malā nostumtajiem dzīves pabērniem, kuŗi, kā Fransuā Vijons teica, redz maizi tikai skatlogos, Kraujietei parādās tuvi un tieši. Tajā pat laikā nav jāapgalvo, ka dzejniece ieslēdzama lielpilsētā, kas ir viņu valdzinājusi gluži kā neskaitāmus

man arī šokolādi zeltītā kastītē, apsietā ar zeltītu diegu. Es domāju, ka tas ir ļoti jauki, ka mans draugs iedomāja, cik ļoti man garšo šokolāde, un tādēļ to nopirka priekš manis iesaiņotu zeltītā kastītē, pārsietā ar zeltītu auklu. Es šokolādi izēdu un zeltītājā kastītē glabāšu pastmarkas, lai katreiz, kad kādam rakstu, es atcerētos, cik jauks bija mans draugs, kad uzdāvināja man šokolādi zeltītā kastītē, pārsietā ar zeltītu aukliņu. Bet zeltīto aukliņu es lietošu kā metaforu tiem laipnajiem zelta pavedieniem, kas rauga mūs pasargāt un noturēt šajā pasaulē.

Un kas, es domāju, raudzīs pasargāt un noturēt šajā pasaulē manu tautu un zemi ?
Un ar kādu zelta auklu ? □

citus dzejniekus un politiķus, māksliniekus un uzņēmējus, ielas pārdevējus, baskājus un jaunlaiku rotšildus un rokefelerus. Reti kāds ir spējis pamest Ņujorku, atpakaļ neatskatījies. Ņujorka ir lielpilsēta, kas varbūt vairāk nekā daudzas citas ir pievilksusi uzmanību, izbrīnu un nožēlu un vienlaikus rosinājusi uz radību. Kraujiete nav pretojusies šim kārdinājumam, kas piedēvis viņas dzejai un dzīvei intensitāti un autentiskumu. Un blakus Ņujorkai lasītājs atradīs dažbrīd dzejnieces iezīmīgi iekrāsoto atstātās dzimtenes dabu, kā arī mēnessērdzības iedvesmotās rindas, kas atsauc šodienas narkotikas pārņemtos. Spoguļi var parādīties gandrīz kā līdzīga apmātība, kas aicina ielūkoties citā, plašākā realitātē. Kraujieti pievelk *vārti, kas nekur neved, un nams, kuŗa nav, mani gaida*. Kad kādā aptaujā viņai prasīts, kāpēc viņa raksta gluži kā Robe-Grijē, viņas atbilde bijusi: *Es rakstu*. Un ne bingu, ne trompēšu pavadījumā, aizņemoties šo vārdkopu no viņas dzejkrājuma nosaukuma, bet latviski tāpēc, ka mūsu literatūrai neesot rakstnieku pārpilnība.

Kraujiete nav kalpojusi tikai dzejas mūzām.

Viņa ir strādājusi zinātnisku darbu, piemēram, vēža pētniecības laboratorijās, kā arī kopā ar dzīvesbiedru, žurnālistu un redaktoru Viktoru Neimani, piedalījies radio programmu sastādīšanā un pārraidīšanā tad, kad mūsu kultūrai draudēja iznīcības briesmas. Arī dziesmu svētkus, dzejas dienas – pēcpusdienas, rītus un vakarus un citus literāri nozīmīgus sarīkojumus viņa bagātina ar savu piedalīšanos. Taču dzeja bija Kraujietes dzīve un viņas sasniegto mēs baudām ar prieku un elegiskām noskaņām. Dzejniece bija ilggadēja *Jaunās Gaitas* dzejas nodaļas redaktore. Kā tāda viņa bagātināja žurnālu varbūt ar pašām nozīmīgākām lappusēm, kas bija kā pretspars varmācībai un nežēlībai. Atļausos pieminēt, ka viesmīlība un sirsnība, kas mani sagaidīja viņas mājoklī un vienmēr deva ierosmi turpināt, *il faut continuer*, teica gudrie un apgarotie, kuŗiem atliek tikai pievienoties.

Juris Silenieks

Literatūras profesors *emeritus* Juris Silenieks ir JG redakcijas loceklis.

Trimdas dzejnieki (no kr.) Roberts Mūks, Kārlis Zvejnieks, Aina Kraujiete un laikraksta *Literatūra un Māksla* nodaļas vadītājs, literatūrkritiķis Jānis Čākurs, 1990. gada decembrī, Rīgā.

Foto: Guntars Janāitis

Uldis Bērziņš

PAR PĒNRUDEN LASĪTO

Vispirms lai dalīti mani prieki – zvana kolēģe Nora Kalna un vēsta, ka izdevniecībā Zvaigzne ABC iznācis „mazais Korāns” – 17. – 28. sūra Amerikā iepirkta prātniecisku tekstu sērijā! Tā man – pirmā sastrādāšanās ar redaktoriem un komentāra autoru Dr. phil. Jāni Ešotu. Tad rīt jāzvana un jāmēģina dabūt kādus autoreksemplārus... mēle samežģījās, kas cilvēktulkam par līdzdalību dievišķā Autora mūžīgā Tekstā!

Taisni par to šoruden šur tur atradu, ko paslīt – nu, piemēram, par *Vecās un Jaunās derības* autortiesībām domāts un diskutēts jau gadsimtiem ilgi. Cik lielā mērā tad Dievs vada aizrautīgā pravieša mēli, iedvesmotā rakstītāja roku? Vai cilvēks tā īsti maz tiek pie vārda? Dominikāņu mūks Marī-Žozefs Lagranžs, franču *Bībeles* un arheoloģijas skolas dibinātājs Jeruzalemē (Marie-Joseph Lagrange, 1885–1938) uzskatīja, ka ...*atklāsme ir dievišķa balva, kas Jauj Bībeles autoriem izvēlēties noteiktas idejas (lai kāds būtu to tiešais avots), saprast un vērtēt tās, un veidot no tām literāru darbu. Tad iznāk, ka Raksti ir pilnībā Dieva radīti un pilnībā arī to autora – cilvēka radīti.* Te esmu uzšķīris populāro *Jauno Jeronīma Bībeles komentāru* (The New Jerome Biblical Commentary, 1995, p.1030), jo Lagranža viedokļa izklāsts tajā gandrīz burtiski atbilst visam, ko tūliņ no cita avota citēšu par Korāna pētnieka Fazlur Rahmāna Malika uzskatiem.

Holandietis R. Fernhauts (*Rein Fernhout*) savā grāmatā *Kanoniskie teksti – absolūtas autoritātes objekti: Fazlur Rahmāns uzskata, ka arī jau dzejiskā iedvesmā dzejnieka jūtas, domas un vārdi pilnībā savienojas un kopā veido paši savu realitāti. Kaut ko līdzīgu var vērot attiecībā uz Muhammedu. Viņa „morāli intuitīvā uztvere” sasniedz stāvokli, kad tā jau saplūst ar „morālo likumu”, t.i. ar Dieva likumu. Un Vārds ir dots tajā mirklī vienlaikus ar iedvesmu – kā skaidrs Dieva Vārds, bet tas nonācis līdz mums caur pravieša sirdi. Kā la-*

Dzejnieka Ulda Bērziņa pērngad Ziemsvētkos rakstīto un JG sūtīto eseju ar mazliet mainītu virsrakstu ievie-tojam pavasara numurā, jo tā sasniedza redakciju pāris nedēļas pēc 2007. gada decembra nr. parādīšanās dienas gaismā (red.).

sām viņa vēlākā darbā, nav pat izslēgta iespēja, ka Muhammeds sludina sīžetus, ko viņš dzirdējis no citiem – pazīstams Muhammeda oponentu pārmetums. Tādi sīžeti „viņa tiešās pieredzes iespaidā” jau ir kļuvuši par atklāsmi. (R. Fernhout, *Canonical Texts – Bearers of Absolute Authority*, Amsterdam – Atlanta, GA 1994, p.233.)

Ko franču mūks Marī-Žozefs Lagranžs saka par mūsu Svētajiem rakstiem, to pakistānietis Fazlur Rahmāns Maliks saka par *Korānu*. Varbūt izcilais islāmologs iespaidojies no senākā domātāja darbiem – tieši vai pastarpināti? Nāks jauns pavasaris, kā *Korāna* lasītājam un tulkotājam man būs interesanti izpētīt Lagranža un Fazlur Rahmāna uzskatu saikni, atrodot un salīdzinot attiecīgus pārsprīdumus viņu abu darbos. Šā vai tā, pilnam Korāntekstam līdz ar pirmo zāli jābūt izdevniecībā „Zinātne”! Ja man i neizdodas tulkojumā atspoguļot *Korāna* dievišķo skaistumu un varenību, tad ar cilvēcisko komponentu es ceru galā tikt...

Kārtējo reizi i šoruden pusbalsī pārlasīju Čaka nepabeigto lugu *Matīss – kausu bajārs*, ko dzejnieks rakstījis 1942. un 1943. gadā. Šī dzejas luga man skaitās Čaka lielākais veikums pēc *Mūžības skartajiem*, un reizē – lielā strēlnieku epa parodija Otrā pasaules kara bezcerībā. Mūsu nacionālais Dzejnieks tagad nevis rāda – rada mūs, kas „pašnodedušie”, kas viens otru zemnieciskā apņēmībā nodeduši – kam? No divām debespūsēm uzklupušiem „impēriju atjaunotājiem”. Bet uz skatuves ceram tomēr „uzvarēt kausā” – nodzert pie zemes i vienus, i otrus! Esmu jūsmā pat apgalvojis, ka *Matīss* esot pirmais latviešu vai bezmaz Eiropas postmodernais gabals, jo tas radot pats i savu lasītāju, i savu autoru, savu (ne)realitāti, kur i lasītājam, i autoram no neizturamās vēstures Realitātes tverties.

Izlasīju Līgas Rundānes *Leluos atlaidys* latgaļu rakstu valodā (Rēzekne, 2004), <latgola. lvs> rodamā vuordineicā pārbaudīdams, ko esmu vai neesmu latgaliski sapratis. *Lūde kai zibsnis sper, / Sylts asnis apsalej ap kryutežu. / Jumprova Marija, par kū?* Mini pats, par ko – arī te radīti un rādīti mēs, kas „2. Pasauļa karā” šāvām viens uz otru.

Lasu Kipras turku dzejnieka, tagad jau arī prozaiķa Mehmeda Jašina romānu *Bezrobežības stundas* (*Sınırdışı saatler*), kas pirmoreiz izdots 2003. gadā. Bija vecajā sultānu Turcijā tādi Karamanas pareizticīgie turki

Foto: Ingrida Bulmane

Eiropas parlamentārietis Aleksandrs Kiršteins un dzejnieks Uldis Bērziņš.

(karamanlī), vai citā skatījumā – turciski runājošie un rakstošie grieķi. Pirmā Pasaules kara noslēgumā, Turcijas un Grieķijas politiskajiem projektiem kaujaslaukā saduroties, tie šaudīja līdz – vieni pa labi, otri pa kreisi. Jaunā Turcija izlēma, ka tādu kristīgu turku nevar būt, un sūtīja tos dzīvot Grieķijā un runāt grieķiski. Vecā paaudze, vai atceraties, bija tāds grieķu premjerministrs Karamanlis – jā, no tiem pašiem. Un tā aizgāja nebūtībā vesela literatūra un avīžniecība, rakstīta turciski, bet grieķu burtiem. Tagad nāk postmodernists un savā romānā šo aizslaucīto realitāti atjauno. Mehmeds Jašins rada tādu kā “racionalizētu” Karamanas grieķburtu ortogrāfiju un “rada” i Autoru – Mihailu Oskaru, kuram pats par tulku – nodaļas sākas turciski ar grieķu burtiem, bet turpinās mūsdienu turku latīņrakstā (“tulkojumā”). Postmodernists nebaidās lasītāju nokaitināt, likdams apgūt grieķu burtus... Neiztiekam i bez postmodernas perversijas – tulkam jābūt sievišķīgi padevīgam Autora rokās, un darbastundās Mehmeds ir Maržorija Jašina-Oskara. *Jucis!* – nirdz izdevēji. *Vai viņš sēžas pie datora brunčos?*

Šovasar mūžībā aizgājis amerikāņu filozofs Ričards Rortijs – paņēmu pārlasīt, kā tad gadu tūkstošos un simtos evolucionē cilvēces lielā kaisle pēc „Patiesības”, lielā kāre ieraudzīt sevi un būt Pašam Sev. Postmodernisma laikmetā mēs esot jau nonākuši līdz atziņai, ka visas Patiesības – mitoloģiskie priekšstati, reliģiskās, pēc tam filozofiskās sistēmas, galu galā arī zinātnes patiesības bijušas un ir (un būs) tikai – literatūra... Un cilvēks, to sa-

pratis, vairs nevaicā: *kas ir paties?* bet gan – *kas ir jauns, oriģināls, agrāk nelasīts?* Es braši turos postmodernisma ideologam līdz. Un padomājiet, padomājiet tik – Ričarda Rortija metode ļauj man meklēt Patiesību, kur pašam gribas... Man nav jāmeklē „pašas laikmetīgākās strāvas”, kā darot Rortijs, es meklēju to laiku, kad pati zeme vēl bija jauna! Mani postmodernisma šedevri ir: igauņu dainas, skaldū deža, *Edda*, mongoļu eps, čuvašu pagānhimnas un raudu dziesmas, Platons – ko vēl jaunāku lai meklēju plauktā? Ķīniešu seno dziesmu grāmatu *Ši dzijn*, ko Konfūcijs vēl tikai taisās rediģēt saskaņā ar nupat apjaustiem sirdsprāta pincipiem? Vēdas? Šumeru dziesmu par Gilgamešu, kas nav vēl pārstāstīta akādiešu valodā un iegrebta Bābeles mālā? Nu, kas ir vēl jaunāks, kas vēl tuvāk Cilvēka un Dieva piedzimšanai? Jā tak – pati Valoda! Valoda ir pats jaunākais meistardarbs, pati gardākā un „avangardākā” poēma, kā to pirms simts gadiem apjauta krievu dzejnieks futurists Veļimirs Hlebņikovs! Kas To mums uzrakstījis, Kas un kad Valodu mums iedziedājis ausīs, mēs vairs neatceramies, jo paši sen vairs neesam jauni. □

Komponists Tāļvaldis Ķeniņš

1919.23.IV -- 2008.21.I

ERRATA

Iepriekšējā nr. (JG251) mums nav paveicies ar drukas velniņu trenkāšanu. 26. lpp. 17. zemitēksta piezīmē jābūt: 1941.12.VI (nevis 1940). 40. lpp. rakstā par jaunās paaudzes mākslinieku Krisu Lūisu minētais franču gleznotājs Bugarō (Bougereau) nebija vis kaut kāds „vunderkinds”, kurš nolika pindzeli 10 gadu vecumā – viņa pareizie gadi ir: 1825-1905 (nevis 1895-1905). 43. lpp. 1. slejas 9. rindiņā jābūt: JG250:38-41 (nevis JG230). Un 52. lpp. zem fotouzņēmuma jābūt: Laimons Eglītis (nevis Egītis). Bet nr. pirms tam – JG250 42. un 49. lpp. fotouzņēmumos redzamā radiokuģa daļā jūrniece ir Ruta Brēmane (nevis Būmane), un arī 4. zemitēksta piezīmē 48. lpp. viņas uzvārdu slīpētīte negantnieki ir sagrozījuši.

Sarma Muižniece Liepiņa

TAUTA

*Pūties, taures, skaniet, zvani,
saule, plašu gaismu lej!
Karogs, sarkanbaltisarkans
vējos atraisījies skrej.
Skrej pa laukiem, skrej pa klajiem,
sauc arvienu dzirdamāk,
Lai no mājām, lai no namiem,
lai no kapiem ārā nāk.
Pildās bargiem tēliem ielas,
pildās bālām ēnām gaiss,
Un iet mirušais un dzīvais, -
kur sauc karogs divainais.
Cielies augstāk, plīvojošais,
kur zūd saulē debess jums,
Lai redz tevi, kas šo zemi
kādreiz pārstaigās pēc mums.
Skrej pa priekšu pulkiem kaujā,
brīvs pats, brīvus dari mūs.
Līdz ar sauli, saules mūžu
tavai tautai dzīvot būs!*

Tauta. Latviešu tauta. Edvarts Virza (1883-1940) savā spēcīgā un virmojošā dzejolī „Karogs” nekur nemin Latviju vārdā. Dzejoļa uzsvars ir uz TAUTU dzīvu un mirušu, kuŗa plūst mazliet mistiskā, bet ļoti sparīgā un iespaidīgā vilnī pa laukiem, pa kapiem, pa pilsētas ielām, sekojot mūsu karogam, sarkanbaltisarkanam. Karogs ir jau vējos atraisījies, neviens to netur ciet, nekas to neaiztur no plīvošanas. Karogs patiešām ir *brīvs pats!* Toties, pašai tautai vēl ir lūgums karogam: *Brīvus dari mūs.*

Kamdēļ tieši šo dzejoli vēl atceros no latviešu skolas gaitām Kalamazū, Mičiganā? Kamdēļ tas vēl spēj uzrunāt latviešus šodien, vienalga, kur tie dzīvotu? Bez tam, kaut man kā desmit gadu vecam bērnam šķita pavisam fantastiski iedomāties, kā pār purviem un siliem un starp Rīgas mūriem un ēkām plūst bālas ēnas un kaut kādā veidā savienojusies (vai roku rokā, vai vienkārši blakus, vai garā rindā?) iet *dzīvais un mirušais*, ticu, ka dzejoļa paliekošais spēks nāk no tā, ka Virzas uzburtā aina nav saistīta tikai ar Latvijas

Šī raksta pamatā ir dzejas un vēl citu mūzu pielūdzējas Sarmas Muižnieces Liepiņas Latvijas valsts neatkarības pasludināšanas 89. gadadienā teiktā runa Filadelfijas Brīvo latvju biedrībā (2007.18.XI). Sarma ir Amerikas Latviešu apvienības Kultūras nozares vadītāja un arī ALAs Kultūras fonda priekšiece. Skat. Sarmas dzejoļu kopu JG238(2004).

Foto: Juris Žaģariņš

Sarma Muižniece Liepiņa.

zemi un Latvijas valsti, bet ar **latviešu tautu** – visvisās pasaules malās. Ar katru, kuŗš kaut ko vēl dziļi izjūt, redzot Latvijas karogu plīvojam gan dienās baltās, gan dienās nebartās.

Šodien un rīt mēs, latviešu tauta ārpus Latvijas, sanākam svinībās, aktos, dievkalpojumos, koncertos, konsulārās pieņemšanās, vakaros un ballēs atzīmēt Latvijas valsts dibināšanas dienu – 18. novembri. Tīmekļa portālā <latvieši.com> ir uzskaitīti 83 sarīkojumi 27 pasaules valstīs. Ja jūs šobrīd nesēdētu Filadelfijas Brīvo latvju biedrības namā bet Ķirgizstānā vai Minskā, Santiago vai Romā, Parīzē, Oslo, Montreālā, Amsterdamā, Adelaidē, Beidžingā, Lisbonā, Sietlā, Šrilankā vai Taškentā, jums būtu iespēja ierasties un kopā ar citiem latviešiem apstiprināt to, ka ir vēl Latvija un latviešu tauta. Pat Dienvidāfrikas Keiptaunā pēc ziņām portālā piedalīšoties *vismaz četri latvieši.*

Dažās šē minētajās vietās bez šaubām šodien ir ļoti saulains, pat karsts laiks. Silta vēsma, ziedoši krūmi. Uzaugot Latvijai klimatiski līdzīgajā Mičiganā un nu dzīvojot pāri par 20 gadiem uz ziemeļiem no Bostonas, man kādreiz grūti iedomāties, ka ne visur, kur šodien sanāk latvieši, ir tas drēgnais Latvijas dabas 18. novembris. Vēlais rudens. Pelēkums. Slapjdraņķis. Slapjas kurpes. Izmircis mētēlis. Saltā vējā saplosīts lietussargs. Vēlā rīta gaisma, agrā vakara krēsla. Tāds tumšs laiks un bāla gaisma, kas liek garam dabīgi mazliet alkt pēc dzejnieka Artura Kaugara izgudrotā vārda „drūmošanas”. Tāds gada laiks, kad, skatoties gaŗāmgājēju sejās, prātā nemanot ieslid gramatisks vingrinājums: „viņš drūmo, viņa drūmo, viņi, viņas drūmo...” Un, ai cik labi sevišķi latvieši drūmo!

Bet nevajag sajaukt drūmošanu ar pesimismu vai cinismu. Un pesimismu un cinismu nevajag sajaukt ar nopietnību un pārdomām, kuŗas ir vajadzīgas un pozitīvas, un katram latvietim ļoti ieteicamas. Latviešiem nav gluži labs tulkojums jēdzienam ASV prezidenta *State of the Nation* vai ASV štatu gubernatoru *State of the State* uzrunām. Ja labi saraks-

tītas, tad tās ir ne tikai apsveikumi, runas vai vēstījumi, bet apsvērtas un atklātas analīzes tautai par visu to, kas štata vai visas valsts dzīvē pašreiz veicas un arī par to, kas neveicas. Tā ir „visu kāršu uzlikšana uz galda”, lai ne tikai valsts vai organizāciju vadītāji, bet visi varētu redzēt to pašu. Šodien. Nevis pēc divdesmit gadiem. *State of the Nation* ideja ir citādāka nekā uzņēmuma vai nevalstiskas organizācijas *Annual Report* (Gada pārskats), jo tajā nav tikai atskaite vispozitīvākā gaismā, kā tas bieži parādās gada pārskatos, bet ir arī apraksts par kaktos sen pamesto un manāmi saņurcīto saiņu atvēršanu un ieteikumi par to, ko ar tiem nākošā gadā varētu darīt. Latvieši prot dažādos sabiedriskos saietos skaisti un gaŗi apsveikt, netrūkst arī patriotiskuma un vēstures atskaitīšanās – bieži no nemainīgas perspektīvas, vienalga, kādi jauni arhīvi starplaiķā kļuvuši pieejami. Mēs pie tā esam pieraduši un varbūt pat nedzirdam, ko sakām, vai neredzam, ko darām. Ieradums ir spēcīgs, bet arī mānīgs. Lai ieradumu mainītu, nebaidīsimies katrs katru gadu nopietni pārdomāt dinamiskos, bet kutelīgos jautājumus: Vai latviešu tauta šodien, 2007. gada 18. novembrī Savienotajās Valstīs ir stipra vai irstoša? Kā ir ar tautu Latvijā? Kādas maiņas latviešu indivīdu un organizāciju dzīvē ASV ir praktiskas, loģiskas un vēlamas? Kādas maiņas Latvijas valsts dzīvē ir praktiskas, loģiskas un vēlamas? Ko es darišu, lai nākošgad būtu labāk, interesantāk. Neliesim tikai ūdeni uz uguns, bet metīsim uguni katrs savu domu dzirksti.

Pēdējo mēnešu notikumi Latvijā ir ārkārtīgi dzirkstoši un interesanti. Pat tādām, kuŗš varbūt sen ir atmetis Latvijas politikai ar roku, jo tur ir „par daudz partiju, ministri mainās pa labi un pa kreisi, un kāds nepārtraukti veido kādu jaunu komiteju”, kuŗa (citēju PBLA biļetenu): *strādās pie nākamās valdības deklarācijas projekta* – vienalga, ko tas nozīmē. Diplomāts Māris Selga no Latvijas Valsts vēstniecības ASV nesēnā uzrunā Bostonā mainīgo politisko procesu Latvijā, respektīvi valdības maiņu, nosauca ļoti diplomātiski (un Selgas kungs patiešām ir priekšzīmīgs diplomāts) par *kārtējo demokrātijas izpausmi*.

Bet pat no ārpuses, no tālās Amerikas skatoties, šķiet, ka tā šoreiz ir kaut kas krietni dziļāks nekā *kārtējā demokrātijas izpausme!*

2007. gada 4. novembrā *Latvijas Avīze* ar virsrakstu „*Tautas sapulce mudina būt politiski*

aktīviem” apraksta ainu Vecrīgā, kas izskatās gluži kā aina Virzas dzejolī „Karogs”: *Jau pusstundu pirms pasākuma sākuma Doma laukuma virzienā plūda gandrīz nerimstoša jauzu straume. Cilvēki nāca gan pa vienu, gan ar ģimenēm, gan organizētos bariņos. Daži nesa karogus un plakātus, kā arī skaļi diskutēja par pēdējiem politiskajiem notikumiem valstī. Uz tautas sapulci bija ieradusies gan rīdzinieki, gan dažādu Latvijas rajonu iedzīvotāji. Doma laukums Vecrīgā jau bija pārpilns... Precīzu pasākuma dalībnieku skaitu noteikt bija grūti, jo viņi no slapjā sniega slēpās zem lietussargiem. Pēc drošības dienesta aplēsēm 3. novembrī Doma laukumā bija pulcējušies 8 000 – 9 000 cilvēku.*

Latviešu tauta šķiet nejutās vairs īsti brīva, nejutās atraisīta kā plīvojošie sarkanbaltisarkanie karogi. Tā jūtas neuzklausa ikdienā un pārprasta ārzemju skatījumā.

Pāris dienu pirms šīs tautas sapulces, 1. novembrī, Vašingtonā ALAs biroja vadītājs Raits Eglītis intervēja drīzumā demisionējošo, bet vēl savā amatā strādājošo Latvijas Ministru prezidentu Aigaru Kalvīti. Kalviša kunga atbilde uz Raita pēdējo jautājumu man šķita īpaši nospiedoša. Sevišķi pēdējais teikums. Raits vaicāja: *Gan tautā Latvijā, gan latviešu sabiedrībā šeit ASV jūtama tāda nebijusi pesimisma sajūta pret valdību, Saeimu, politiskajiem procesiem vispār. Vai jūs noslēgumā gribētu pateikt kaut ko pozitīvu, kas ļautu šīs intervijas lasītājiem gaišāk paskatīties uz situāciju Latvijā?*

Kalviša kungs atbildēja: *Es domāju, ka cilvēkiem ir jānoņem tas emocionālais fons un jādomā pragmatiski par lietām. Cilvēkiem pragmatiski jāanalizē, kas šo situāciju izsaucis, kāpēc tā ir noticis, vai tiešām viss, kas šobrīd notiek [Latvijā] ir objektīvi. Es, skatoties uz visiem šiem notikumiem, vēlreiz tikai varu atkārtot, ka sabiedrība attīstās, ka sabiedrība grib līdzdarboties, un tas ir pozitīvi. Bet tas, ka daži grib visu noliegt, vietā nepiedāvājot neko, tas ir tas negatīvais. Tāpēc ir tā, ka var nomainīt vienu otru valdību, var nomainīt vienu otru politiķi, bet kopumā jau nekas nemainīsies, kurss Latvijai paliks nemainīgs.*

Katrā ziņā atbilde lasītājiem neiesēj Raita cerēto pozitīvo gaŗu, kas liktu gaišāk paskatīties uz situāciju Latvijā. Bet no otras puses uzskatu, un ceru, ka jūs arī uzskatīsiet, ka Kalviša kunga pēdējais deklarējums, ka var nomainīt vienu otru valdību, var nomainīt

vienu otru politīķi, bet kopumā jau nekas nemainīsies, kurss Latvijai paliks nemainīgs, ir izaicinājums mums pret šādiem neticami drūmiem valdības nemainības pareģojumiem – vai tas būtu Latvijā, vai ASV – nākt ar konkrētām idejām, ar mūsu katra State of the Nation pārdomām. Tauta Latvijā ir atkal manāmi iekustējusies. Vai mēs Amerikā šajos 17 jaunās neatkarības gados esam pārāk atsvēšinājušies, lai no jauna iesaistītos politiskā procesā, ar sajūsmu atbalstot inteligentu un ētisku darbību? Vai vieglāk ir akli kritizēt ne tikai pašreizējo valdību, bet arī pašu tautu, ka tā pati ir pēdējos gados rikojusies mulķīgi, aizraudamās ar materiālismu, nevis garīgiem mērķiem, bet tai pašā laikā paši priecādamies, paši baudot un ar lepnumu stāstot arī amerikāņu draugiem par tieši tiem pašiem materiāliem uzlabojumiem Latvijā, par Rīgas jaunajiem restorāniem un viesnīcām, moderno lidostu, šarpi ģērbtajiem ļaudīm, sakoptajiem laukiem un atpūtas bāzēm?

Zviedru dziedātāja Jensa Lekmaņa nesen ieskaņotā dziesmā skan divdomīgi vārdi: *Kas ir salūzis, to var vienmēr salabot. Kas ir salabots, vienmēr būs salūzis.* Vai tā ir?

Kad es šīs vasaras sākumā biju atkal Latvijā, mani pārsteidza, ka visās avīzēs rakstīja, ka *sen par vēlu* kaut ko darīt sakarā ar milzīgo inflāciju un citām ekonomiskām problēmām. Man bieži, šādus virsrakstus redzot, bija atklāti jābrīnās: *par vēlu?! Kā var tik kategoriski teikt, ka ir par vēlu jebkādam valstiskam atrisinājumam? Vai Latvijas valsts taisās pēc 17 īsiem gadiem pati aizslēgt durvis, aizmest atslēgu un beigt eksistēt, ja kaut kas neiet uz pareizo pusi un atrisinājums prasa disciplīnu? Es no visas sirds ceru, ka tā nav un nebūs.*

Latvieši. Latviešu tauta. Mēs tomēr esam arvien viena tauta. Un bija un būs tikai viena Latvija. Atbalstīsim to! Neatsvēšināsimies no tās. Pat tad, kad sarakstāmies vai sastrādājam ar organizācijām Latvijā, kuŗu titulus nevaram īsti saprast (kā mans mīļākais nesaprotamais nosaukums: Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas sekretariāts jeb ĪUMSILS), atcerēsimies, ka tur strādā daudz labu, izpalīdzīgu un prātīgu ļaužu tāpat kā Filadelfijas Brīvo Latvju Biedrībā vai Amerikas Latviešu tautiskā savienībā (ALTS) Bostonā, kam arī, skatoties no ārpusēs, ir ārkārtīgi mistiski organizāciju nosaukumi. Neatmetīsim ar roku, ka Latvijas problēmas nav mūsu problēmas. Jo bez brīvas, de-

mokrātiskas Latvijas latviešu tauta ātri izirs – gan te, gan Baltijas jūras krastā. Latvija ir tomēr tautas mājas. Var izbraukt no Latvijas, var pat izšķirties tur nekad nedzīvot, bet to vienīgi var, ja ir Latvija, uz kuriem var brīvi atgriezties, kad tikai vienkārši tik, vai kad dziļi, dziļi alkst. Ja nebūs Latvijas, tad 18. novembris un decembris un janvāris un februāris un visi gada mēneši patiešām būs visiem latviešiem pelēki un drūmi, pat vissaulainākās pasaules malās.

Ieskatīsimies šodien dziļi mūsu sarkanbaltsarkanā karogā. Izjutīsim bez cinisma un pesimisma šī karoga spēku vienot latviešus *dzīvos un mirušos*. Ja šis ir tas laiks tautas un Latvijas valsts dzīvē, kad mums jābūt politiski aktīviem ir nozīmīgi, nenogulēsim to!

Nobeigšu uzrunu ar savu dzejoli „Liksīm Rīgai koka grīdu!”*

Tas ir veltījums Rīgai tās 800 gadu jubilejā (2001), bet manuprāt tikpat aktuāls vēl šodien:

*No gaišiem gludiem dēļiņiem
Rīgai koka grīdu liksim!
Tad nebūs vairs jāmin
kur trotuārs beidzas.*

*Rīgā vairs negaidīs tramvajus,
bet uz stūriem dejos!
Čībās čāpos uz darbu.
Svētdienās zeķēs
ģimenes slidos.*

*Rīgā
nebūs nekad no grīdas jāpieceļas,
jo nebūs uz kā paklupt!
Vēsturniekiem būs jauna ēra:
Pirms un Pēc grīdas.
Ēra, kad kurpes ir allaž tīras.
Krustceļos,
kur tagad bieži avārijas,
šūpuļkrēslos
ļaudis atpūtīsies.
No muzejiem šļūcot
atpakaļ uz skolu,
bērni spodrinās Rīgu!*

*Jā!
Ieliksīm Rīgai
jaunu gludu gaišu grīdu.
Tad būvēsim Bibliotēku,
Kas arī spīd!*

□

* Pirmpublicējums JG230(2002):4.

Maija Andersone

DZĒŠOT PADOMJU PAGĀTNI.

NO LATVIEŠU SARKANO STRĒLNIĒKU
LAUKUMA LĪDZ OKUPĀCIJAS MUZEJAM

Tas nevienam nav noslēpums, ka cilvēka atmiņa ir ierobežota. Cilvēks nevar atcerēties visu, ko ir dzirdējis, redzējis un pārdzīvojis. Atsevišķi notikumi aizmirstas pavisam, citus var atsaukt atmiņā tikai ar pūlēm, vēl citus notikumus mēs it kā atceramies, bet, kad salīdzinām savas atmiņas ar citu cilvēku atmiņām, atklājam, ka esam pagātni sagrozījuši līdz nepazīšanai. Kā lai izskaidro šīs atmiņas īpatnības? Kas nosaka to, kurus notikumus mēs atceramies un kurus aizmirstam, bet kurus pārveidojam?

Psihologi uzskata, ka atmiņas sagroza mūsu zemapziņa. Ja kāds vārds vai priekšmets mums asociējas ar kaut ko nepiedienīgu vai nepatīkamu, mūsu psihē tas tiek nopiests zemapziņā un mēs nekādi nespējam to vēlāk atcerēties. Psihoanalītiķi domā, ka šādas apspiestas atmiņas var izraisīt psiholoģiskas pataloģijas, piemēram, šizofrēniju vai dažādas fobijas.

Sociologi atmiņas nepilnības skaidro citādi. Līdztekus katra cilvēka personīgajām atmiņām sociologi norāda uz atmiņām, kas cilvēkam ir kopīgas ar citiem. Katrai sociālai grupai, piemēram, ģimenei, reliģiskai sektai, tautai vai sporta komandai, ir sava pagātne. Grupas biedri apzinās šo kopējo pagātni un tikšanās reizēs atgādina viens otram pagātnes notikumus. Socioloģiskos terminos katrai grupai ir sava kolektīvā atmiņa

Sociologi uzskata, ka lielāko daļu cilvēka atmiņu patiesībā ir vienas vai otras grupas kolektīvās atmiņas un ka cilvēks šo informāciju atceras tikmēr, kamēr viņš pieder šim grupām. Atceros, kā bērnībā reiz apvainojos uz vecākiem, ka viņi nebija ar mieru man iegādāties suni, un teicu, ka brālim viņi pat govi nopirktu. Šis notikums ir daļa no mūsu ģime-

nes kolektīvās atmiņas. Es atceros šo notikumu tāpēc, ka ģimenes saietos tētis to reizēm pārstāsta. Kā 1. ģimnazijas 9. klases skolniece atceros, ka ķīmijas skolotājam likās, ka es un vēl pāris klasesbiedri dezorganizējot klasi, un manus vecākus izsauca uz pārrunām pie direktora. Tā ir daļa no manas bijušās klases kolektīvās atmiņas un satiekot savus kādreizējos klasesbiedrus, mēs šo notikumu reizēm pieminam. Daudzus no notikumiem, ko atceros, pati personīgi pat neesmu piedzīvojuši. Kā latviete atceros, ka 1918.gadā deklarēta Latvijas neatkarība. Kā bijušās Padomju Savienības oktobrēns atceros, ka Vladimirs Iljičs Ļeņins balīti vienmēr nes no resnā gala. Katra mana atmiņa mani saista ar noteiktu sociālu grupu – ar manu ģimeni, ar skolu, ar latviešu tautu, ar „padomju” latviešiem.

Kopīgas atmiņas, kopīgas pagātnes apziņa ir nepieciešama, lai grupas locekļi justos saistīti viens ar otru. Lai radītu šo kopības sajūtu, katrai grupai ir atceres rituāli. Ģimene tie ir radnieku saieti, jubilejas, kāzas un bēres. Skolasbiedriem tie ir klases vakari. Nācijām tie ir valsts mēroga atceres pasākumi un valsts svētki. Tāpat kolektīvā atmiņa tiek saglabāta fotogrāfijās, grāmatās, laikrakstos,

Maija Andersone.

Foto: Jānis Nagobads

Maijas Andersones, socioloģijas doktorantes (*The New School for Social Research*, New York) pastāvīgā dzīves vieta ir Latvijā. Raksts pārņemts no *Amerikas Latviešu Jaunatnes Apvienības* žurnāla *Vēja Zvani* 2006. gada decembra nr. (vejazvani@gmail.com; www.alja.org).

kapu plāksnēs, muzejos un pieminekļos. Atceres rituāli un atmiņas priekšmeti atgādina visiem grupai piederošajiem, ka viņiem ir kopēja pagātne, kopējas „saknes”.

Tāpat kā katra cilvēka personīgās atmiņas, grupas kolektīvās atmiņas nav precīzas pagātnes kopijas. Atsevišķi pagātnes notikumi tiek uzvērti, citi noklusēti. Grupas pagātnes interpretācija tiek pārveidota atkarībā no grupas šodienas situācijas. Fotografijas tiek plēstas un atkal salīmētas. Pieminekļi tiek celti un nojaukti. Ielas tiek pārdēvētas, un vēstures grāmatas pārrakstītas. Valstiskā līmenī politiskā cīņa par varu nereti nosaka to, kuri pagātnes notikumi tiks ierakstīti tautas vēsturē, bet kuri tiks noņemti aizmirstāšanai.

Attiecinot visu iepriekš minēto uz šodienas situāciju Latvijā, jāsaka, ka, manuprāt, Latvijā kopš 90. gadu sākuma ir novērojami mēģinājumi izdzēst padomju pagātni no latviešu kolektīvās atmiņas. Šo mēģinājumu aizmirst šeit ilustrēšu ar piemēru – Latviešu sarkanā strēlnieku laukuma pārtapšanu par Rātslaukumu un Latviešu sarkanā strēlnieku muzeja pārtapšanu par Okupācijas muzeju (turpmāk: OM).

Droši vien daudziem, kas bijuši Rātslaukumā Rīgā, ir ienācis prātā, ka šī Vecrīgas daļa izskatās pavisam divaini. Košais kruzulotais Melngalvju nams līdzās tumšajam askētiskajam OM korpusam izskatās kā putukrējuma torte līdzās vecam sarūsejušam skārda spainim. Arī praktiskā ziņā abas ēkas it kā konkurē par vietu. Melngalvju nams ir uzcelts tik tuvu OM ēkai, ka lietus laikā notekūdens no Melngalvju nama jumta tek uz OM sienas un bojā ēkas pamatus. Sabiedrības domas dalās. Vieni uzskata, ka OM ēka atspoguļo padomju okupāciju kā melnu traipu latviešu tautas vēsturē, un tāpēc ēka un muzejs jā saglabā. Citi uzskata, ka muzeja ēku līdz ar visiem citiem padomju pieminekļiem vajag jaukt nost vai vismaz pārvest uz Pārdaugavu un uztaisīt padomju „kapsētu”. Arhitekti uzsver ēkas arhitektonisko vērtību. Rīgas domnieki atgādina par augstajām zemes cenām.

Aizpagājušajos Ziemassvētkos biju viesībā Nūdžersijā pie diriģenta Andreja Jansona. Šaruna pievērsās OM un izraisījās strīds starp trimdas latvieti vēsturnieku Jāni Krēslīņu un Padomju Latvijā dzimušo un nesen uz Ņujorku atbraukušo Vilni Geidi. Krēslīņš uzsvēra, ka OM ir vieta, kurā Rīgā iebraukušie tūristi var uzzināt Latvijas neseno vēsturi.

Ja muzeju pārceltu uz citām telpām ārpus Vecrīgas, tik daudz tūristu to nevarētu apmeklēt. Vilnis Geide savukārt dedzīgi apgalvoja, ka tā ēka ir jā vāc nost. Viņam tā likās pati atbaidošākā ēka Vecrīgā un viņa atmiņas asociējās ar to, kā no skolas bija reizi gadā jāiet obligātajā muzeja apmeklējumā. Lai izprastu, kāpēc Rātslaukuma arhitektūra ir tik divaina un kāpēc Krēslīņa un Geides viedokļi par šo vietu tik būtiski atšķiras, ir jāpievēršas muzeja ēkas vēsturei un jāatklāj muzeja ēkas vieta dažādu sabiedrības daļu kolektīvajā atmiņā.

No Rīgas uzcelšanas līdz 14.gs. vietā, kur šobrīd atrodas Rātslaukums, bija tirgus laukums. Kad laukuma malas apbūvēja un vienā pusē Rīgas rāte uzcēla Rātsnamu, laukumu attiecīgi pārdēvēja par Rātslaukumu. Iepretim Rātslaukumam namu uzcēla neprecētie tirgotāji, kuri sevi dēvēja par Melngalviem. Namu attiecīgi nodēvēja par Melngalvju namu. Līdz pat II Pasaules karā laukums palika praktiski neskarts. 30. gados prezidents Kārlis Ulmanis gan plānoja laukuma daļu starp Rātsnamu un Daugavu apbūvēt, uzceļot tur viesnīcu un citas sabiedriskas ēkas, bet kaŗa dēļ šie plāni netika realizēti. Kaŗa laikā visas Rātslaukuma ēkas nodega un 40. gadu beigās padomju valdība novāca ēku atliekas. 1965. gadā Padomju Latvijas valdība pārdēvēja laukumu par Latviešu sarkano strēlnieku laukumu. Laukuma pārdēvēšana, tāpat kā ielu nosaukumu maiņa tika izmantota, lai simboliski uzsvērtu, ka Latvijas sabiedrība tagad dzīvo jaunā sociālistiskā laikmetā un ka tai nav nekā kopīga ar tās buržuāzisko pagātni. Vēl pēc 5 gadiem brīvā laukuma vidū tika uzbūvēta tagadējā muzeja ēka, un ēkā tika iekārtots Latviešu sarkano strēlnieku muzejs. Sākotnēji tika iecerēts, ka muzeja ēka tiks celta tieši uz Melngalvju nama pamatiem, bet arhitektiem, kas projektēja ēku, izdevās būvi „novirzīt” vairāk uz Daugavas pusi, un Melngalvju nama pamati palika neskarti. Drīz pēc tam līdzās muzejam Daugavas pusē tika uzcelts piemineklis – uz paaugstinājuma trīs stalti viri ar šautenēm un piecstaru zvaigznēm pie cepurēm stāv ar muguru pret muguru it kā sardzē. Uz pieminekļa plāksnītes bija lasāms *Latviešu sarkanie strēlnieki*. Padomju laikā muzejs kalpoja izglītojošiem un reprezentatīviem mērķiem. Uz muzeju regulāri tika vestas skolēnu un studentu grupas. Muzeja telpās pirmo klašu skolnieki tika uzņemti oktobrēnos, 4. klašu skolnieki pionieros, bet studenti komjaunie-

šos. Kad uz Rīgu atbrauca augstas Padomju Savienības amatpersonas, viņi parasti apmeklēja arī muzeju. Faktu, ka šajā vietā kādreiz bijis Rātslaukums, padomju vara neuzsvēra un pamazām bijušais Melngalvju nams un Rātslaukums dzisa no tautas kolektīvās atmiņas.

Laukums palika neskarts līdz 80. gadu beigām, kad Padomju Savienība sāka šķelties. Radās latviešu nacionālistu kustības, kuŗas mēģināja panākt Latvijas Republikas neatkarību. Ar gudru ziņu nacionālisti savus centienus nosauca par nacionālo „atmodu”, tādējādi uzsverot, ka netiek veidota jauna latviešu nācijvalsts, bet gan tiek „modināta” tauta un valsts, kuŗa ir pirmskaŗa neatkarīgās valsts turpinājums. Padomju laiks tika skatīts vienkārši kā pārtraukums Latvijas vēsturē – nepatīkams un vardarbīgs pārtraukums, atmiņas, par kuŗu latviešu nacionālisti labprāt izdzēstu pilnībā no latviešu kolektīvās atmiņas. Šajā nacionālās atmodas kontekstā tika darīts viss iespējams, lai atgrieztos atpakaļ vēsturē, lai atgrieztos pirmskaŗa neatkarīgajā Latvijā. Tika dziedātas vecās Latvijas laika dziesmas, tika pārizdotas Latvijas laika vēstures grāmatas, tika gāzti padomju pieminēkļi un restaurēti vēsturiski nami, tika atjaunotas pirmskaŗa latviešu organizācijas un tika mainīti ielu nosaukumi tā, lai tie atbilstu pirmskaŗa Rīgas ielu nosaukumiem. Tika darīts viss, lai padomju laiks Latvijas vēsturē tiktu aizmirsts kā ļauns sapnis.

Simboliskā atgriešanās pirmskaŗa Latvijā skāra arī Latviešu sarkano strēlnieku laukumu. Muzeja ēka netika nojaukta, bet, lai izdzēstu tās padomju pagātni, vārds „sarkanie” tika dzēsts no laukuma un muzeja nosaukuma. 1990. gadā muzeju slēdza finansiālu problēmu dēļ. Tai pašā laikā nauda atradās, lai jaunizveidotā Rīgas izpildkomiteja pieņemtu lēmumu atjaunot Rīgas „vēsturisko” centru, šīnī gadījumā bijušo Rātslaukumu ar visām tam piederīgajām ēkām. Laukumu apjoza un uzsāka pamatu atjaunošanu. Muzeja ēka stāvēja tukša un pamesta līdz 1993.14.VI, kad tajā tika izvietota pagaidu ekspozīcija par „baigo gadu”, kas palika muzeja ēkā pastāvīgi, un muzejs tika pārdēvēts par OM, un tāds tas saglabājies līdz šodienai.

1999. gadā Rīgas Dome beidzot paziņoja par ieceri muzeja ēku nojaukt, un 2000. gadā atklāja jauno Melngalvju namu, identisku „vecā” Melngalvju nama kopiju. Drīz pēc tam tika „atjaunotas”, precīzāk, uzceltas pilnīgi

no jauna, arī pārējās „vēsturiskās” ēkas. OM, kas ēku bija apsaimniekojis jau 5 gadus, protestēja pret domes ieceri pārvietot to uz citu ēku. Arhitekti protestēja pret ēkas nojaukšanu. Sabiedrības domas dalījās. Un daļās vēl joprojām. Bez arhitektiem pret ēkas nojaukšanu galvenokārt protestē ārzemēs dzīvojošie latvieši, kuŗi ir arī būtiskākie sponsori muzeja uzturēšanā. Viņu acīs ēka simbolizē OM, muzeju kas veic būtisku politisku darbu – atgādina tūristiem un jaunajai paaudzei, ka padomju laiks Latvijas vēsturē ir okupācija. Par ēkas nojaukšanu galvenokārt aģitē tie nacionāli noskaņotie Latvijas iedzīvotāji, kuŗu acīs tas bija Sarkanā strēlnieku muzejs, padomju pagātnes simbols, kas pēc iespējas ātrāk jāizdzēš no latviešu pagātnes. Un tikai pavisam nedaudzi atgādina, ka varbūt ēka ir jāsaglabā tieši kā padomju pagātnes piemineklis.

Vēlme ēku nojaukt ir lieliska ilustrācija tam padomju atmiņu dzēšanas procesam, kas jau kopš atmodas sākuma novērojams Latvijas sabiedrībā. Uzskatu, ka tas ir nepareizi. Tāpat kā vairums Latvijas iedzīvotāju – gan latviešu, gan krievu – negribu atgriezties vēsturē, ne pirmskaŗa, ne padomju. Gribu dzīvot šodienā, dzīvot mierā un satīcībā. Bet uzskatu, ka nav iespējams dzīvot mierā un satīcībā, noliedzot savu pagātni. Saliedētai sabiedrībai ir nepieciešama sava saliedēta pagātne. Ir nepieciešams vēstures stāsts, kuŗā katra sabiedrības daļa redz savu vietu, redz pamatojumu, kāpēc viņa pieder šai sabiedrībai. Nedrīkst vienkārši izdzēst 50 gadus no Latvijas vēstures. Ar 50 gadu dzēšanu mēs izdzēšam manu vecāku paaudzes bērniību un jauniību. Vēl ļaunāk – ar 50 gadu dzēšanu no latviešu atmiņas, mēs izdzēšam visu, kas krieviski runājošajos Latvijas iedzīvotājos, kuŗi ir dzimuši un auguši Latvijā, saista ar Latvijas valsti. Nosaucot visus šos 50 gadus, vairāk kā pusi cilvēka mūža, vienā vārdā „okupācija”, mēs nosaucam visus krieviski runājošos Latvijā par okupantiem. No vienas puses mēs vēlamies, lai viņi integrētos Latvijas sabiedrībā, lai viņi iegūtu pilsonību, lai viņi justos piederīgi. Bet no otras puses, mēs izdzēšam to pagātnes daļu, kas latviešiem un krieviem ir kopīga. Manuprāt, mēģinot aizmirst un noliegt savu padomju pagātni, mēs zāģējam zaru, uz kuŗa paši sēžam. □

JG redakcija labprāt uzklaušīs lasītāju domas par šo tematu.

Jānis Krēsliņš, Sr.

NEMIERĪGAIS KURZEMNIEKS

Nav daudz mūsu dzimtenes ļaužu, kas bijuši Eiropas politisko un kulturālo notikumu degpunktā. Viens no tiem ir maz pieminētais kurzemnieks Kazimirs Ulrichs Bēlendorfs (Casimir Ulrich Boehlendorff). Dzimis Jelgavā (1775), studējis Jēnā Vācijā, devies uz Šveici (1797), kur strādājis par mājskolotāju un tur arī pieredzējis lielās Franču revolūcijas atskāņas. Uzrakstījis arī plašāku sacerējumu par revolūciju Šveicē (*Geschichte der helvetischen Revolution*, 1802), kas publicēts vairākos atkārtotos izdevumos. Vēlāk devies uz Drēzdeni, Brēmeni, Berlīni u.c. vietām Vācijā, gan studēdams, gan draudzēdamies ar daudziem tā laika spožākiem rakstniekiem, intelektuāļiem. Nozīmīga ir viņa pazīšanās, sakaste ar vienu no ievērojamākiem vācu dzejniekiem un filozofiem Helderlinu (Friedrich Hölderlin, 1770-1843). Bet Bēlendorfs nekur nevarēja iesakņoties. Tika teikts, ka viņš vairāk dzīvojis savā fantāziju pasaulē nekā reālā dzīvē. Pēc atgriešanās (1803) viņš brīžiem strādāja par mājskolotāju Rīgā un Ropažos, bet arī savā dzimtenē nespēja noturēties nevienā vietā. Jāmin, ka viņa brālis Hermanis Leopolds (Hermann Leopold) bija diakons Jelgavas latviešu baznīcā, vēlāk profesors Jelgavas Pētera Akadēmijā (*Academia Petrina*) un Tērbatas Universitātē. Sava mūža pēdējos gadus Kazimirs Ulrichs kā galīgs nabags ar savu grāmatu maisu klaiņojis pa Kurzemi un Vidzemi. Kad pienāk viņa dzīves gājuma gals (1825), senie Šveices un Vācijas draugi viņu sen bija aizmirsuši. Vienīgais nekrologs par viņu publicēts *Latviešu Avīzēs* (1825.21.V):

...viņš bij labu vecāku bērns, viņa tēvs bij krievu komisārs Jelgavā; jaunumā viņš labi mācījās, it īpaši viņš zināja daudz svešas valodas, bet viņš tapa slinks pie sava prāta, un visur bīdamies, ka cilvēki viņam savu brīvību [var] atņemt, viņš vairāk kā 20 gadus apkārt staigāja, daudzreizēm visu Kurzemi un pāris reizes arī Vidzemi kājām izstaigājis. Godīgs lasītājs kas zina pats to būs redzējis ar kuļu ar grāmatām pa ceļu staigājam. (..) Lai nu kapā atron to mieru, ko viņš vīrs zemes gan visur meklēja, bet ne kur neatrada.

Par Jāni Krēsliņu Sr. skat. Irēnes Avenas (JG241:8-11) un Juŗa Šlesera JG249(2007):21-25 rakstus.

Pirms nedaudziem gadiem Bēlendorfa rakstus – vēstules, dzejas, recenzijas un sacerējumus par vēsturi – trīs lielos sējumos Frīdera Šelhāzes (Frieder Schellhase) redīgējumā izdeva Vācijā: *Werke* (Fankfurt am Main: Stroemfield, 2000).

Bēlendorfs neapšaubāmi labi prata latviešu valodu. Dažas viņa dzejas publicētas *Latviešu Avīzēs*, protams, ar mūsdienu mērauklām vērtējot, archaiskā valodā. Pašu latviešu dzeja tad vēl tā pa īstam nemaz nebij uznākusi uz skatuves. Latviešu rakstu pētnieki, šķiet, līdz šim viņam nav veltījuši nekādu vērību.

Kazimirs Ulrichs Bēlendorfs

DZIESMIŅA VECOS JĀŅOS

1
*Jānīti! No druvām, pļavām
Tev tā uguns liesma spīd,
Devība iekš rokām tavām,
Visur kur tavs karogs mīt.
Pilnos ziedos mūsu lauki
Un no puķēm aprīņš jauki
Mežs, dārzs, sējums, ganība,
Jāņa dziesmiņ sumina.*

2
*Jaukāajā vasar's dienā
Tavu daļu vārdu dod,
Lai tev mūsu zeme ciens,
Jo tu vairodams mums dod
Jāņu zāli, Jāņu prieku
Mēs to ne turam par nieku,
Jāņu dziesmas visur skan
Mājās muižās arīdzan.*

3
*Redzi, zaļus zarus nesam
Priecīgi no meža mēs,
Mēs nu tavi viesi esam,
Mājas pušķojam un mies'.
Agri, kad tik rītiņš rādās,
Tava ziņa mūs apgādās,
Vecam grēkam atsakam
Un to vairāk negribam.*

4
*Meitiņas sāk jauki spēlēt,
Vainaciņu atnes klāt. –
Kuŗam puīšam būs to vēlēt?
Kuŗu danci ne atstāt?
Lai nu acīm noņem saiti,*

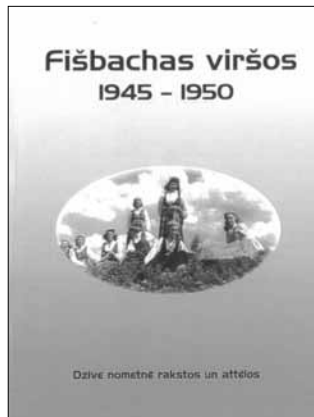
Astrīda Straumane Ramrath

FIŠBACHAS BĒĢĻU NOMETNE VĀCIJĀ

Līdzās dokumentārkrājumiem *Ēbenveilerieši* (1992), *Hanavas latviešu skola 1945-1949* (2004) un *Ausekļieši no pažobelēm pasaules tālēs 1945-1950: Augsburgas Ausekļa ģimnazijas audzēkņu atmiņu un rakstu krājums* (2004) tagad klajā laista Anša Pommera sakārtotā, rediģētā un paša datormaketētā grāmata *Fišbachas viršos 1945-1950: Dzīve nometnē rakstos un attēlos. Apcere un pārdomas* (Los Gatos, Kalifornijā, 2007). *Ideja par šo darbu radās, šķirstot vecus ģimenes albūmus ar foto uzņēmumiem no Fišbachas dienām. Gribējās tos sakārtot un aprakstīt, pirms viss nav izdzisis no atmiņas – tā ievadā Ansis Pommers. Ar šo pirmo ierosinājuma soli autors iesāka gaŗu ceļu, vācot informāciju un materiālus no dažādiem avotiem, privātām personām, periodikas (sevišķi izlietojot informāciju no Fišbachas nometnes laikraksta *Vēstis*, kā arī Gvīdo Augusta personīgo archīvu un Stanforda Universitātes Hūvera Institūta archīvu (Hoover Institution Archives). Gala iznākumā ir radusies grāmata ar milzīgu in-*

formācijas bagātību, fotogrāfiju klāstu, kas precīzi un specifiski ilustrē Fišbachas nometnes dzīvi un aktivitātes. Turot rokās šo vairāk nekā 500 lappušu biezo izdevumu, šķirstot un iepazīstoties ar tekstiem un fotogrāfijām, citādi nemaz nevar, kā just respektu un apbrīnu par autora pavadīto laiku un nesavtīgo darbu šī posma latviešu tautas bēģļu gaitās pasargāšanai no aizmirstības.

Grāmatas iesākumā Ansis Pommers pastāsta par nometnes raŗanos un savas ģimenes un daŗu citu bēģļu ieraŗanos Fišbachā 1945.27. VI amerikāņu armijas kravas maŗinās.

Netālu no Nirnbergas pilsētas Fišbachas nometnes teritorijā, ko vācieŗi izlietoja militārām vajadzībām, atbraucēģus sagaidīja vecas būdas, netīras barakas, gruveŗu kaudzes. Zināmu krāsu un cerību ņim drūmajam skatam piedeva virŗu plaŗais lauks starp prieŗu taisnajiem stāviem. Darba bija pilnas rokas (*kas liecina par mūsu labo gribu strādāt un glābt no tukŗuma mūsu trimdas dzīvi*), lai ņais primitīvajos apstākļos ievestu kārtību, lai izveidotu labi organizētu un vadītu latvieŗu ciematu ar visu, kas fiziski un

garīgi atvieģlotu bēģļu dzīvi.

Jau pirmajā gadā sāka darboties bērnu dārzs, pamatskola un Kārļa Skalbes vārdā nosauktā ģimnazija. Skolās mācījās skolnieki arī no citām nometnēm. Nodibinājās apģāds, kur iespieda laikrakstu *Vēstis* un citas publikācijas, ieskaitot grāmatas. Darbojās bibliotēka, veikals, dažādas darbnīcas arodu apmācībām. Sevišķi labi nostādīta bija dārkopības skola. Izveidojās dramatiskā kopa un

Astrīda Straumane Ramrath studē literatūru Bostonā (Northeastern U.). Raksti trimdas periodikā. Nodarbojas ar glezniecību, īpaŗi akvareļa tehnikā.

*Lai nu atzin savu kaiti!
Jānītis tas precinieks,
Kas ne kādam pārim lieģs.*

5

*Puŗķojiet ar jaunu zāli
Izredzētu pulciņu.
Pieliekiet ar māiz' un sāli
Tēvam, mātei mīģību.
Lai tie muzikanti spēģē,
Jauniem ļaudīm danģus vēģē.-
Mūsu kungu godāŗan'
Izdosies mums labi gan.*

6

*ģekŗ to lielu augģu kloni,
Kur tos graudus izkrata,
Vienģģiem par jauku ļoni
Ne bez balss ir jāmalda.
Brāģģiem, māsām veselģību
Vēģģejam, ir bagātģību;
Draugģu ģģelo Jānģģģi
ģenaidģģību izdeldģ.*

(Latvieŗu Avģze, 1824.14.VIII)

Nometnes virtuve Lejasciemā.

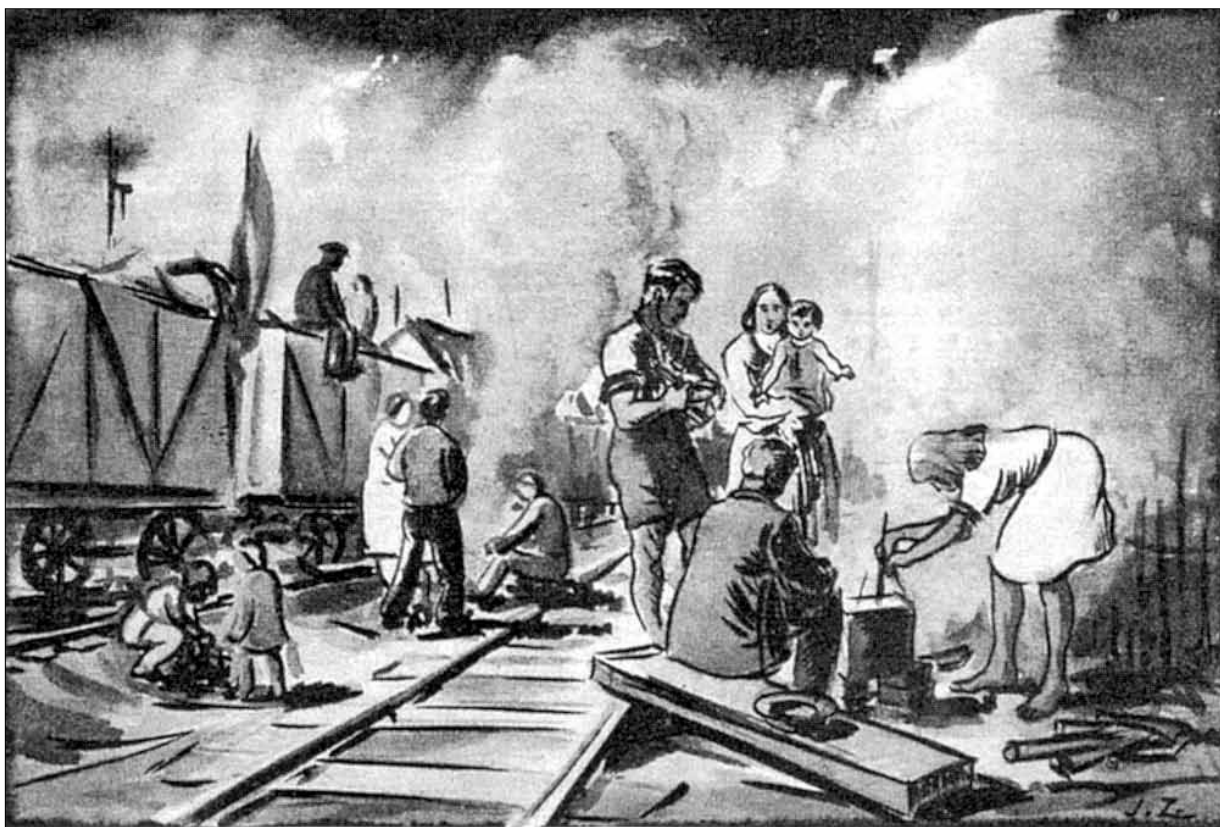
koņi. Nodibinājās skautu un gaidu vienības. Iekārtoja ambulanci un vēlāk atvēra slimnīcu. Šo darbīgo un, visādā ziņā, pilnvērtīgo nometnes dzīvi, Pommers rūpīgi un sīki apraksta un ilustrē ar bagātīgu fotogrāfiju klāstu, identificējot tajās gan cilvēkus, gan vietas un notikumus.

Grāmatu ievada ļoti specifisks satura rādītājs, pa kuŗa pēdām lasītājs var izstaigāt nometnes ceļus un iepazīties ar tās vairāk nekā četrus gadus garo vēsturi un ļaudīm, kuŗi šai laikā nometni vadīja, veidoja, kuŗi tur mācīja un mācījās, svinēja svētkus, dziedāja, dejoja, sportoja un strādāja. Daudzās fotogrāfijas parāda nometnes iekārtojumu, ģeogrāfisko pārskatu, ielu nosaukumus, sabiedrisko ēku

un privāto baraku novietojumus. Jāapbrīno liĶlais darbs, kas ticis ielikts šajās lappusēs! Šķirstot, pārskatot un lasot lapu pa lapai, Fišbachas nometne izaug acu priekšā gluži reāla un dzīva. Tur atrodama informācija par visu, kas saistās ar bēgļu nometni no tās pirmsākuma līdz slēgšanai. Grāmatā ir ievīti daudzi personīgi atmiņu stāsti, apceres, pārdomas. Tie piedod sausajiem faktiem krāsu un iejūtīgumu. Ir ļabi sajūst aiz skaitļiem un diagrammām cilvēkus un viņu dzīves.

Uzzinām, ka nometnes sākuma posmā tur nebija atļauts apmesties leģionāriem. Šo bijušo cīnītāju sajūtas ilustrē kuŗavīrs Roberts, kas spēcīgos vārdos nosoda netaisnīgo lēmumu. Tiek minēti "skrīningi" (no angļu screen,

Jēnas ešelons ceļā uz Fišbachu. Jāņa Zuntaka zīmējums.

Dziesmu svētku gājiens.

t.i., izsijāt, pārbaudīt politisko uzticamību), kad UNRRAS un vēlāk arī IRO vadībā nometnē tiek meklēti kara noziedznieki. Sākumā nometni apciemoja krievu propagandas grupas, kas centās pierunāt bēgļus atgriezties dzimtenē, gan bez redzamiem panākumiem. Jau nometnes dibināšanas pašā sākumā ļoti svarīga nozīme tika piešķirta bērnu un jauniešu izglītībai. Skolu dibināšana bija pašā priekšplānā. Jau 1945.VII nodibināja tautskolu (direktors Pauls Turlejs) un ģimnāziju (prof. Ernests Abele). Tā kā nometne bija pašā tapšanas stadijā un lielais apkopšanas un celšanas darbs vēl nebija pat iesākts, skolai nebija piemērotu telpu – mācības vajadzēja noturēt brīvā dabā. Rudenī skolēni pārvietojās uz di-

vām lielām barakām ar pienācīgiem soliem, tāfelēm u.c. mācību līdzekļiem. Grūtos apstākļus apraksta skolotāja, rakstniece, vēlāk arī JG līdzstrādniece, Marianna Ieviņa. Fricis Ieviņš savukārt dod izsmieļošu pārskatu par skolu darbību visā to pastāvēšanas laikā un informē arī par vispārējo izglītības situāciju nometnē. Viņš piemin dažāda veida kursus, zinātniska un praktiska rakstura, un uzskata, ka Fišbachas skolas bija vienas no vislabāk nostādītām mācību iestādēm visā Vācijā ar augstvērtīgiem, labi sagatavotiem skolotājiem un izciliem lektoriem.

Garīgā un intelektuālā dzīve bija sevišķi rosīga. Daudzās fotogrāfijas un apraksti at-

Fišbachas bēgļu nometnes tautskolas un ģimnazijas skolotāji. 1. rindā no kr. Alīde Kačerovska, Fricis Ieviņš, māc. Valdemārs Strautmanis, Lina Ratermane, Pauls Turlajs (skolas pārzinis), Ernests Abele (ģimnazijas direktors), Erna Strautmane un Eleanora Briede. 2. rindā Elza Nātriņa, Rita Plostiņa-Grinblate, Eizēns Šablovs, Ērika Birnbauma, Elza Strazdiņa, Ausma Reščevska, Rūdolfs Hofmanis un nezināms. 3. rindā Ausma Širmāne, Harijs Draviņš, Strautzele, Voldemārs Vārpa, nezināms, Olga Vitiņa.

“Zaļās briesmas” izsniedz “pavāri” Jansonu pāris un Ravkovskis. Rindā no kr. pirmās divas nezināmas, Šūmane, Liesma Jansone, Krams, Velta Egle, Kalniņa.

tēlo Kārļa Skalbes ģimnāzijas un tautskolas svētku un svinību norises, izlaidumus, valsts svētku svinības, literārus u.c. sarīkojumus.

Pirmā gada (1945) augustā Fišbachā notika Vācijas bēgļu nometņu pirmie Kultūras svētki, kurus ierosināja nometnes vecākais, bijušais Latvijas Nacionālās Operas direktors, komponists Jēkabs Poruks – reprezentatīvs notikums, kas parādīja svešautiešiem, sevišķi UNRRAs vadībai, ka latvieši ir kultūras tauta ar skaistām tradīcijām un bagātu pagātņi. Klātesošiem bija iespēja apmeklēt gaumīgi iekārtotu dailamatniecības skati, bagātīgu gleznu izstādi, tautas deju uzvedumu, nometnes koŗa koncertu u.c. Šiem svētkiem sekoja gaŗa virkne dažāda rakstura sarīkojumu, to vidū ikgadēja Latvijas dibinā-

šanas atceres diena, Latvijas Universitātes gada svētki, jauniešu iesvēte ar privātu vai arī kopīgu svinēšanu. Atsevišķi tiek aplūkots archibīskapa Teodora Grinberga 50 gadu darba atceres dievkalpojums, viņa un katoļu bīskapa Jāzepa Rancāna viesošanās Fišbachā un viņu vadītie dievkalpojumi.

Ļoti aktīva bija Fišbachas mūzikālā dzīve ar daudziem koncertiem un lielisku spēku piedalīšanos (Herta Lūse, Atis Teichmanis, Adolfs Kaktiņš, Ksenija Brante, Voldemārs Melķis, Dubultkvartets *Tēvija* u.c.). Ārkārtējs notikums bija Prof. Jāzepa Vītola viesošanās ar viņa kompozīcijām veltītu koncertu Elvīras Ārones un Eiŗena Freimaņa izpildījumā. Jēkabs Poruks, aperot koncerta nozīmi un dziļāko vērtību, starp citu, raksta: *Vītola*

Kārļa Skalbes ģimnazijas 4. klase (1945) pie barakas, kur sākumā notika mācības. 1. rindā no kr. Velta Egle, Tekla Vītola, Aina Jākabsons, Dzidra Bēmane, Rūta Ezergaile un Astra Auziņa. Stāv Maija Dūce, Ārdris Broŗe, Maiga Sillere, Ilmārs Dumpis, Jānis Vanags, Gastons Ērglis, Andrejs Avots, Vitolds Gobiņš, Visvaldis Œics, Pauline Dzene, Ilze Œķipsna un Normunds Krievs.

skaņdarbu koncerts skaidrajā Ārones un Freimaņa priekšnesumā skanēja kā evaņģēlijs (...) darīja mūs pašus sev vērtīgākus un bagātākus, pavēra mums, piespiedu dīkdieņiem, atkal trešo – dziļuma dimensiju, deva varbūt nojautu arī par ceturto – mūžību. Izcils notikums Fišbachas viršos bija Dziesmu diena / Dziesmu svētki, rīkota kopā ar tuvjo Mercfeldes latviešu nometni (1946.30.VI) – pirmie latviešu dziesmu svētki Vācijā ar 13 koŗu un vairāk nekā 700 dziedātāju piedalīšanos. Lasot grāmatā ievietotos svētku aprakstus un skatot daudzus uzņēmumus, var izjust un redzēt, kādu pārdzīvojumu un vienotības sajūtu šie svētki radīja no dzimtenes atšķirtajiem ļaudīm, kas ar dziesmas brīnišķo spēku tika aizvesti atpakaļ mājās. Noslēguma dziesmu *Tev mūžam dzīvot, Latvija!* – ikvienas sirds patiesu lūgšanu un neapklusināmu cerību – bija jāatkārto vairākkārt.

Ļoti nozīmīga bija literārā dzīve. Bija savs apgāds, sava spiestuve. Minēto Dziesmu dienu ievadīja Rakstnieku stunda, ko atklāja dzejniece Zīnaida Lazda, programmas daļā lasot arī savus dzejoļus. Dzeju lasīja Karola Dāle, prozu Knuts Lesiņš un Jonass Miesnieks. Gadu vēlāk (1947.VII) Fišbachā notika rakstnieku sanāksme ar sekojošu rakstnieku vakaru, ko ievadīja Ernesta Aistara referāts "Trimdas lirika". No citām Vācijas nometnēm bija ieradies paliels literātu pulciņš, kas iepriecināja klausītājus ar savu darbu lasījumiem.

Fišbachas Dramatiskā kopa (A. Valdmaņa, G. Amola un V. Cukura vadībā) izauga no teātra mākslas mīļotāju Dramatiskās studijas un deva daudz jo daudzus iestudējumus, piemēram, Rūdolda Blauņa *Skroderdienas Silmačos*, Mārtiņa Zīverta *Kīnas vāze*, Elīnas Zālītes *Maldū Milda sapņojums*, Edvarda Vulfa *Svētki Skangalē* u.d.c. Par teātra dibināšanu, lugu izvēli, režiju, aktieŗiem, par ikdienas problēmām u.c. sadzīves un darbības notikumiem savas domas ir izteikusi teātra dramaturģe, dzejniece Rūta Skujiņa. Pievienotie uzņēmumi atspoguļo izrāžu skatus, iepazīstina ar aktieŗiem, lugu programmām un dod arī īsus lugu atreferējumus.

Zīnaida Lazda (1949) .

Fišbachu apciemoja teāŗi arī no citām bēģļu nometnēm (Eslingenas, Vircburgas, Mērbekas).

Nometnes četru gadu pastāvēšanas laikā aktīvi darbojās skautu un gaidu vienības. Bija regulāras nodarbības, uguns kuri, mītnes vakari, nometņošana un izbraidumi, notika kopnieku kursi, skautu un gaidu vadītāju sagatavošanas kursi, arī skautu un gaidu vadītāju sagaitas nometne. Šeit pieminēti tikai daži. Iespaidīgākie notikumi bija labvēģļu sarīkojums ar nometnes mākslinieku piedalīšanos, gadskārtējie publiskie svētki, kā arī skautu un gaidu darbu skate. 1949.VIII Fišbachas nometnes skauti un gaidas pulcējās pie sava atvadu uguns kura.

Ļoti aktīvas Fišbachas nometnē bija dažādas sporta nodarbības, ieskaitot vieglatlētiķu, vingrošanu un baletu. Notika sporta svētki, sacīkstes, sporta propagandas diena, sporta demonstrējumi, meistarsacīkstes vieglatlētiķā, fiziskās kultūras un plastikas demonstrējumi un galda tenisa turnīrs.

Gadu tecējumā vērojot kā rietumu sabiedrotie pieņēma samierinās ar dzelzs priekš kara sadalītu Eiropu, bēģļiem bija jādomā par nākotni un jārisina jautājums par pastāvīgu apmešanās vietu. IRO lēmums bija slēgt nometnes. Sākās bēģļu izceļošana, galvenokārt uz Kanadu, ASV un Austrāliju. Šīs valstis, ieinteresētas lētā darba spēkā, piedāvāja bēģļiem darbu un uzturēšanos.

Bija pienācis laiks ardievām. Vairāki raksti sniedz ieskatu šī skumjā un savā ziņā traģiskā laika norisē. Četri gadi bija aizvadīti kopīgā darbībā, plānošanā un augšanā, veidojot pēc iespējas bagātu dzīvi un nekad neatmetot cerību, ka atkal pavērsies ceļš atpakaļ uz brīvu dzimteni un mājām. Diemžēl šīs bija veltas cerības. Fišbachas nometne tika slēgta 1949. IX. Maza grupa, apmēram 400 atlikušo iedzīvotāju (no sākotnēji 2 000) tika pārvietoti uz pagaidu mājvietu Dillingenā.

Grāmatas nobeigumā Ansis Pommers parāda vēlāku gadu nometnes teritorijas uzņēmumus. Fišbachas viršus viņš apciemojis vairākkārt. □

Jānis Kalmīte. *Rija*. Eļļa uz kartona. 1981. 24 x 35 cm.

Par Kalmīti, kurš reproducēto gleznu nodēvēja par *Svētbildi*, skat. Voldemāra Avena rakstu 38. lpp.

Uldis Grasis. *Pompejiska divkosība*. Fotomontāža.

Par dziesmu sacerētāju/komponistu un fotomākslinieku Uldi Grasi skat. *JG232(2003):48-54.*

Alfrēds Tauriņš

PIRMĀS NEDĒĻAS HOCHFELDĀ

Sākums JG 235:51-54; 236:34-37; 238:40-43; 241:29-36

1945.22.VIII Ierašanās nometnē. Istaba ierādīta Fon Richthofena ielā 2, trešā stāvā pa labi. Saliekam mantas pagalmā un gaidām, līdz atnāks kāds no dzīvokļa iemītniekiem. Dzīvosim kopā ar Burtnieku ģimeni. Burtnieks – filozofs, literāts, senāk J.A.Ozoliņš. Meita Agnese – mana tagadējā skolniece vidusskolas IV. klasē. Kundze – bijusi skolotāja, tagad strādā UNRRĀ [United Nations Relief and Rehabilitation Administration – ANO palīdzības un rehabilitācijas pārvaldē]. Beidzot atnāk Agnese. Mēs iekļūstam jaunajā mājoklī. Diena paiet kārtējot nometnes iestādēs apmešanās un uztura atļaujas. No 6. bloka vecākā Šneidera dabūju rakstu, ka esmu apmeties man ierādītā dzīvoklī. Uz šī raksta nometnes priekšnieks Ozoliņš uzliek rezolūciju ieskaitīt mani ar ģimeni pastāvīgos iemītniekos un izsniegt uzturu. Mikīte ar Gigīti pa to laiku izkrāva drēbes un lietas. Mikīte izšuj maisus salmiem un glīti uzklāj gultas. Mūsu istaba izskatās skaista, labākā, kāda nometnē var būt – mums ir magoņkoka pulēta guļamistabas iekārta. Atnāk dzīvokļa bijušā īpašniece [vāciete] apraudzīt jaunās iemītniekus un novēl mums šeit jauku dzīvi.

1945.23.VIII Ēdam pirmoreiz nometnes pusdienas – vāju, ūdeņainu sarkano biešu, kartupeļu un kāpostu zupu. Vakarā mannā zupa, kas ir kā šķidra biezputra. Agri aizejam gulēt, jo nav labas gaismas. Sajūta nav visai priecīga – dzīve nometnē liekas diezgan vienmuļa.

1945.24.VIII No rīta līst. Mikīte gribēja iet ar bērniem uz Fridbergu [Friedberg] pie zobārsta, bet tas jāatliek. Ilze un Gigis dodas pirmo dienu uz skolu. Sameklēju viņu klases bēniņu telpās. Abas varen priecīgas, ka reiz sāksies mācības. Diena paiet sīkās rūpēs. Te vakardienas devas saņemšana, te trauku meklēšana, te piena kartes un piena dabūšana. Aizeju pie elektriķa Galenika, mēģinu sarunāt elektrisku plītiņu.

1945.25.VIII No rīta ar Mikīti aizbraucam ar tramu uz pilsētas centru iepirkties. Neko se-

višķu jau nevar dabūt, pat rakstāmpapīru un spalvas grūti sameklēt. Mikīte vakar bērņus aizveda pie ārstes, kuŗa izrakstīja slimības zīmes. Šodien tās kopā ar lūgumu virzīju tālāk, un nu mani ar ģimeni ieskaitīja pašgatavotājos. Vakarā plkst. 8.00 bijām barakā dievkalpojuma. Ļaužu pamaz. Prāvests Kullītis teica skaistu sprediķi. Mācītāja Dūmiņa lūgšana pēc formas nebija tik pilnīga.

1945.26.VII Priekšpusdienā ar Mikīti aizgājām uz mūsu ģimnazijas pirmo sarīkojumu – “mūzikāli literāru rītu.” Sākumā direktora Aistara referāts „Latviskā mēraukla daiļdarbu vērtēšanā”, kuŗā viņš norādīja, ka nevis svešais, internacionālais var būt mūsu mākslas pamatā, bet gan mūsu tautai īpatnējais un būtiskais. Skolas koris nodziedāja divas tautas dziesmas. Sekoja mākslinieku priekšnesumi. Aistari mūs apciemoja jaunajā mītnē, uzkavējās tikai īsu brīdi, aizvien ietur zināmu vēsu distanci.

1945.27.VIII Iegāju Augsburgas Domā. Skaista baznīca, ļoti plaša, milzīga altārtelpa. Balta akmens kolonas, kas traucas uz augšu. Baznīcā notiek klusa rīta mesa. Apskatīju arī Sv. Ulricha baznīcu, bet tā ir mazāka, iekšpusē no vecuma pelēka. Pēcpusdienā notika ģimnazijas pedagogu konference. Priekšmanis svarīgākais tas, ka, sākot ar 3. klasi, būs reālģimnazijas nozarojums. Skolai ierīko internātu.

1945.28.VIII Esmu pavisam saguris. Pirmo stundu skolā nokavēju. Fiziskā nelabsajūta atstāj iespaidu uz stundas gaitu – nevaru koncentrēties.

1945.30.VIII Dienas paiet īpatnējā nometnes atmosfērā bez intensīva darba. Drusku nodarbojos ar angļu valodu, gatavoju stundas neorganiskā un organiskā ķīmijā. Arhitekts Vladimirs Valdis Zēbauers vakar atgriezies no Hanauas nometnes. Atveda vēstules no radiem. Almiņas vēstule ļoti gara. Tā attēlo pēdējās dienas Kurzemē, traģiskās, baigās dienas frontes tiešā tuvumā, bēgļu gaitas un pēdējo divu mēnešu ilgo ceļojumu no austrumiem uz rietumiem, arī tagadējo dzīvi Hanauā: *Es raudu atkal prieka asaras, kā toreiz Hengersdorfā, kad zināju esam izglābušos no Drezdenes bumbām ... Nedēļu pēc Tavas aizbraukšanas no Priedniekiem sabrauca vācu karavīri – skroderu un kurpnieku darbnīca. Tad nāca Vaiņodes šturmešana. Bija dienas, kad pilnīgi bez apstājas viss dārdēja. Tad 31. oktobrī [1944] pirmie šaviņu sprā-*

Par ķīmijas zinātni doktoru Alfrēdu Tauriņu (1904-1986) un viņa dienasgrāmatu skat. JG 235(2003):51

dzieni krita rudzu druvā pie akas. Vaivaru ģimene arī bija pie mums. Tani pat dienā aizgājām uz bunkuru mežā, netālu no dzeramā ūdens avotiņa. Vienā bunkurā apmetāmies mēs, otrā Vaivari. Drīz pēc tam atnāca jauna kaŗavīru vienība. Sākās tranšeju rakšana, vispirms Kunča tīrumos, tad mūsu. Mēs bijām spiesti pāriet uz jaunu bunkuru Priednieku mežā – gravā, pretī rudzu druvai, netālu no karpu dīķa. Bunkurs bija ierīkots divos stāvos. Vilkām lozes. Mūsu ģimene ieņēma augšējo stāvu. Ierīkotas bija visas labierīcības – mēnešiem varējām iztikt neizlīduši no pazemes. Fricis, sākot ar oktobra vidu, ielīda mežā un bija galvenais bunkura būvētājs, piedaloties Ādolfam, Jānim un dažreiz vēl citiem. Fronte tomēr neattālinājās. pienāca divu kilometru tuvumā. Pie mūsu bunkura kādu dienu tika izraktas tranšejas, nolaiestas garās priedes un egles, mums pašiem nezinot un nedzirdot. Tikai, kad vīri vakarā pārrādās mājās, dabūjām zināt par jaunajiem ierakumiem visapkārt. Tā mēs nodzīvojām līdz 15. novembrim, kad paziņoja, ka 16. novembrī jāevakuējam. Vienīgais zirgs bija Varonis. Ceļi neizbraucami. Priedniekos bija kādas vienības štābs, tas deva divus pajūgus novest mūs līdz Kalvenes stacijai. Ka ceļš var būt tik neizsakāmi slikts, to gan nevarēju iedomāties. Plkst. 12.00 izbraucām, un ar tumšiem bijām Kalvenes stacijas mežā. No turienes kaŗavīri ar saviem pajūgiem mūs aizveda uz Aizputi. Tur tad arī nolēmām: turpmākais ceļš – Vācija. Šī vieta vēstulē, īstenībā vēstules sākums, atstāja uz mani visdziļāko iespaidu. Cik ļoti viņi visi ir turējušies pie savas zemes, pie mīlās Kurzemes, pēdējā latviešu

zemes gabaliņa! Kas viss nav bijis Almai un citiem jāpārcieš, dzīvojot starp ierakumiem bunkuros, tiešā frontes tuvumā! Salīdzinot mūsu grūtības un pārdzīvojumus, skaidri redzams, ka tiem, kas palika ilgāku laiku Kurzemē, ciešanas ir bijušas daudz lielākas.

1945.3.IX Agrā rītā devos uz Untercelli. Aiznesu tukšos maisus. Palīdzēju darbos – līdz pusdienai ārdīju mēslus, pēcpusdienā griezām kāpostus, vilkām bietes. Vakarā atgriezos mājās vēlu. Mugursomā piena pudele, drusku āboli un saknes. Vērtība diezgan maza, bet nesamais smags.

1945.4.IX Visu dienu braukāju pa Augsburgu. Nopirku bērniem krāsainos zīmuļus, zīmējamo papīru, biju pie pulksteņtaisītāja un kurpnieka. Redzēju vecajā Augsburgā skaistus stūrīšus – *Fronhof* pie Doma baznīcas, īpatnēju ēku kompleksu ar pagalmiem un dārziem – *Regierungsgebäude*.

1945.5.IX Ar šo nedēļu ģimnazijā sākās mācības pēc pilna stundu plāna. Bija cerības, ka skola dabūs četrus dzīvokļus klasēm, bet nometnes Baltijas komiteja latviešu skolai piešķīrusi tikai divus dzīvokļus. Vispār latviešu stāvoklis mūsu nometnē nav labs, jo Baltijas komitejas priekšsēdis Ozoliņš turas pie varas, pateicoties leišiem un igauņiem, un tiem izdabā. 4. ģimnazijas klasē līdz šim esmu atkārtojis neorganiskās ķīmijas pamatus. 3. klasē stāstu to pašu, bet esmu ticis tikai līdz elementu vērtībai. Ar 3. klasi grūtāk strādāt – lielāka un ar mazākām zināšanām. No rīta aizgāju pie docenta Dr. Drīļa, latviešu komitejas un kultūras komisijas priekšnie-

Daļa no Hochfeldas baltiešu bēgļu nometnes (1945).

1945.19.IX Ausekļa Latviešu ģimnazijas audzēkņi pārceļas no bēniņiem uz jaunām skolas telpām - Hochfeldstrasse 52. 60. gados uzņemtajā attēlā redzama skolas ieeja.

ka. Slaida auguma, blonds, pagaru degunu. Gadus 45 – 48 vecs. Bērni lieli – meita studente. Dēls – bijušais kaņavīrs. Meita bijusi nesen Heidelbergā. Tā mani interesē. Kaut varētu tur nokļūt.

1945.9.IX Apciemojū Ati. Viņš strādā amerikāņu kaņavīru virtuvē, saņem algu un uzturu. Bez tam viņiem ir ārzemnieku kartiņas ar tiesībām uz 2 000 kalorijām. Pēc ilga laika dzēru īstu kafiju. Melita izaugusi par skaistu meiču. Nākošā gada janvārī viņai būs pilni 17 gadi. Te viņa tiekas ar amerikāņiem un iemācījusies angļu valodu. Apciemojām Rozentāla kundzi, kas arī strādā kopā ar Ati. Jautra kundze ar divām meitenēm – jautra, kaut arī zaudējusi divus vīrus – virsniekus. Runā tikai par ballēm un kaņavīriem, tā, ka paliek nelabi un bēdīgi ap sirdi visu to klausoties. Kā cilvēki var pie visa pierast! Lielā klasē stāv deviņas gultas – te kopā dzīvo trīs ģimenes.

1945.13.IX Priekšpusdienā esmu atkal Augsburgā. Kurpnieks salabojis manus garos zābakus un sagādājis Ģigītei zandaies. Kādā veikalā dabūju amerikāņu izdevumus vācu valodā – *Die amerikanische Rundschau* un *Ausblick*. Pēcpusdienā aizeju pie ģimnazijas direktora Aistara, kurš nesen atgriezies no slimnīcas pēc operācijas. Guļ gultā, bet ir diezgan možs. Runājam par mūsu cerībām

un neskaidro nākotni. Aistars domā, ka angļi un amerikāņi centīsies Eiropā radīt atkal līdzsvaru pret Krieviju. Tur būšot nozīme arī Vācijai. Līdz ar to neatrisināts nepaliks arī Baltijas tautu stāvoklis.

1945.19.IX Pirmo reizi stundas notiek jaunajās skolas telpās – *Hochfeldstrasse 52*. Nu vairs nav jāsēd bērniem bēniņos.

1945.21.IX Jaukas, saulainas dienas, kaut arī no rītiem laiks vēss. Ģimnazijā stundu laikā atceros savu uzturēšanos pagājušo gadu Liepājā, kur jūra bija tik skaista.

1945.23.IX Vakar sākās sporta svētki Bavārijas latviešiem. No rīta piedalos pirmo reizi karoga pacelšanas ceremonijā. Plkst. 10.00 notiek Latviešu ģimnazijas kultūras rīts, kur svarīgākais ir Dr. Driļļa referāts „Atomu bumba”.

1945.24.IX Aizejam ar agronomu Rūdi Ozoliņu, kurš atbraucis no Fišbachas [Fischbach] nometnes, uz Augsburgas centru. Viņš iegādājas savai nometnei ābece. Ēninos kokos stāv Augsburgas bibliotēka, monumentāla divstāvu ēka. 2. stāvs ļoti augsts. Caur lielajiem logiem var saskatīt platformas ar grāmatām. Bibliotēka patiesībā slēgta, bet UNRRA panākusi, ka tā pieejama ārzemniekiem trīs reizes nedēļā. Grāmatas jālasa uz vietas. Pirmo dienu iepazīnos ar katalogu un tur sameklēju man derīgas desmit grāmatas – ķīmijā, tehnoloģijā un termodinamikā. Pieprasīju B. Naumanna *Lehrbuch der Chemie, Technologie und Metallurgie*. Bibliotēkas lasāmzālē, kur trīs lieli galdi, galos plaukti ar rokasgrāmatām, arī katalogs, valda svētsvinīgs klusums. Tur var nodoties studijām, tikai žēl, ka lasīšanas laiks tik īss.

1945.25.IX Esmu slims, sāp galva, temperatūra 37,9°C. Visur ziņas un baumas par mūsu lielākā naidnieka saslimšanu un atkāpšanos no politiskas darbības, runa pat par atentātu un nāvi.

1945.28.IX

Latvijas Universitātes himna:

*Līdzīgi saulei tu atnes mums dienu,
Gudrību slāpstošiem gariem Tu sniedz.
Celdamās pati Tu augšup aizvien
Citiem Tu augstāki pacelties liec.
Latvijas slava un Latvijas glītums,
Mākslām un zinātnēm patvērums drošs.*

Svešs lai kā ozoliem mūžīgiem vītums

ERIKS ĀDAMSONS (1907-1946)

JĀNIS KRĒSLIŅŠ SR. ATBILD
LITERATŪRZINĀTNIECI ANDAI KUBULIŅAI

*Par sevi viegli un gaiši smiet
Un ļaužu vājībām gribu.
Ar skaistumu dzīvē man jāieiet
Un drusku ar vientiesību.
(E.Ā.)*

*Anda Kubuliņa: Pēdējie gadi latviešu kultūrā bagāti – rindā vien simtgadnieki: aizpērn Anšlavs Eglītis, Volfgangs Dārziņš, Arvids Grigulis, pērngad februārī Mirdza Kempe. 2007. gada 22. jūnijā arī Erikam Ādamsonam apaļš simts. Jūs piederat paaudzei, kam Ādamsons bija literatūrā ienākošais, jaunības-laika izjūtu izteicējs. Kas jūs viņa dzejoļos, prozā konkrēti saistīja **tolaiķ** – trīsdesmito gadu nogalē, kara laikā, arī vēlāk?*

Jānis Krēsliņš (seniors): Erika Ādamsona dzeju un prozu atklāju un iemīlēju jaunus gadus II Pasaules kara vācu okupācijas laikā. Par spīti daudzajiem cenzūras žņaugiem, par kuriem parasti atbildīgi bij literāri analfabēti, tai laikā publicēja arī vērtīgus un nozīmīgus latviešu rakstnieku darbus. Līdzīgi kā citas okupācijas gados. Brīnumainā kārtā arī krietnu skaitu Erika Ādamsona sacerējumu, kaut gan, ja okupācijas iestādēm būtu bijis zināms rakstnieka dzejolis *Vāczemei*, kas iespiests Latvijas Sociāldemokrātu partijas izdotā *Strādnieks* 1934. gadagrāmatā, viņa liktenis būtu bijis apzīmogots. Šai poēmā dzejnieks asi nosoda Hitlera režīmu un, kā viņš raksta, Izraēļbērnu vajāšanu un grāmatu dedzināšanu. Pirms krājuma *Saules pulkstenis* klajā laišanas (1941) man par

Rudolfa Kronberga zīmējums

Eriks Ādamsons

rakstnieka iepriekšējiem dzejas un prozas krājumiem nebij ne mazākās jausmas – tāpat kā par daudz ko citu latviešu un cittautu literatūrā. Latvijas Vērtspapīru spiestuvē iespiestais, *Zelta Ābeles* izdotais *Saules pulkstenis* pēc drūmā un nežēlīgā padomju gada, par spīti hitleriskās okupācijas režīma spaidiem, šķita kā vēsts no citas, neparasti tīras, skaistas un latviskas pasaules. Pats krājums Edgara Slavieša grafiskā ietērpā bij arī grāmatu mākslas meistardarbs. Droši vien ar *Saules pulksteni* iepazinos tikai pēc 2. izdevuma publicēšanas (1942). Lielu prieku

*Visiem, kas mūžīgo uguni kur.
(E. Vīrzas vārdi, J. Vītola mūzika)*

Latvijas Universitāte dibināta 1919. gada 28. septembrī. Priekšpusdienā atkal Augsburgas bibliotēkā – lasu par metalurģiju, arī drusku par Augsburgas vēsturi. Pēcpusdienā četras stundas ģimnazijā visās klasēs. Saucu atbildēt sliktākos skolniekus, tiem vājas zināšanas. 7. oktobrī jaunas vēlēšanas. Arī es esmu uzstādīts par vienu no 24 kandidātiem. Divkārsa uzstādīšana – no opozīcijas un pozīcijas. Komitejā būs 11 locekļi.

1945.29.IX Priekšpusdienā strādāju drupu novākšanas darbos nometnē. Atbrīvojām aizbērtos ceļus un pagalmus, sasviežot ķieģeļus un akmeņus uz ēkas būvvietas. Atrodam arī pa logu rāmim un citiem sprunguļiem, kurus savācam dedzināšanai. Laiks veselu nedēļu rudenīgi nemīlīgs. Pūš auksts vējš no rietumiem, daudz liet, temp. 8 – 10°C. Istabā vēss un drēgns. Pēcpusdiena paiet, sagādājot pārtiku un stāvot rindā. □

Publikāciju sagatavoja Ilze (Elsa) Tauriņa Dwyer un Rolfs Ekmanis.

sagādāja arī stāstu krājums *Lielais spītnieks*, ko arī ar Leonīda Alksņa apvāku, grafisko apdari publicēja Miķeļa Gopera Zelta Ābeles apgāds (1942). Jāņa Kadiļa apgāds klajā laidā Adamsona poēmu *Koklētājs Samtabikse* (1943) ar Aleksandra Junkera ilustrācijām kokgrebumā un izcilā grafiskā iekārtojumā. Laikraksts *Tēvija*, kur literārais redaktors bij Kārlis Zariņš, 1943. un 1944. gadā iespieda Adamsona romānu *Sava ceļa gājējs*, ko viņš parakstīja ar pseidonīmu Eriks Rīga. Tajā viņš uzbūvē 30. gadu Rīgas skolu vidi, apraksta savas un savu vienaudžu pieaugšanas likstas. To lasot, varēju šad tad identificēties ar romāna varoni. Grāmatā romāns dienas gaismu pirmo reizi ieraudzīja Stokholmas apgāda *Daugava* iespiestā, Jāņa Rudziša rediģētā Adamsona *Rakstu* 2. sējumā (1960). *Sava ceļa gājēju* 1944. gada rudenī nelegālā sarīkojumā Nacionālā teātrī godalgoja Raiņa un Aspazijas Piemiņas fonds brīdī, kad Sarkanā armija bij pie Rīgas vārtiem un pats dzejnieks slimības dēļ savā godināšanā klāt būt nevarēja. Vācu okupācijas gados Erika Adamsona dzejas, stāstus un tulkojumus publicēja Kārļa Skalbes rediģētais *Latvju Mēnešraksts*, sākot jau ar pašu pirmo numuru. Te parādījās (1942, 2) arī viņa apcere par vācu liriku Fridrihu Helderlīnu (Hölderlin, 1770 – 1843), sengrieķu dzejas un kultūras dievinātāju, kuŗa draugi un studiju biedri, viņam mācoties Tībingenas (Tübingen) Universitātē, bij vēlāk slavenie vācu filozofi un literāti Georgs Hēgelis (Hegel, 1770 – 1831) un Augusts Šlēgelis (Schlegel, 1767 – 1845), un pēdējā dzejas tulkojumi. Par Helderlīnu Adamsons raksta: *Sengrieķija viņam noderēja kā konkrēts, savam laikam noderīgs ideāls, kā cilvēcīgās un mākslinieciskās harmonijas paraugs, un tā, iekausēdams sava rakstura pretrunas un dažādības antīko formu stingrā likumā, viņš parādās mūsu priekšā kā īsts klasiķis*. Adamsons piemin arī Helderlīna "atēnieti" Zuzeti Gontardu, vācu dzejnieka darbu un dvēseles labāko sapratēju, "Diotimu", kas kļūst viņa ceļa zvaigzne, viņa mūza un daudz darbu galvenā varone, līdzīgi Dantes Beatriķei un Petrarķas Laurai. Platons (apm. 428 – 347 pr. Kr.) savā darbā *Symposion* (Dzīres) raksta, ka Diotima ir priesteriene, no kuŗas Sokrāts ieguvis atziņu, ka mīlestība ir ilgas pēc skaistuma. Pēc savas Diotimas nāves Helderlīns sava mūža beigu dekādes, slimības mākts, pavada vientulībā Tībingenā vecā pilsētas tornī pie Nekāras upes, netālu no universitātes, kuŗā viņš bija mācījies. Šī vide man ir tik ļoti pazīstama, jo,

kad aprīma II Pasaules kara vētras un bij laimējies palikt dzīvam, kopā ar citiem latviešu jauniešiem studēju Tībingenas Universitātē, kas tolaik atradās Vācijas franču okupācijas zonā. Adamsons arī raksta par Helderlīna draudzību ar kurzemnieku, rakstnieku Kazimiru Bēlendorfu (Boehlendorff, 1775 – 1825), gan nezinādams, ka Bēlendorfs rakstīja arī latviešu valodā un ka viņa dzejas iespiestas 1824. un 1825. gadā *Latviešu Avīzēs*. Zīmīgas Adamsona tulkotās Helderlīna *Jaunība* rindas, ko atdzejotājs varēja attiecināt arī uz sevi:

*Mani uzaudzināja
Biržu žūžoņas labskaņa.
Un mīlēt mācījos
Es pie puķēm.
Es dievu rokās uzaugu liels.
(Latvju Mēnešraksts 1943, 1)*

A.K.: *Kādēļ, pēc Latvijas atstāšanas, neapsīka Jūsu interese par Eriku Adamsonu un viņa darbiem?*

J.K.: Studiju gados Tībingenā varēju iepazīties ar Adamsona grāmatām, dzeju norakstiem, kas bij studiju biedrenes Mudītes Austrīņas un citu paziņu krājumos, tāpat arī ar to latviešu un citu autoru darbiem, kuŗi bij rosinājuši Adamsonu. Tā guvu vielu, ko kopā ar paša atmiņām, varēju izmantot referātam latviešu PEN kluba sarīkojumā 1948.28.XI Eslingenā. Referāta versija iespiesta žurnālā *Laiks*. *Latvju Mēnešraksts* (1948, 32), pārspiesta manu *Rakstu* 1. sējumā (2004). Līdz tam laikam Latvijā, atskaitot Jāņa Sudrabkalna nekrologu *Karogā* (1946, 3), nebija publicēts neviens cits raksts par viņu. Sudrabkalns prata novērtēt Adamsona talanta spožumu, diemžēl, saistot to ar meslu nomaksu valdošai ideoloģijai. Kopš 1949. gada, kad ierados ASV, blakus citām interesēm allaž mēģināju vākt liecības un materiālus par Adamsonu, vienalga kur tās publicētas. Viens no jaukākiem ieguvumiem ir 1937. gadā Rīgā izdotās *Smalkās kaites* ar košo Anšlava Egliša vāka zīmējumu. To Klārai Ozolai, 1905. gada revolūcijas vadoņa Jāņa Ozola sievai, uz ASV bij sūtījis viņa Latvijā palikušās pirmās sievas dēls ar paša rakstnieka kaligrāfisko ierakstu: *Es vēroju rožu dobes, kuras rudenī apsedz skujām, lai vāriģie ziedi neizniktu. Viss no senatnes, ko zeme slēpa, uzglabājies, bet daudz, kas palicis virs zemes, gājīs bojā. 25.1 1940. Eriks Adamsons*. No Jāņa Ozola ieguvu arī latviešu komunistu Maskavā izdoto *Celtni*, kuŗā (1934, 6) iespiests varbūt

visnaidīgākais, asākais Ādamsona darbu izvērtējums, ko uzrakstījis ļoti prominentais latviešu komunistis Sīmanis Bergis, kurš savu laiku darbojies arī ASV. Rakstā „Cūcība, kas pārspēj mēru” Bergis raksta, ka „Balādi par latgalieti”, kas iespiesta *Domās* (1934, 1), Ādamsons uzrakstījis *laikam Kalniņu Klārai un citām zocfašistu diždāmām satrepējušo jutekļu kairināšanai*. Jāpiekrit rakstnieka laikabiedru domām, ka viņa jaunības laika dzeja ar radikāli kreisām un naturalistiskām tēmām ir sacerēta Mirdzas Ķempes ietekmē.

A.K. *Par Ādamsonu runā arī kā par izsmalcinātu aizrobežu literatūras, klasiskās mūzikas zinātāju: viņš spēlē klavieres, zīmē, ir vieglprātīgs bohēmiētis un dēku aprakstos vēstulēs atklāts, patiess līdz neejdzībai. Bet nekad – rupjš. Pusaugā viņš gandrīz pamet skolu, bet studiju gados tieslietas, lai tikai – rakstītu, tāvad no zēnības viņu urda rakstīšanas velns. Īsti laimīgs viņš jūtas, kad var netraucēts rakstīt un dzīvot ar saviem tēliem, nedomājot, ko sabiedrība par tiem teiks. Šādi brīži ir tie vērtīgākie manā mūžā, un arvien vairāk es sāku domāt par aiziešanu no pasaules uz ilgāku laiku, lai varētu rakstīt un atstāt pasaulei visas tās dīvainās atziņas, ko esmu pa šiem vieglprātības gadiem rotaļdamies ieguvis (vēstule Padegai 1943.24.X).*

J.K.: Jaukas atmiņas, „Visu mūžu līdzās nāk brālis Eriks”, par izglīto un neproletārisko rīdzinieku vidi, kurā savu bērnību un jaunību pavadījis Ādamsons, ir uzrakstījusi viņa māsa Lilija Ādamsons-Vilka (*Varavīksne* 1981). Tanī neapšaubāmi rodami iedīgli viņa literatūras un mūzikas mīlestībai. Pieminot rakstnieka nāves 50. gadskārtu, 1996. gadā intervēju viņa seno laiku draugus un paziņas – trimdīniekus Anšlavu Eglīti, Knutu Lesiņu, Jāni Kadili, Valdu Moru. Daļa vākuma iespiesta *LaRAs Lapā* (1996, 46/47), arī manu *Rakstu* 1. sējumā. Rakstnieka 80. gadskārtā (1987) nolasīju referātu 2 x 2 nometnē Katskiļos, ko ilustrēju ar daudziem viņa darbu, par viņu rakstīto apceru piemēriem. Manu priekšlasījumu ar nozīmīgām atmiņām par Eriku Ādamsonu un Mirdzu Ķempi rakstnieka pašos pēdējos brīžos bagātināja kultūrvēsturnieks un valodnieks Konstatīns Karulis. Manuprāt zīmīgi ir Ādamsona astoņdesmitgadei veltītie literatūrzinātnieka Viļņa Eihvalda vārdi rakstā „Cilvēcības un skaistuma slavinātājs” *Padomju Jaunatnes* (1987.2.VII): *Eriks Ādamsons ir viena no latviešu pirmspadomju dzejas augstākajām*

virsoņēm un reizē arī viens no visa literārā procesa mezglpunktiem. Viņa skumīgi daiļā, smalki veidotā daiļrade līdzīgi nemirstīgā Mocarta mūzikai uzlūkojama par veiksmīgu sintēzi, par visu agrāko laikmetu cildenāko humanistisko tradīciju pārmantotāju un tālākvirzītāju XX gadsimta pirmās puses apstākļos. Daudzos darbos, visnotaļ pēdējos mūža gados rakstītos, Eriks Ādamsons netieši klāsta arī savus ētiskos uzskatus, kas būtībā ir kristīgi. Zinu, ka daudziem šo rindu varbūtējiem lasītājiem manis teiktais nebūs pa prātam. Rezignēti vērodams baigos asiņainos radikālā nacionālisma un šķiru cīņu sludinātāju, un ne tikai to, izraisītos asins plūdus, viņš arkārtoti piemin Labo Ganu, kas dod mieru, un rakstnieks bieži risina Bībeles tēmas – un ne jau tikai eksotisko notikumu un personāžu dēļ.

A.K.: *Viņa dzejas galvenais temats – mīlestība, prozā – katra cilvēka individuālā savādība. Ir viņam kāds 1945. gada dzejolis “Nāve un dziesminieks”, kurā liriskais “es” pierunā nāvi pagaidīt, jo Es zaļās acis iemilējos - / Pēc manis citureizi nāc! un Es mīlot nemirstību gūšu/ Un spēšu tevi atvairīt. Neesmu Ādamsona pielūdzejā, bet šis dzejolis, zinot, ka tas tapis slimnīcā, no kuras viņš mājās vairs neatgriezās, vienmēr, kad lasu, satric. Kas jūs visa mūža garumā saistījis pie Ādamsona?*

J.K.: Dzejā vispirms tā vārda, valodas mīlestība, izcilā ritma izjūta, respekts pret pantmēru, dzejas tradicionālajām formām. Viņa dzeja ir pilnīgs pretstats šodienas latviešu postmodernistu jaunākās paaudzes literātu rakstītiem darbiem. Prozā – neparastie, eksotiskie temati un īpatnējie raksturi. Un, protams, vienmēr viņa skumīgais, gudrais, iecietīgais humora caurstrāvotais skats pašam uz sevi, savu laiku, savu Rīgu un vēsturi. Respektēju arī viņa pasakā *Labais vientulis, vilks un avs* aplēpto atziņu Elzas Stērstes, Veronikas Strēlertes un Valdemāra Damberga redīgētājā almanahā *Zelta Ābele* (1943), ka nekādā gadījumā nav otram jāatņem dzīvība, pat ja, šo prasību īstenojot, pašam jāaiziet bojā. Tā rakstīta laikā, kad mūsu dzimtenes likteņus noteica nežēlīgas, asinkāras lielvaras. Un, protams, apbrīnoju rakstnieka spēju pasmaidīt par sevi:

*Kad mani vajā neveiksmes,
Kā sēskam slazdā kad man klājas,
Tad paciešos, jo zinu es
Tas Kungs ar mani rotaļājas.* □

Uldis Siliņš

TĀLAVAS TAURĒTĀJS

(Radio studija. Intervētājam pretim sēž vīrs senlatviešu tērpā, caunu cepurē, bērsa tāšu tauri ap kaklu)

Intervētājs: *Labvakar cienījamie klausītāji! Esiet sveicināti Latvijas Radio raidījumā Senču Pūrs. Šodien mūsu studijā ir neparasts viesis. Varētu teikt legenda. Tālavas taurētājs! Jūs esat pazīstams kā Tālavas taurētājs?*

Tālavas taurētājs: Tā ir.

I: *Kā jūs tikāt pie tāda vārda?*

Tt: Pavisam vienkārši. Es dzīvoju Tālavā, un es taurēju.

I: *Kāds bija jūsu tiešais uzdevums?*

Tt: Tupēt pa nakti eglē un spiegot pēc ienaidnieka.

I: *Un jūs pa visu nakti ne reizi nenokāpāt lejā?*

Tt: To es neteiktu.

I: *Kas notiek, kad jūs pamanāt ienaidnieku?*

Tt: Es pūšu taurē.

I: *Un tad?*

Tt: Ņemu vagu! Sirotāji ārkārtīgi neieredz mūzikālus cilvēkus, sevišķi, ja tie tup egles galā. Visātrākais veids kā dabūt bultu sēžamvietā.

I: *Stāstiet, kas notika liktenīgajā naktī!*

Tt: *Nemaz negribas atcerēties.*

I: *Mēģiniet!*

Tt: Bija nakts.

I: *Jā?*

Tt: Mēnesnīca.

I: *Jūs pēkšņi apakšā dzirdējāt slepenus soļus...*

Tt: Tā jau bija.

I: *Kas tad notika?*

Tt: Es dzirdēju balsis.

I: *Ko viņi teica?*

Tt: Ei, du, Trompetenspieler!

I: *Tie bija vācieši! Tālāk? Ko jūs teicāt?*

Tt: Es teicu: "Was du wollen?" Tad viņi teica: "Was machst du da, Mensch?" Es teicu, ka es skatos Mēnesī un taisu Eine kleine Nacht's Musik."

I: *Ko viņi atbildēja?*

Tt: Sāka lamāties: „Schweinhund! Los! Absteigen! Machst schnell!"

I: *Un ko jūs?*

Tt: Es saucu: "Hei, Adolf! Bizdings!" (Demonstrē) Parādīju, ka viņiem griežas un sāku tūlīt pūst.

I: *Ko vācieši?*

Tt: Man liekas, ka viņiem tas nepatika.

I: *Kāpēc jūs tā domājat?*

Tt: Viņi sāka cirst nost egli...

I: *Bet jūs palikāt sēžot.*

Tt: Skaidrs, ka paliku. Mēsli kā vienā, tā otrā galā.

I: *Jūs bijāt varonis!*

Tt: Es biju pārbijies!

I: *Jums solīja zeltu...*

Tt: Ko?

I: *Zeltu!*

Tt: Man?

Velta Sņikere

PASKATS

No cikla *Savādībaņas*

Angļi ir nešauboties pārliecināti, ka nav iespējams, ka es dzīvoju Anglijā. Kāpēc? – Nezinu. Nevar būt izskata dēļ, jo kas gan te nedzīvo? Gadījumi: – Ierodos Anglijas ostā, eju pie cilvēka, kas stāv pie uzraksta *BRITISH PASSPORTS HERE*. Attaisu ceļa somu, lai izmakšķerētu pasi; neesmu neko teikusi. Cilvēks, laipni smaidīdams, norāda un saka: *Nonbritish passports over there*. Saku: Man ir britu pase. Viņa uzacis uziet augšup un ļoti izbrīnējies viņš izsauca: *Jums!!! Britu pase!* Citu reizi, nokavējusies, skrienu uz vilcienu, kas vedis uz ostu. Skrien arī citi, un man tieši blakus gadījušies viens melns, viens brūns. Nonākam pie biļešu kontroliera. Viņš man, un tikai man, iespiež rokā kartiņu. Vilcienā apsēdusies, apskatu kartiņu: izpildāma tikai nebritu pašu turētājiem. Ne melnais, ne brūnais viņam neizskatījās kā nebriti.

Cits gadījums. Uzmēģinu tērpus lielā veikalā. Saku tuvumā stāvošai pārdevējai: *Šis tērps izskatās labi un būs silts ziemā*. Ļoti pārsteigta pārdevēja izsauca: *Vai patiešām jūs būsiēt šeit ziemā?* Lai viņu galīgi nesatrauktu, nesaku, ka šeit dzīvoju: *Varbūt būšu, iespējams*. Pārdevēja vēl vienmēr satraukta: *Lūdzu uzmanīties, šeit top ļoti auksts, ceļi slideni*. Apsolu uzmanīties. Diemžēl man šais gadī-

jums neienāk prātā paprasīt, kas tas ir, kas man neatļautu šeit dzīvot, jo es vienmēr no jauna izbrīnos. Angļi daudzkārt man vaicā: *Kad Jūs atbraucāt? Kad jūs brauksiet prom?* Vienmēr ļoti laipni un rūpīgi. Kas tas ir, kas mani padara tik galīgi neanglisku. Kādēļ viņiem liekas neiespējams, ka es šeit dzīvoju? Gribētu zināt.

Ne visu tautību piederīgie uzskata mani par... jā, par ko? Bet manis nešaubīga pieņemšana par savējo nav mazāka mīstērija. Sīrrealistiska. Īri, nešauboties, uzskata mani par īrieti, neraugoties uz manu latvisko, galīgi neīrisko akcentu. Tas mani pārsteidz visvairāk. Kad strādāju slimnīcās par fizioterapisti, man vaicāja: *Vai brauksiet uz mājām Ziemsvētkos? Uz mājām, kur?* – *Īriju, protams*. Viena paciente: *Vai jums arī ir angļu vīrs?* Atbildēju, ka ir. *Mums irietēm ar angļu vīriem ir grūtības*.

Cits gadījums. Stāstīju draudzenei, kanadietei, par savu „īriskumu.” Viņas reakcija – tas nevar būt, tu tikai to iedomājies. Zināju, ka viņas draugs, kuŗu satikusi vēl nebiju, ir īrs. Liku priekšā eksperimentu – uzlūgt savu draugu un mūs uz vakariņām un neko par mani viņam iepriekš nestāstīt. Paēdām vakariņas. Dzērām kafiju, sarunājāmies. Sarunas gaitā ieprasījās: *Uzminiet, no kurienes es esmu?* Viņš paskatījās uz mani un pārliecināti teica: *No Kerijas*. (apgabals Dienvidīrijā). Draudzenei mute vaļā.

I: *Lai jūs kāpjat lejā!*

Tt: (Atkārto kā transā) Zeltu...lai es kāpju lejā?...Jūs esat pavisam pārliecināts?

I: *Zeltu, 10 000 amerikāņu dolārus travelčekos un Gastarbeitera pasī uz Reinlandi!*

Tt: Es nekā nedzirdēju! **Es pūtu to sasodīto tauri!**

I: *Tas jūs padarīja nemirstīgu!*

Tt: Sirsnīgs paldies! Man gribas raudāt! Zeltu! Sasisties ir viena lieta, bet būt apdauzītam – pavisam cita! (Prom)

I: *Mūsu studijā viesojās leģendārais Tālavas taurētājs, kas jau tik īsā laikā ir piesavinājis visas modernā latvieša īpašības.* □

Dramaturgs, režisors un žurnālists Uldis Siliņš, viens no Sidnejas Latviešu teātra (1951) dibinātājiem, par nopelniem teātra mākslā saņem Kr. Barona Prēmiju (1976), arī Spodŗa Klauverta Piemiņas fonda balvu. Lugas un humoristiskie skeči apkopoti krājumos *Konservēts latviskums* (1969), *Letiņi nezudīs* (1977) un *Kad pārnāksi, bāleliņ* (1984), bet bērnu lugas – *Spēlēsim teātri* (1969, divos sējumos kopā ar E. Siliņu). JG iespiestas Ulza lugas *Aijā žūžū, lāča bērns* (207-208, 1996-1997) un *Zem dienvīdu krusa* (210-211, 1997). Izdots novadpētniecisku grāmatu *Mēs esam carnīkavieši. Pastaiga pa novada vēsturi, 1211-1944* (Rīgā: Elpa, 2002. 304 lpp. – skat. JG23:116-118). Aptuveni 10 gadus trimdas humora un satīras žurnāla *Rūgtais Apinis* redaktors. Vairākas lugas izrādītas Latvijā. Bēgļu laikā kopā ar vecākiem nonāk Rietumvācijā, bet pēc Lielās izklišanas (1950) dodas uz Austrāliju. Dzīvo Sidneja. Nākošajā JG nr. levietosim Ulza *Kalnā kāpēju*, kur darbojas trīs kraukļi, Antiņš un Saulcerīte.

No kreisās: gleznotāja Daina Dagnija savā darbnīcā, Rīgā, un dzejnieces Liāna Langa un Velta Sņikere (2007).

Pirms dažiem mēnešiem sarunājos ar īrieti par sadzīves lietām. Atvadoties viņa apjautās: *Jūs taču neesat angliete?* – *Nē. Kā Jūs domājat, kas es esmu?* – *Īriete, protams.* Attapos paprasīt kāpēc viņa tā domā. Paskaidrot nevarēja, it kā tas būtu pats par sevi saprotams. Esmu tik neangliska, ka nav iespējams, ka es Anglijā dzīvoju. Esmu tik īriska, ka mans spilgti neīrskais akcents nespēlē nekādu lomu. Vēl viens galīgi sirreāls gadījums. Džims un es pārkam kebabus mazbērniem. No ielas pretējās puses mani nolūkoja kāds vīrietis. Nāk ielai pāri, pienāk pie manis, paceļ manu roku un to noskūpstā un saka: *Es nekad neesmu darījis pāri īru mūķenei.* Kebaba pārdevēja palien zem letes, baidoties, kas notiks tālāk. Džims viņu mierina: *Ir labi, neuztraucaties, esmu pieradis pie tā.*

Zemes virsū ir vēl viena vieta, kur mani uzskata par savējo – Indijā, Šrī Lankā. Nodzīvoju tur gadu, mācoties indiešu deju. Pirmā ierašanās dienā gadījās sarunāties ar kādu angļu

ģimeni, kas sūdzējās, ka viņiem grūti šeit iedzīvoties, kaut gan dzīvo jau desmit gadus. *Ar jums ir citādi, viņi turpina, jo jūs šeit uz augāt.* Neko tamlīdzīgu nebiju teikusi, vispār nebiju neko par sevi stāstījusi. Interesanti, ka arī angļiem, Šrī Lankā tikko iebrukusi, izskatījos piederīga. Gadījums. Tīrgū pārku zilu drēbi kleitai. Pārrunāju drēbes mazgājamību, izbalēšanu saulē, sarukšanu mazgājot utt. Laipni smaidīdams, pārdevējs negaidīti vaicā: *Jūs neesat kristiete?* – *Nē.* Un tas bija redzams no veida, kā pirkto drēbi? Indieši un singalieši iestājās, ka esmu indiete. Tieši tā. Kad iebildu: *Paskatāties uz manu izskatu, ādas, acu krāsu...* Viņi negribot atteica: *Bet angloindiete* (t.i. pusindiete) *Jūs esat neapšaubāmi.* Veikalos bija trīs cenas. Zemākā vietējiem. Vidējā uz vietas dzīvojošiem eiropiešiem. Augstākā tūristiem. Man veikalos vienmēr prasīja zemāko cenu.

Pieminēju spilgtāko no gadījumiem. Sastāvēju indiešu *Rama Gopala* dejas trupā. Iestudējām indiešu baletu trīs cēlienos – *Tadž Mahāl.* Galveno lomu tēlotājam sāka likties, ka pēdējais cēliens pārāk rietumniecisks. Dejotāja Amala, pēc izcelsmes portugāliete, pēc izskata mediterāniete/indiete, vienmēr valkāja sārī, bija pieņēmusi indiešu vārdu un plaši un dziļi pārzināja indiešu kultūru un mākslu, ko bija studējusi. Es vienmēr tērpos eiropiski un paturēju savu vārdu. Galvenās dejotājas pienāca pie manis un vaicāja: *Kā tev liekas, vai trešais cēliens neizskatās pārāk rietumniecisks?* Atbildēju: *Jā, varbūt, bet diez vai pietiekami zinu, kāpēc nevaicājat Amalai?* Viņas: *Jā, jā, mēs zinām, ka varam prasīt Amalai, bet gribējām paprasīt indiete.* Grūti kaut ko tādu izskaidrot. Trupas dalībnieki zināja manu tautību, bet uz ārpusi tā bija slēpjama.

Trupu finansiāli atbalstīja Indijas valdība, un tur sastāvēt drīkstēja tikai dejotāji no Āzijas. Rams mani uzskatīja par maskotu. Es un Amala bijām vienīgās neindietes. Mati man bija nokrāsoti melni. Kad dejojām Parīzē, Indijas sūtniecība sarīkoja Ramam un viņa trupai viesības. Sūtniecības sekretārs vaicāja, no kurienes esmu. Biju sprukās. Mēģināju sarunu novadīt uz citiem tematiem, bet viņš vienmēr atgriezās pie: *No kurienes Jūs esat?* Bija bīstami minēt kādu vietu Indijā, kur nekad neesmu bijusi, jo iespējams, ka viņš to labi pazītu. Beidzot atbildēju: *No Taizemes.* – *Nu redziet, viņš pavisam priecīgi iesauca,*

Turpinājums 44. lpp

Voldemārs Avens

**KALMĪTE – GLEZNICĪBAS
SIMBOLISTS**

Apjomīgu mākslas monogrāfiju* par savu tēvu, pazīstamo, latviešu trimdinieku iemīloto gleznotāju Jāni Kalmīti (1907-1996) sarakstījusi un izdevusi mākslinieka meita Lelde Kalmīte. Autore arī pati ir gleznotāja un mākslas pedagoģe ar bakalaures (BFA) un maģistres (MFA) grādiem daiļajās mākslās (Fine Arts) no Čikāgas Universitātes (U. of Chicago) un doktores grādu mākslas pedagoģijā (Art Education) no Minesotas Universitātes (U. of Minnesota). Lelde ir darbojusies par mācībspēku vairākās universitātēs, kā arī bijusi mākslas administratore ASV vidējo rietumu pavalstīs. No 1995. līdz 2001. gadam viņa ir Amerikas Latviešu Mākslinieku apvienības (ALMA) prezidente.

Monogrāfijai ir 100 teksta lappušu, kam pievienotas 23 lappuses ar gleznu reprodukcijām krāsās. Grāmata izdota melnos vākos ar tipisku Kalmītes rijas attēlu un mākslinieka parakstu vāka centrā. Uz aizmugurējā vāka reproducēta mākslinieka eļļas glezna „Āboliņa vešana” (1935). Monogrāfijas teksts ir divās valodās. Blakus latviešu valodas tekstam pretējā lappusē ir teksts ar to pašu saturu angļu valodā. Abos tekstu variantos iestarpināti dažādu laikmetu fotoattēli no mākslinieka dzīves gaitām dzimtenē, bēgļu laikā Vācijā un trimdas turpinājumā Savienotajās Valstīs. Autore, liekas, manuskripta tekstu vispirms rakstījusi angļiski, un pēc tam veidots latviešu valodas variants, ko veikuši vairāki tulkotāji. Latviešu valodas tulkojums labs un raīts, tikai darba procesā ir palicis diezgan daudz kļūdu – vai nu steiga, vai arī drukas velniņu pastrādāti nedarbi, ko

* Lelde Alīda Kalmīte. *Jānis Kalmīte*. ASV: Autorizdevums, 2007. 123 lpp.

Mākslinieks un dzejnieks Voldemārs Avens ir JG redakcijas loceklis (skat. JG248:4-5).

novērst būtu varējis kāds korektors. Šie negludumi tomēr aizmirstas, lasot un izjūtot autores stāstījuma lielo sirsnību, patiesīgu un cienību pret slaveno latviešu trimdinieku – savu tēvu un latviešu glezniecības simbolistu, riju meistaru Jāni Kalmīti.

Aprakstot tēva labās un arī nelabās īpašības, autore reizē dod ļoti interesantu un patiesu citu latviešu trimdinieku dzīvju panorāmu, kāda tā bijusi Kalmīšu ģimenes dzīvesvieta, ASV vidienes pilsētā Mineapolē un tās apkārtnē.

Lelde raksta, ka jau no agras bērnības viņa saskārusies ar mākslinieka ģimenes raizēm un rūpēm par dzīves eksistenci, jo būt māksliniekam nav viegli nevienā sabiedrībā vai zemē, bet visgrūtāk tas ir Savienotajās Valstīs. Tēvs nekad nav gribējis būt nekas cits kā tikai latviešu gleznotājs ar latvisku dvēseli, izjūtu un saturu.

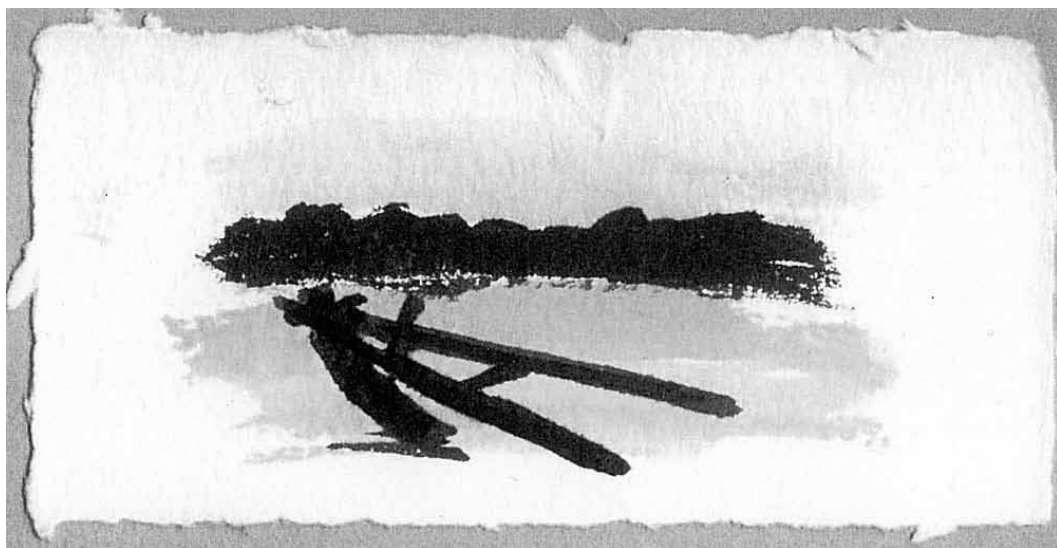
Kā tādu arī viņa meita atceras tēvu līdz pat viņa otas pēdējam vilcienam uz audekla. Kalmīte ļoti negribējis braukt uz Ameriku, un amerikāņu dzīves veidu viņš kritizējis visur un vienmēr. Viņam dergusies ASV prezidenta Rūzvelta sadarbība ar Staļinu, kuŗas dēļ latviešu tautai bija uzlikts šis netaisnais ciešanu ceļš. Neskatoties uz visiem grūtumiem, dažreiz arī vilinājumiem, gleznotājs vēlējies noturēties latvietības pozīcijās ar izteikti nacionālu stāju un mākslu. Lelde atceras, ka pat par saviem bērniem viņš šausminājies un teicis: *Latvijā bērni pļurkst krieviski, šeit viņi pļurkst angļiski, bet nekur nerunā latviski...*

No savas vientulības svešajā zemē Jānis Kalmīte mēģinājis atbrīvoties, gleznojot savus atmiņu simbolus, un tos viņš gleznojis no rīta līdz vakaram – gan rijas visādos gada

Jānis Kalmīte savā trimdas dzīves vietā Mineapolē (Minneapolis) 1981. gada jūlijā.

Foto: Rolfs Ekmanis

Jānis Kalmīte. *Arklis*. Jaukta tehnika. Gads nezināms

laikos, gan pamestus arkļus lauka vidū, gan siena žeperus, gan dzimtenes ziemas un vasaras. Latviešu trimdinieku mākslas mīļotāju saime uztvēra mākslinieka izjūtu patiesīgumu, un Kalmīti pirka visi, kam vien bija kāda tukša siena mājā, kur riju pakārt. Bez tam mākslinieks par savām gleznām daudz neprasīja. Viņam patika, ka tās aizceļoja uz kādu latvisku māju, nevis gulēja kaudzē darbnīcā. Es pirmo labo Kalmītes riju pamāju jau 1948. gadā latvju mākslas izstādē, kas bija sarīkota Bad Oinhausenā (Bad Oeynhausen), Ziemeļvācijā, angļu okupācijas varai par godu. Nezinu, vai angļu pulkveži un seržanti daudz ko saprata no izstādes, bet man gan Kalmītes rija varen patika un iespaidoja. Sāku gleznot klēts durvis un pakšus...

Jānim Kalmītem bijis daudz draugu gan tuvmā, gan tālumā. Piemēram, tēva archīvā, kā vēstī Lelde, esot ap simts vēstulju no rakstnieka un gleznotāja Anšlāva Egliša. Tāpat tuvi draugi bijuši rakstnieki Knuts Lesiņš un Valentīns Pelēcis. No gleznu pircējiem Lelde atceras vairākus latviešu ārstus – kolekcionārus, kas bieži viesojušies Kalmīšu mājā. Kā vienu no lielākiem sirdsdraugiem meita atceras gleznotāju un arī rakstnieku, Čikagā mītošo Jāni Strodu, kurš bieži braucis uz Mineapoli apciemot Kalmīti. Ilgāk padzīvojis Savienotajās Valstīs, Kalmīte tomēr sācis interesēties par Ņujorku un tur mītošajiem gleznotājiem, sevišķi abstraktiem ekspresionistiem – tādiem kā Villemu de Kūningu

(Willem De Kooning), Daugavpilī dzimušo Marku Rotko (Mark Rothko) u.c. Leldes uzskatā šie ņujorkieši sākuši iespaidot arī tēva glezniecību, jo pēdējā laika Kalmītes gleznas ir tuvu abstraktā ekspresionisma stilam. Vairākas lappuses monogrāfijā veltītas tieši šī gleznošanas virziena izskaidrošanai un sakarībai ar Kalmītes glezniecību. Meita atzīst, ka īsti abstraktu gleznu tēvs nekad nav uzgleznojis, vienlaikus pasvītrojot tēva reliģisko degsmi savu latvisko simbolu tēlošanā. Starp citu, Jānis Kalmīte bija Latvju Dievturu sadraudzes loceklis. Dievturu garā notikusi arī viņa izvadīšana mūžībā. Jāpievienojas domām, ko saka monogrāfijas autore par savu tēvu: *Pārdomājot mana tēva raksturu, dzīves stāstu un uzskatus, un kā tas viss atspoguļojas viņa paša mākslā, bet arī kā tas attiecas uz plašāko mākslas pasauli, man personīgi šķiet, ka Kalmītes māksla pārspēj viņa personību un viņa mākslas filozofiju.* □

PAR JĀNI AISTARU

Daiļo mākslu bakalaurs (BFA 1963, Art Institute of Chicago) un maģistrs (MFA 1965, Syracuse University) Jānis Aistars, ilggadējs mācībspēks Kazenovijas (Cazenovia) Koleģijas mākslas nodaļā, ko pats vada veselus 14 gadus, ar saviem darbiem, visvairāk eļļas tehnikā, piedalījies muzeju un galeriju izstādēs Ņujorkā, arī latviešu centros Savienotajās Valstīs un Kanadā. Jāņa studiju laikā – 50.

un 60. gados – ne tikai ASV, bet, kā zināms, visā pasaulē, plaši izplatīts ir abstraktais ekspresionisms. Par saviem darbiem vairākkārt godalgotais Jānis Aistars gan nepieslejas šim mākslas virzienam, tā teikt, modes dēļ, bet, kā pats uzsver – tādēļ, ka *mana garīgā nosliece vienmēr bijusi ekspresionisma virzienā* (..) *man visa šī kustība likās ļoti saprotama un maniem glezniecības centieniem simpātiska.* (..) *Gleznoju ar emocionālu spriegumu un esmu paturējis spontāno krāsu uzlīcienu, bieži ar kaligrāfiskiem motīviem un intensīvu krāsu pretstatiem.* Nedēļas laikrakstu *Latvija Amerikā* (Toronto) un *Laiks* (Ņujorkā) lasītājiem Jānis Aistars ir pazīstams arī ar diviem romāniem, ceļojumu aprakstiem un īsstāstiem. Reproducētā *Arizona* (42. lpp.) žūrētā izstādē Norvičā (Norwich, NY) saņēmusi 1. godalgu glezniecības kategorijā. (R.E.)

LATVIJAS GRĀMATAS IZSTĀDĒ ŅUJORKĀ

Ņujorkas Publiskā bibliotēkā (NĀPB) bija skatāma (2007.5.X-2008.27.I) izstāde *Graphic Modernism from the Baltic to the Balkans, 1910-1935* (Modernisms grafiskā mākslā no Baltijas līdz Balkāniem, 1910-1935). Izstādītas galvenokārt grāmatas ar modernistu darinātiem vākiem. Šīs skates kuratori: prof. S.A. Mansbachs un Siemaskēvičs (W.J. Siemaszkiewicz). Mansbachs ir autors ļoti pamatīgai monogrāfijai *Modern Art in Eastern Europe: From the Baltic to the Balkans, 1890-1939* (Cambridge U. Press, 1999), kurā liela vērtība velītā Latvijas un pārējo Baltijas valstu mākslai. Šī varbūt ir pirmā izstāde kādā no izcilākajiem Ņujorkas kultūras institūtiem un muzejiem, kurā redzami starpkaŗu posma Latvijas mākslinieku darbi. Latviešu māksliniekus svarīgākajos Ņujorkas muzejos ir pārstāvējis Gustavs Klucis, bet viņš reprezentēja un reprezentē Padomju Krievijas, nevis Latvijas mākslu.

Izstādē bija redzama Niklava Strunkes ilustrētā Rūdolda Akersa grāmata *Dur, cērt, sit*

(1930), Linarda Laicena *Kliedzošie korpusi* (1930), Pāvila Vilipa *Romantika autobusā* (1930) un *21 Dzeja* (1930) ar Ernesta Kāja darinātiem vāka zīmējumiem un Lucijas Zamaičas *Mīlas kontrabanda* (1930) ar Michaila Jo ļoti vidbergisko vāka rotājumu. Jāmin, ka izstādē un tās katalogā kļūdaini minēts Sigismunds Vidbergs kā vāka zīmējuma autors. Žīdu mākslinieks, dekorātors Rīgas Strādnieku, Žīdu un Krievu teātros, Miķelis Jo draudzējās ar Rīgas mākslinieku grupas locekļiem. Ekspozītu starpā ir Linarda Laicena dzeju krājums *Aziats* (1929), kurā vāku tipogrāfiski modernistiski ir darinājis vai nu Kālis vai Vidbergs. Izstādē redzams ir arī Jēkaba Kazaka darinātais plakāts *Kultūras svētki* (1920).

Atskaitot Akersu, pārējie grāmatu autori bija ar izteikti kreisu noslieci. Linards Laicens, kādreizējais latviešu nacionālists, būdams neapmierināts ar jaundibināto neatkarīgo Latvijas valsti, pārcēlās uz Krieviju, kur to nogalināja lielajos Staļina masveidīgos slepkavošanas pasākumos (1937). Līdzīgs liktenis piemeklēja grafiķi Ernestu Kāli, kurš arī pameta Latviju un devās uz Krieviju, tāpat slaveno Gustavu Kluci, kurš starpkaŗu posmā dzīvoja Krievijā un savos darbos cildināja komunismu, Ņeņinu un Staļinu.

NĀPB ir publicējusi glīti iekārto šīs izstādes katalogu ar prof. Mansbacha plašu un pamatīgu grafiskā modernisma aprakstu, kā arī Devisa (Robert H. Davis, Jr.) un Kasineka (Edward Kasinec) apceri „The Development of Baltic, East-Central European, and Southern Slavic Collections” (Baltu, Austrumcentrāleiropas un Dienvidu slāvu kolekciju izveidošana).

Sakarā ar šo izstādi Ņujorkas Publiskā bibliotēkā no 8. līdz 10. nov. bij rīkota (8.-10.XI) konference *Meaning of Modernity in Central Europa* (Modernisma nozīme Centrāleiropā), kur kā novērotājas piedalījās arī Latvijas Valsts mākslas muzeja direktore Māra Lāce, mākslas vēsturniece un apgāda Neputns un žurnāla *Studija* galvenā redaktore Laima Slava un mākslas vēsturniece Dace Lamberga, kurās plašā monogrāfija par modernistu Jēkabu Kazaku laista klajā pērngad (skat. JG251:54).

Jānis Krēsliņš, Sr.

JG lasītājiem labi zināmais mākslinieks un dizainers Ilmārs Rumpēters ir arī izcils fotogrāfs. Pretējā lpp. - viņa darināts fotoattēls *Vecā un jaunā Monreāla* (Montreal).

Jānis Aistars. *Arizona*. Eļļa uz audekla. 2001. 42 x 52 cm.

Par mākslinieku skat. 39. lpp.

Lai arī turpmāk *JG* veicina jaunas domas un ceļu uz saskaņu pretrunu plōsītājā pasaulē!

Irīna un Imants, Rīgā

Ainas Siksnas raksts „Sēras un radošs darbs” ļoti interesants!

Austra Reine, Springfield, MO

Paldies par varen feino *JG251!* Žagariņa Kiberkambaris ļāva iepazīties ar Grūtupu un viņa īpatnējo loģiku un Ekmanis iepildīja par trimdas 1960. gadiem, kad pats šīm lietām daudz uzmanības neveltīju.

Lasītājs Bostonā

Patīkami saņemt atziņību par *JG* sūtīšanu draugiem. Atjaunojiet abonementu arī turpmāk uz diviem gadiem [minēti pieci cilvēki]. Nosūtu samaksu par viem pieciem – Kanadas 450 dolārus.

Jūlija Baumann, Mount Brydges

Nepartam, protams, pareizi novērojumi. Krievijas pārkāpumi lielā ietekmē mūsu valstī rada lielāko daļu no tagadnes sarežģījumiem. Uz demokrātisku Krieviju neceru. Sadalījusies Krievija, – jā. Bet tad lielas jūkas. Lai ir. Vienīgais – ka tikai kapitālistu apmāutie tautieši nesāk vēl vairāk mukt no savas zemes uz plastikas (nedzīvas) un ģenētikas (*Frankenstein food*) paradīzēm. Lai nāk kas nākdams – austrumu robežu šajā reizē mēs noturēsim!

Lasītājs Siguldā

Rolfa Ekmaņa recenzijā (*JG251:66*) un acimredzot arī Kalvāna grāmatā teikts, ka Augusts Kirhenšteins par izcilo darbību Latvijas Kultūras tuvināšanās biedrībā ar PSRS tautām (patiesībā Latvijas un PSRS tautu kultūras tuvināšanās biedrībā), kuŗas pēdējais priekšsēdētājs viņš bijis, saņēmis no prezidenta Kārļa Ulmaņa 3. šķiras Triju Zvaigžņu ordeni. Šī tuvināšanās biedrība tika nodibināta 1929. gadā, bet Augusts Kirhenšteins TZO 3. šķiru saņēma jau 1929. gadā par nopelniem, darbotamies kā Latvijas universitātes lauksaimniecības fakultātes profesors. Par akadēmiskiem nopelniem Kirhenšteins saņēma TZO IV šķiru 1926. gadā (skat. Oskara Gerta rediģēto sējumu *Triju Zvaigžņu gaismā*. Pirmā grāmata, 1924-1940. Rīgā: Latvijas Vēstnesis, 1977:677 lpp.). Jāmin arī, ka Augusts Kirhenšteins nekad nebija Latvijas un PSRS tautu kultūras tuvināšanās biedrības priekšsēdētājs. Pēdējais šīs biedrības priekšsēdētājs bija Arvīds Kalniņš

(no 1940. gada februāra līdz 1940. gada 30. novembrim). Pirmais priekšsēdētājs bija Rainis, pēc tam Otto Skulme, Pāvils Rozītis, Jānis Jaunsudrabiņš, Eduards Smilģis. Vērts pieminēt, ka Augusta Kirhenšteina brālis bija ievērojams Padomju Savienības militārs darbinieks un izlūkošanas daļu vadītājs (skat. *Latvijas PSR Mazā Enciklopēdija*, 1968), kuŗš tika nošauts 1938.gadā vienlaicīgi ar daudziem citiem Padomju Savienības latviešu komunistiem.

Jānis Krēsliņš, vecākais, Ņujorkā

Franks Gordons savā, kā vienmēr, interesantajā un informatīvajā rakstā „Ienaida negaisi” (*JG251*) min, ka *mūsu* (t.i., Izraēlas) tauta visumā gatava teritoriālam kompromīsam ar palestīniešiem. Varbūt tauta, bet valdība diez vai? Sarunu laikā par mieru Vidējo Austrumu reģionā, otrdien, 2007. gada 27. novembrī, Annapolisā, ASV, kur piedalījās pārstāvji no 50 valstīm, ieskaitot Mahmudu Abbas, Ehudu Olmertu un, protams, namatēvu Bušu, kā raksta informācijas medijos, trīs dienu laikā, no 25. līdz 27. novembrim, Izraēlas specdienestu aģenti nolaupījuši (*kidnapped*) un aizveduši uz Ofer cietumu Birzeit Universitātes studentu padomes prezidentu Fadi Hamadu, kuŗš braucis automašīnā no kādas palestīniešu bēgļu nometnes uz Rietumkrasta pilsētu Ramallu; trīs palestīnieši līdzīgā veidā nolaupīti Al-Ram pilsētiņā ziemeļos no Jeruzalemes, bet Nabalus pilsētā šāds liktenis piemeklējis veselus 14 palestīniešus; Izraēlas karavīru lodes šajā laika posmā nogalinājušas mazākus 6 un ievainājušas ap 50 palestīniešu, galvenokārt civiliedzīvotājus; par katru Kassam (Qassam) pretestības kustības Izraēlas virzienā raidītu pašdarinātu raķešu šāviņu Izraēla turpinājusi sodīt kolektīvi visu pusotru miljonu Gāzas joslas palestīniešu ar elektrības noslēšanu un noliegumu pārdot viņiem degvielu; izraēlieši uzsākuši plaša blokmāju (ar 250 dzīvokļiem) kompleksa būvdarbus palestīniešu Austrumjeruzalemē; atklātībā pārrunāts Izraēlas bruņoto spēku pastāvīgas novietnes būvprojekts palestīniešu Rietumkrastā; un Izraēlas valdības pārstāvji noraidījuši jebkādas termiņus sarunās ar palestīniešiem. Šie tikai trīs dienu notikumi konferences laikā un īsi pirms tās nepārliecina par Izraēlas līderu gatavību ne teritoriāliem, ne arī citiem kompromīsiem ar palestīniešiem. (Ap to pašu laiku Izraēlas līderi izteica neuzticību visu 16 amerikāņu izlūkdienestu kopnovērtējumam – *National Intelligence Estimate*, ka jau 2003. gadā Irāna pārtraukusi priekšdarbus kodolieroču pilnveidošanai, uz ko jau vairākus gadus netieši norādīja ASV Baltā nama un arī Izraēlas vadošo aprindu noliecinātais Starptautiskās atomenerģijas aģentūras – International Atomic Energy Agency jeb IAEA – vadītājs, ar Nobela Miera prēmiju (2005) apbalvotais ēģiptiešu jurists Mohameds el Baradejs.)

Lasītājs Zviedrijā

Pārnesums no 37. lpp.

es nemaz nebiju tik ļoti kļūdījies, domāju, ka no Indoķīnas.

Vēl viens paskata aspekts. Mani uzskata un atceras. Pie Vulvorsa pārku Ziemas svētku dekorācijas. Kaut ko izvēlos. Pārdevēja ieinteresēta: *Pagājušo gadu jūs nopirkāt to. Vai jums tas nepatika?* Man nebija jausmu, ko pirku iepriekšējā gadā, ne arī, ka būtu šo sievieti kādreiz redzējis.

Par izskatu vispār. Man tēvs bija teicis: *paskaties spogulī, redzēsi, cik esi neglīta.* Nebija iemesls neticēt. Mans brālis bija augstās domās par mani, stāstīja saviem draugiem, cik ātri varu paskriet un cik vispār esmu brīnišķīga. Gadījums. Man bija izrauti gudrības zobī, sāpēja smaganas, no sāpēm raudāju. Tēvs apsmērēja smaganas ar melnu ziedi, ko vēlāk bija grūti dabūt nost, bet sāpes atņēma. Tā sēdēju istabā noraudājusies, ar melnu muti. Ienāk brālis. Nupat atbraucis viens viņa draugs, grib ar mani iepazīties. *Paskaties uz mani, es taču neesmu cilvēkiem rādāma.* – *Bet viņš ļoti grib tevi satikt, atbraucis tālu ceļu.* Nu labi. Šis cilvēks uzskatīja mani, iemīlējās, atsauc savu saderināšanos. Labvēlīgais blakus produkts man: saprašana, ka izskatam maz nozīmes.

Vēl viens paskata aspekts. Ērika Romāne, gleznojot manu portretu 30. gadu beigās, piezīmēja: *Tevi ļoti grūti gleznot, tavs izskats visu laiku mainās, pat tavs deguns.* Ko katrs redz?

Reiz pēc kāda dzejas lasījuma man pienāk sieviete un pārmet: *Ko Jūs esat izdarījusi ar saviem matiem? Kāpēc jums tagad ir garī melni mati?* – *Man nav garī melni mati. Jā, bet es redzēju.* – *Paskataties.* Negribot vi-

ņai bija jāatzīst, ka man nav garī melni mati. Un vēl viens gadījums – kad dzīvojām Hempstedā, mājām priekšā bija mazi dārziņi ar zemu mūri visapkārt. Karstā vasaras dienā vīrs un es dārziņā darbojāmies, es valkāju bikīnī. Blakus mājā dzīvoja divi mazi zēni ar saviem vecākiem. Tai dienā viņi spēlējās savā dārziņā un varēja mūs pāri mūrītim redzēt. Pēkšņi viņi uzrunā manu vīru: *Vai tu esi viņas tēvs? Vai viņa var nākt spēlēt ar mums?* Zēniem bija kādi četri, pieci gadi. Ko viņi redzēja? Mazu meitenīti?

Rīgā „toreiz” darbojās pazīstama šuvēja Rozenberga jaunkundze. Kādu dienu mana māte un es ejam pa ielu. Pretējā pusē pastaigājas Rozenberga jaunkundze kopīgi ar vienu savu klienti. Šī dāma ierauga mani un izsaucas: *Kāpēc jūs tādu kostīmu nekad neesat uzšuvusi man?* Rozenberga neteica neko, jo dāmai mugurā bija identisks kostīms manējam.

Stāvu Londonā pie autobusa pietātnes. Pienāk sieviete, paskatās uz manu tērpu un izsaucas: *Kāda skaista kleita! Kur jūs to pirkāt?* Nosaucu veikalu, bet noklusēju faktu, ka viņai mugurā bija tā pati kleita. □

Zīm. Gvido Augusts

R. Staprāna kungs atbildē manam rakstam (JG251:59) uzskata, ka mēs bijuši laikabiedri Latvijā tanī laikā. Liekas, ka tas tā nav, jo 1934.g. maijā viņam bijuši tikai 8 gadi. Viņš varēja būt beidzis pamatskolas 1. klasi vai arī to uzsācis tikai rudenī. Es tanī laikā biju Juridiskās nodaļas 2. kursa students LU. Diemžēl, tāpēc mūsu saprašana un laika novērtēšana radikāli atšķiras. Viņš mani uzskata par vienvaldības aizstāvi, bet tāds es neesmu, lai gan pieminēju dažus vēsturiskus faktus izņēmuma gadījumiem. Tanī laikā Latvijas tauta un arī es nebijām nobīdījušies no Ulmaņa apvērsuma, jo ar to viņš neiznīcināja demokrātiju, tikai to apturēja uz īsu laiku, lai rastu uzlabojumus Satversmē

un Saeimas darbā. Iepriekšējā rakstā es nepieminēju Ulmaņa laika pozitīvos rezultātus, kad Latvijas labklājība bija viena no augstākām Eiropā (šodien ir otrādi). Liela vērība tika piegriezta latviskai gaisotnei un patriotismam. To labi veicināja Mazpulku attīstība ne tikai laukos, bet arī pilsētās. „Draudzīgais aicinājums” atrada tautā lielu atsaucību dāvinājumiem skolās. Saimnieciskā laukā uzcēla Ķeguma spēkstaciju, vairākas ievērojamas celtnes un daudzas lauku skolas. Sevišķi lielu materiālu palīdzību deva arī Latgalei, lai tā kā trešā zvaigzne mirdzētu līdzīgi.

E. Lejiņš, Toronto, Kanadā

Ziņas un neziņas no tīkliem un tīmekļiem

ZVIEDRU FEMINISTES NORAUJ KRĀNIŅU ARMIJAS ĢERBONIM

Šodienas ziņās (17.XII.2007) ziņu portālā ("Mazā cilvēka ziņu aģentūra" <www.tribine.lv>) atrodama sekojošā ziņa:

Pēc feministu protestiem, kā arī prasības iesniegšanas Eiropas Tiesā, zviedri ir padevušies un pārzīmējuši ģerboņa lauvas, kas tiek šūta uz "Nordic Battlegroup" armijas formām. Tobiš, aizkrāsojuši stāvošo lauvas krāniņu. Lai arī viss ir jau nogriezts, zīmotnes mākslinieks ir bēdīgs: "Ģerboņa lauva ir varena un stabila figūra ar veselām ģenitālijām un es neatbalstu šīs izmaiņas. Tur armijā trūkst zināšanu par ģerboņiem. Un tur nu māksliniekam jāpiekrīt, jo izrādās, ka šādi ģerboņi, uz kuriem attēlota lauva bez krāniņa, tika piešķirti tiem, kas piekrāpuši vai nodevuši karali.

Rumpis <rumpis.listes@gmail.com>

Interesanti. Un Latvijas heraldikā kā? Latvijas ģerbonī ne grifam, ne lauvai nav nekādu redzamu ģenitāliju. Vai tas nozīmē, ka tās ir mātītes? Nevienam karali nodevuši mēs taču neesam...

Juris Žagariņš <juris.zagarins@gmail.com>

Juri! Lauvas tēvaiņi ir vairāk seksīgi nekā kauslīgi. Katrā ziņā pat izrūnīts lauvas neizskatās pēc lauvas mātītes. Aizej uz zvēru darzu, apskaties pats. Pie viena apskati arī grifa tēviņu un mātīti!

Gundar King <kingga@plu.edu>

Tribīnei var pārņemt pavāju žurnālistiku, ne tikai seksismu. Neminēja, ka ģerbonis tika mainīts, lai tas nediskriminētu pret zviedru bruņoto spēku sievietēm. Maiņu pieprasītājas nebija mistiskas "feministes", bet zviedru bruņoto spēku sievietes. Runa ir nevis par krāniņa noraušanu, bet par valsts aizsargātāju jēdziena paplašināšanu. Simbolu uztveri lielā mērā nosaka zināšana par parasto attieksmi, kas veidojusies no kopīgi uzkrātās pieredzes. Dinamiskā sabiedrībā simboli arvien tiek pārvērtēti, lai katram tie būtu pareizi saprotami. Bez tam, lauvas bez agresīvi attēlota krāniņa obligāti nav jāiztulko kā rūnīta lauva.

Aija Veldre Beldavs <beldavs@indiana.edu>

Tad jāpieliek vismaz pupi, citādi galīgs bezdzimuma ērms tur sanāk. Un jānokrāso mells, lai afrolauvas neapvainojas. Ja jau politkorektums, tad politkorektums.

Rumpis

Brīvības pieminekli arī bez sievišķības atribūtiem. Mildai krūtīs nost!!!

Aivis Bikernieks <bikernieks@gmail.com>

Brīvības pieminekļi nav pielīdzināms. Ģerbonī nav cilvēks, tikai lauva ar vairākkārtīgi uzsvērtām vīriešu seksualitātes pazīmēm (izsliets krāniņš, zobens, krēpes). Kā tāds tas nepārstāv sievietes, kas, lai arī mazumā, tomēr tagad tāpat kā senos laikos agresīvi piedalījušās valsts aizstāvēšanā.

Aija

Aija, es saprotu, ka ne jau Tu to maiņas pieprasījumu iesniedzi, bet tomēr – tieši kādā veidā tai ģerbonī attēlotais lauvas krāniņš diskriminēja varonīgās zviedru armijas sievietes? Tagad humora pēc vajadzētu pieprasīt pielikt krāniņu atpakaļ, lai nediskriminētu pret armijas vīriešiem!

zzz <johng4@inbox.lv>

Izsliets krāniņš kaŗa apstākļos vai stipras patriarhijas apstākļos nav tas pats, kas izsliets krāniņš starp abpusēji piekrītošiem milniekiem. Tās ir diametrāli pretējās lietas. Feministu pamatiebildums ir seksuālo attiecību pazemināšana uz izvarošanu. Tas, ka iebildums nācis no sievietēm, kas dienē bruņotos spēkos, arī liek atcerēties, ka joprojām pārāk bieži dienējošas sievietes tiek pakļautas seksuālam teroram vai pat ielogotas "matraču meiteņu" lomā. Zviedru ģerbonī lauvas krēpes nav tik izteiktas, ka figūra jāsaprot viennozīmīgi kā viens vai otrs dzimums. Lai būtu kā būdams, mēs latvieši varam no malas paust savu attiecību, bet zviedri paši lems par savu simboliku. Mēs varam būt apmierināti, ka latviešu valsts heraldikam līdzīgas galvassāpes nesagādā.

Aija

ŠĪS ZEMES GAITAS IZBEIDZ dzejniece, vairāk nekā 20 gadus (1976-1997) JG dzejas nodaļas redaktore, *Radio Brīvā Eiropa* latviešu redakcijas līdzstrādniece kultūras jomā, **Aina Kraujiete** (1923-2007). 1944. g. beigās, pirms krievu otrreizējās okupācijas, dodas bēgļu gaitās, nonāk Vācijā (Veimārā, Hanavā, Frankfurtē pie Mainas), kur studē medicīnu, tad Kanadā. Ņujorkā (kopš 1953) strādā vēža pētniecības institūtā. Izdod dzejkrājumus *Es esmu vasara* (1963; Z. Lazdas balva), *No aizpirtās paradīzes* (1966), *Kristalls un māls* (1970), *Ne bungas, ne trompetes* (1974; Kultūras fonda balva), *Spoguļi, spoguļi, atklājies* (1986; KF balva), poēmas *Somnambulists* un *Stikla sieviete* (abas 1995), izlase *Jau čūsku ritulis ris* (1998). Skat. Intas Ezergailes „Debess sākas pie zemes: Ainas Kraujietes dzeja” JG237(2004):11-17 un Jura Silenika rakstu šī nr. 11. lpp. *** Rakstniece un publiciste, Brāļu Kaudziņu dzimtas atvase **Marianna Ieviņa** (1922-2007). Bēgļu gaitās 1944. g. otrā pusē nonāk Plauenā pie Leipcigas, tad Fišbachas bēgļu nometnē (1946-1949), pēcāk Sirakūzās (Syracuse), Ņujorkas pavalstī, vēlāk pārceļas uz Bostonu. Bez daudziem rakstiem trimdas periodikā publicē stāstu grāmatas *Kas kaitēja nedzīvot* (1990; Kārļa Goppera Fonda balva, 1991), *Skola ir maza valsts* (1991 un 2001; PBLA KF Kr. Barona Prēmija, 1992), *Rudenī brauksim mājās* (2000; KGF balva). Kultūrvēsturiska nozīme ir viņas atmiņām par dzejnieku Aleksandru Pelēci JG241-245 (2005-2006). *** JG līdzstrādniece **Lia Šmita** (1927-2007) studijas iesāk Vācijā (Karlsruhe), turpina Ziemeļkarolainā (North Carolina) un Ņujorkas štatā, kur Sirakūzu U. kļūst dubultmaģistre – vācu filoloģijā un bibliotēku zinātnē. Kopš 1968. g. galvenā izziņas bibliotekāre Konnektikutas štatā (New Canaan, Connecticut), ASV. *** Literāte, folkloriste, skolotāja, kultūras darbiniece **Margarita Biezaite** (1921-2007). Kopā ar vīru Ēriku (1911- 1994) Adelaidē, Austrālijā, izveido no aptuveni 45 000 vie-

Marianna Ieviņa

nībām sastāvošu Latviešu mūzikas krātuvi, kas kopā ar turienes Latviešu muzeja literatūras, teātra un tēlotājas mākslas materiāliem un plašu personisko arhīvu, Biezaitei pārceļoties uz Rīgu (1996), nonāk Rakstniecības, teātra un mūzikas muzejā. *** Teātru režisors **Andris Blekte** (1923-2007) iegūst zviedru teātrāļu uzmanību ar Beketa (Samuel Beckett) *Fin de partie* (Beigu spēle, 1957) iestudējumu. Strādā Malmes pilsētas teātrī par režisoru, augstskolā par aktiermeistarības pedagogu un vienlaikus bagātina trimdas teātri ar daudzu lugu iestudējumiem – Kaudziņu *Mērnietu laikiem* (1959), Brigaderes *Sievu kari ar Belcebulu* (1989 – Eiropas Latviešu dziesmu svētkos) u.c. Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas ieved Dailes teātra starpešu gaismā līdz tam nepazīstamus Rietumeiropas dramaturgu darbus – Keselringa (Joseph Kesselring) *Arsenic and Old Lace* (Arsēns un vecas mežģīnes), Fedō (Georges Feydeau) *Tailleur por dames* (Dāmu šuvējs) u.c. *** Akvareliste **Maija Bērziņa** (1932-2007), ilggadējā Amerikas Latviešu mākslas apvienības biedre, mākslas Galerijas *The Blue Sky Gallery* vadītāja Kolumbusā, Ohaio štatā (Columbus, Ohio). *** Satiksmes negadījumā bojā iet literatūrzinātnieks **Harijs Hiršs** (1937-2007), ilggadējs ZA Valodas un literatūras institūta līdzstrādnieks, *Kritika un polemika* (1978), *Autora pozīcija romānā* (1980), *Prozas poētika* (1989) u.c. grāmatu autors vai līdzautors. Studiju laikā bezmazvai izslēgts no LVU Vēstures un filoloģijas fakultātes par Brīvības pieminekļa fotografēšanu. *** Viens no 20.gs. mūzikas milžiem, elektroniskās mūzikas pionieris, oriģinālais un ietekmīgais vācu komponists **Karlheincs Štokhauzens** (Karlheinz Stockhausen, 1928-2007), kuŗa kontā ir 362 visnotaļ intelektuāli augsta līmeņa kompozīcijas. (re)

Lia Šmita

Margarita Biezaite

*** Teātru režisors **Andris Blekte** (1923-2007) iegūst zviedru teātrāļu uzmanību ar Beketa (Samuel Beckett) *Fin de partie* (Beigu spēle, 1957) iestudējumu. Strādā Malmes pilsētas teātrī par režisoru, augstskolā par aktiermeistarības pedagogu un vienlaikus bagātina trimdas teātri ar daudzu lugu iestudējumiem – Kaudziņu *Mērnietu laikiem* (1959), Brigaderes *Sievu kari ar Belcebulu* (1989 – Eiropas Latviešu dziesmu svētkos) u.c. Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas ieved Dailes teātra starpešu gaismā līdz tam nepazīstamus Rietumeiropas dramaturgu darbus – Keselringa (Joseph Kesselring) *Arsenic and Old Lace* (Arsēns un vecas mežģīnes), Fedō (Georges Feydeau) *Tailleur por dames* (Dāmu šuvējs) u.c. *** Akvareliste **Maija Bērziņa** (1932-2007), ilggadējā Amerikas Latviešu mākslas apvienības biedre, mākslas Galerijas *The Blue Sky Gallery* vadītāja Kolumbusā, Ohaio štatā (Columbus, Ohio). *** Satiksmes negadījumā bojā iet literatūrzinātnieks **Harijs Hiršs** (1937-2007), ilggadējs ZA Valodas un literatūras institūta līdzstrādnieks, *Kritika un polemika* (1978), *Autora pozīcija romānā* (1980), *Prozas poētika* (1989) u.c. grāmatu autors vai līdzautors. Studiju laikā bezmazvai izslēgts no LVU Vēstures un filoloģijas fakultātes par Brīvības pieminekļa fotografēšanu. *** Viens no 20.gs. mūzikas milžiem, elektroniskās mūzikas pionieris, oriģinālais un ietekmīgais vācu komponists **Karlheincs Štokhauzens** (Karlheinz Stockhausen, 1928-2007), kuŗa kontā ir 362 visnotaļ intelektuāli augsta līmeņa kompozīcijas. (re)

Karlheincs Štokhauzens

GRĀMATAS

DZEJA. Pievienojamies dzejnieka **Imanta Auziņa** ticībai, ka dzeja paliks viena no galvenajām mākslām arī 21. gs., jo *nekur citur sirds un prāts nav tik nesaraujami kopā. Bez viņa paša krājuma *Ars poetica*, kur iekļauti pēdējos 10 gados radīti dzejdarbi, no pēdējo mēnešu devuma par šo nesaraujamību labu liecību dod *Ledenes, ar kurām var sagriezt mēli* (1/4 Satori), kuru autore **Ingmāra Balode** (skat. JG250 un 251) nebūt nav kaut kāda *valšķīga lolita, kas rozā topiņā izaicinoši sūkā ledenes, bet gan jauna sieviete, kas jau iemācījusies pakļaut valodu, likdama tai tecēt itin grodā pavedienā* (Kārlis Vērdiņš), gan arī, par spīti ne vienai vien grūti atšifrējamai noskaņai, **Levas Rupenheites** 2. krājums *Melnās krelles* (Neputns), **Ingas Gailēs** 3. krājums *Kūku Marija* (Orbita), kas dižojas ar Dzejas dienas balvu, gan arī paša **Vērdiņa** bērniem domāti 17 dzejoļi *Burtiņu zupa* (Liels un mazs), no kuņas var pasmelt tīri labus gardumus, piem., māmiņas atzišanās: *no rīta līdz pēcpusdienai / es strādāju pilnu slodzi / un mazā kambarī sēžu / ar to riebiņo odzi.**

ORIGINĀLPROZAS devumā sevišķs svars jāpiešķir *Latviešu literatūras vēstures* (1999) autora **Gunta Bereļa** *Ugunīgiem vērsiem ar zelta ragiem*. Romānu raksturo sulīgi raksturi, dažbrīd baisi notikumi plus divas galvenās līnijas sižētā – par literatūru un par mākslu. Vairāk nekā 30 lpp. garš fragments publicēts *Karogā* (2007, 4).

LATVIEŠU IZDEVUMIEM CITVALODĀS pievienojas **Valda Rūmnieka** un **Andreja Miglas** žurnāla *Karogs* un R. Gerkena konkursā godalgotie *Kuršu vikingi* (1998) lietuviski – *Kuršiu vikingai* (Vaga), kā arī vēsturnieka un publicista **Ulda Ģērmaņa** *Latviešu tautas piedzīvojumi* angļu valodā – *The Latvian Saga* (Atēna; tulk. Kārlis Streips). Iepriekš grāmata izdota lietuviski un piedzīvo veselus 10 izdevumus latviski. Laba daļa pirmpublicēta turpinājumos mūsu lappusēs – JG8(1957)-21(1959).

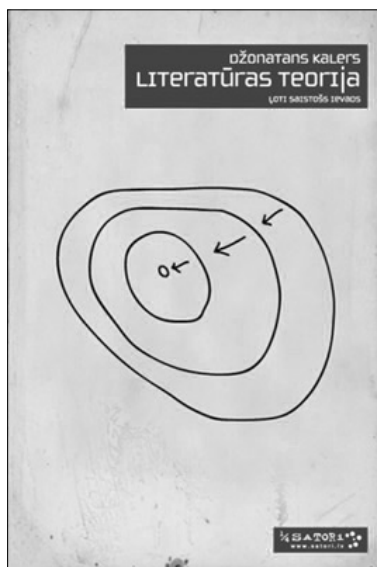
LITERATŪRZINĀTNES jomā jāapsveic strukturālista **Kalera** (Jonathan Culler) *Literatūras teorijas*

(*Literary Theory: A Very Short Introduction*, 2006) **Haralda Matuļa** latviskojums, ko laiž klajā „1/4 Satori”. Pasaulslavenajai zviedru rakstniecei veltīta **Mudītes Treimanes Astrīdas Lindgrēnes darbi un nedarbi** (Zvaigzne ABC).

LITERĀRĀ MANTOJUMĀ iekļaujams **Andreja Eglīša**, **Lūcijas Garutās** un **Rīgas kamerkora „Ave sol”** dzejas-mūzikas izdevums *Dievs, Tava zeme deg!* (Valters un Rapa) un **Intas Čaklās** sastādītā **Māra Melgalva** (1957-2005) *Dejas virs bezizejas* (Tapals) ar darbiem no visiem četriem dzejnieka mūžā iznākušajiem krājumiem. Vairāki Māra pirmpublicējumi iespiesti JG lappusēs – 233(2003):3-6 un 241(2005):12.

TULKOJUMI bieži vien pārspēj oriģinālprozu, piem., latīņamerikāņu lieliskie maģiskā reālisma šedevri – **Huana** (Juan) **Rulfo** (1918-1986) *Pedro Paramo* (1994; Atēna, tulk. no spāņu **Guntis Valujevs**), kas stipri ietekmē citus rakstniekus, un ne tikai Latīņamerikā, un meksikāņu **Fuentesa** (Carlos Fuentes, 1928) *Artēmio Krusa nāve* (*La muerte de Artemio Cruz*, 1962; tulk. **Volde-mārs Meļinovskis**). Tad vēl **Nobela** **Premijas** literatūrā (2001) un angļu **Bukera** balvas (Booker Prize 1971) laureāta, **Trinadīdā** dzimušā **Naipola** (Sir **Vidiadhar Surajprasad Naipaul**, 1932) romāns *Burju sēklas* (*Magic Seeds*, 2004; tulk. no angļu **Zane Rozenberga**) un obligāti izlasāmais vai pārlasāmais rakstnieks **Jāņa Ezeriņa** jau 20. gadu pašā sākumā pārtulkotais **Stendāla** (Stendhal, īst. v. **Henri-Marie Beyle**, 1783-1842) romāns *Sarkanais un melnais* (*Le rouge et le noir*, 1831).

VĒSTURES jomā, īpaši 20. gadsimta, arī pēdējos mēnešos laista klajā vesela rinda vērtīgu un vajadzīgu darbu. Jau agrāk izdotajai grāmatai *Aizvestie. 1941. gada 14. jūnijs* pievienojas Latvijas Valsts arhīva vēsturnieku **Ivetas Šķiņķes**, **Jāņa Riekstiņa** un **Aijas Kalnciema** divsējumu *Aizvestie. 1949. gada 25. marts* – diena, kad no Latvijas specnometinājumā uz Omskas, Tomskas un Amūras apgabaliem deportē 44 271 cilvēku. Pirmā krievu gada (1940-1941) upuriem **Liepājas** novadā veltīta **Ainas Buriņas** *Mūžīgā sāpe* (Mantojums), bet *Dienasgrāmata: Kara zēna atmiņas, 1944.18.*

VIII-1946.13.III (Dzīvesstāsts) aculiecinieks **Laimonis Upmalis** vēltījis daudz lapušu pie Māras diķa No-metņu ielā 16 (bij. Holmsa tekstilfabrikas korpusos) krievu bombardēšanā (1944.19.IX) bojā gājušajiem, tikko 17 gadus sasniegušajiem vairāk nekā 40 gaisa spēku izpalīgiem. *Luftwaffenhelfer* vienībās mobilizē 4 000 1927. g. dzimušos, kamēr brīvprātīgi piesakās 560 1928. g. dzimušie latviešu zēni. 16 jauni pēti-jumi atrodami Vēsturnieku komisijas rakstu 21. sēj. **Latvijas vēsture 20.gadsimta 40.-90. gados** – arī par latviešu pretestības kustību un trimdas izdevumu cenzūru. Nav noslēpums, ka holokausta ēnā, nerau-goties uz daudzkārt lielāku upuru skaitu, līdz šim pa-līcis Kremļa īstenotais genocīds. To no dāņu valodas pārtulkotajā **Lielais Gulags: Krievijas tragēdija un Rietumu atmiņas zudums XX gadsimtā** (Atēna) uz-sver vēstures profesors **Bents Jensens**. Pieminēti arī latvieši. Kādā slepenā mītiņā (1930.II) Molotovs jautājis: *Ko iesākt ar kulakiem? Nošaut vai deportēt (..) Uz kurieni viņus vest? (..) Uz koncentrācijas no-metnēm (..) ja tās ir pie Eihes, tad pie Eihes.* 1933.g. politbiroja loceklis Rudzutaks parakstījis pavēli de-portēt uz Sibīriju un Kazachstānu 426 000 zemnieku. Kā zināms, abus augsta ranga „padomju valsts un kompartijas darbiniekus” vēlāk Maskavas drošības spēki likvidē – Jāni Rudzutaku 1938., bet Robertu Eihi 1940. g. Vēstures kategorijā nosacīti ietilpstošā Pāve-la Širova *Čečenija: Terorisma inscenēšanas rokasgrā-mata* (Dienas Grāmata) iesākas ar vēlino Gorbačova laiku un beidzas mūsdienās. 1999. g. tiek atrastas jau krietnu laiku pirms tam mirušās leģendārā krievu mūka Grigorija Rasputina meitas Matrjonas atmiņas, kas tagad pieejamas arī latviski – **Rasputins Kāpēc?** (Dienas Grāmata). Agrāk vienuviet nepublicēti ma-teriāli no 19.gs. otras puses un 20.gs. 20. gadiem ie-kļauti Andreja Grāpja **Augusts Dombrovskis. Mūžs un veikums** (Index).

DAŽĀDA SATURA. Valerija Belokoņa apgādā iznāk **Latvijas enciklopēdijas 4. sējums**. Archeologa un kultūrvēsturnieka **Jura Urtāna** pētnieciskajā darbā **Daugavas kultūrvēsturiskie akmeņi** (Nordik) dau-đu citu bezgala saistošu faktu vidū uzzinām, ka pazīstamā teika par velnu, kas nes akmeni, radusies 15.gs. Ievas Akurāteres, Amandas Aizpurietes un Daigas Mazvērsītes **Manai tautai: Ieva Akurātere** (Pētergailis) ir par leģendāro „latvju tautas Balto māti” un grupas Pērkons „trakojošo rokdiņu”, kurās balss spējot pat dziedināt. Kuŗas tad īsti ir **Zigfrīda trīs Annas** (Jumava)? – To uzzinām Jāņa ūdra biogrā-fiskajā romānā – pirmā ir Zigfrīda Meierovica māte, kas nomirst 12 dienas pēc dēla piedzimšanas, otrā ir pats Zigfrīds, kam tēvs dod otru krustāmvārdu sie-vas piemiņai, bet trešā – Zigfrīda māsiņa, vienlaikus pirmā sieva un visu trīs bērnu (arī pērgad mirušā Gunara Meierovica) māte Anna Filholde. Ventiņu dialektā sacerētās un humoristiski ievirzītās Kurāž Kriša prozas izlasē **Pasrouges un pasmaid** radījis un izdevis pats autors, diasporā pazīstamais rakstnieks un ārsts Kārlis Zvejnieks. (re)

Jau 2007.16.V par **jauno Latvijas Universitātes rektoru** ievēlētais Fizikas un matemātikas fakultātes dekāns, prof. **Mārcis Auziņš**, zināmu laiku pavadījis vairākās Rietumu universitātēs, to vidū Kalifornijas U. Berklijā (Berkeley), kur varējis pieņemt darbu, bet no-lēmis, ka negrib dzīvot nekur citur kā Latvijā. Arī viņa meita Anse, kuŗa iestājusies kādā amerikāņu univer-sitātē un spēlējusi tās volejbola komandā, pametusi turnejā Austrijā esošo komandu (un universitāti) un atgriezies Latvijā, jo amerikāņu kultūra un mentali-tāte viņai bijusi nepieņemama. Tiem, kas uzsāks mā-cības LU 2008./2009. gadā, augstā inflācijas līmeņa dēļ **mācību cena** paaugstināta par 800 līdz 1 800 latiem gadā. LV valodas aģentūras darbiniece **Inese Vasuljeva**, kas pati pirms nepilna gada atgriezies no Ungārijas, kur mācījusi latviešu valodu divās uni-versitātēs, ziņo, ka, bez Ungārijas, **Latviešu valodu** universitāšu studiju programmu ietvaros **ārmēs** iespējams apgūt Lietuvā, Igaunijā, Somijā, Čehijā, Polijā, Krievijā, Francijā, Vācijā, Šveicē, Zviedrijā, Norvēģijā un ASV. Ārvalstu lektorātiem vislielāko problēmu sagādājot vārdnīcu trūkums un novecojuši mācību materiāli. Valodas aģentūra finansiāli atbal-sta Prāgas Kārļa U. latviešu valodas lektorātu un algo lektoru Vašingtonas U. Sietlā, ASV. Pie Krievijā mīto-šajiem latviešiem Augšbebros Krasnojarskas apgaba-lā, Baškīrijā, Smolenskā, Kurzemes Ozolainē, Pleskavā un Maskavā devušies pēc ļoti stingriem kritērijiem izraudzīti 7 jauni latviešu valodas skolotāji, parei-zāk, **tautas skolotāji**, jo viņi **vada visu vietējo latvie-šu kultūras un sabiedrisko dzīvi, pārstāv Latviju** – tā Krievijas Latviešu kongresa vadītāja un PBLA valdes locekle **Lauma Vlasova**. Sakarā ar Eiropas Valodas dienas konferenci LU 2007.X **Latgales Studentu centra** valdes loceklis **Mareks Gabrišs** mudina **bei-dzot** pieņemt faktu, ka latvieši ir **viena tauta, bet ar divām atšķirīgām valodām** – latviešu un latgaliešu. Abas dod ieguldījumu Eiropas kultūras bagātību un tradīciju saglabāšanā un attīstībā. Pēc Centrālās sta-tistikas pārvaldes datiem 2006. g. **Latvijā uz vienu iedzīvotāju nodrukātas divas grāmatas** – 2 427 dažādu nosaukumu publikācijas (visvairāk daiļlitera-tūras) ar 4,69 milj. kopējās tirāžas. Jaunais Latvijas **bibliotēku portāls** <www.biblioteka.lv> un Latvijas Nacionālās bibliotēkas mājaslapa <www.lnb.lv> (e-pasts ieteikumiem: portals@lnb.lv) arī **JG** lasītājiem un veidotājiem nodrošinās ātru piekļuvi ne tikai kata-logiem, bet arī konsultācijai. Savukārt nesena **Latvijas Valsts vēstures arhīva** atklātajā interneta vietnē <www.lvvaraduraksti.lv> iespējams izziņāt un izpētīt savu izcelšanos, savas dzimtas vēsturi, etc. (re)

2007. gada konference (6.-8.X) par Kamī (**Albert Camus**, 1913-1960), kas ikgadus notiek Lurmarinā (Lourmarin), kur atrodas rakstnieka kaps, vēltī-ta viņa darbu izplatībai Maskavas pārvaldītājās Austrumeiropas zemēs pēc II Pasaules kuŗa. Ar re-ferātiem tur piedalās filologijas zinātnu doktore **Izabella Cielēna** un rakstniece **Gundega Repše**. Zviedrijā mītošā **JG** līdzstrādniece Cielēna pievērsās

Albina Grinūte (Lietuva). *Saulainie vērotāji*. No *Foto Kvartāla* (2007.IX)

galvenokārt vairākkārt apcietinātās „franču grupas” dalībnieces Maijas Silmales lomai Kamī darbu izplatīšanā Latvijā. Kaut arī Silmale pārtulko visus galvenos darbus, iespiest (1969) atļauj tikai *Mēri* (*La Peste*, 1947), jo padomju kultūruzaugu uzskatā Nobela Prēmijas laureāts bijis „cilvēces progresa ienaidnieks.” UNESCO un *The World Press Freedom Committee* organizētajā konferencē *The Press Freedom Dimension* Parīzē par masu informācijas ziņu avotiem Baltijas valstīs savukārt referē (2007.II) viens no laikraksta *Diena* redaktoriem, Indianas U. maģistrs (1998) **Pauls Raudseps**. Attiecībā uz preses brīvību nedrīkst palaist garām respektablās starptautiskās organizācijas **Reporters sans frontières** (Reportieri bez robežām, angl. *Reporters without Borders*) novērtējumu par 2007. gadu – no 169 valstīm **Latvija** (kopa ar Holandi) ierindojas 12. vietā. Salīdzinājumam prese ir visbrīvākā Islandē, Igaunijā (kopā ar Slovākiju) ierindojas 3. vietā, Zviedrijā (kopā ar Somiju un Beļģiju) – 5., Šveice – 11., Čehija – 14., Kanada – 18., Vācija – 20., Anglija – 24., Lietuva – 27., Austrālija – 28., ASV – 48., Gambija – 130., Krievija – 144., Ķīna – 163., Turkmenistāna – 167. un Eritreja – 169. vietā. (re)

Pateicoties ārzemju latviešu organizācijām un privātpersonām, LV vēstniecībām Vācijā, Zviedrijā, Šveicē un Taivanā, spoži un vērienīgi noslēdzies **Zentas Mauriņas gads** – tā vēsti augstākās pilotāžas latviešu sabiedrisku pasākumu veicinātāja Eiropā **Aija Ebdena**, izsakot īpaši dedzīgu atzinību spēcīgajai sponsoru *komandīnai*, proti, bijušajiem Ministres Latviešu ģimnazijas absolventiem. Sacensībās piedalījušies 160 jauniešu, kuŗu labākie darbi tikšot ietilpināti Eiropas Komisijas izdotā publikācijā. (re)

BALVAS, BALVAS, ATZINĪBA (2007)! **Vairai Vīkei-Freibergai goda doktores grāds** (14.XII) no Trinitī Koledžas (Trinity College) Īrijas galvaspilsētā Dublinā, turklāt LV eksprezidente ievēlēta (15.X) uz 4 gadiem

par Eiropas Padomes vadītāju un ES jaundibinātajā *Think tank* jeb Pārdomu vai Viedu vīru/sievu komandā – par tās vadītāja vietnieci. *** Rietumeiropas Ētikas un kultūras fonda (**Western European Ethics and Culture Foundation**) Šveicē balva **Sandrai Kalnietei** un Okupācijas muzejam. *** **Anšlava Eglīša un Veronikas Janelsiņas Fonda balva** (ASV \$20 000) dzejniekam un latviešu literatūras tulkoņam zviedru valodā **Jurim Kronbergam**, bet atzinības balva – **šachistam Valdemāram Zemītim** par ASV pašizdotu grāmatu *Anšlavs Eglītis – rakstnieks, alpinists, šachists*. *** **PBLA Gada balva** Anglijā mītošajam Jānim Frišvaldam *par pašaizlīdzīgu, daudzpusīgu sabiedrisko darbu un nesalaužamu uzticību sarkanbaltsarkanam karogam un latviešu tautas brīvības ideāliem*. Par **PBLA KF un Raistera Fonda laureāti**, dzejnieci **Maiju Meirāni**, skat. JG251:16-17. *** **ALAs atzinības rakstu saņem Jogita Jurevska**, kuŗas daudzo nopelnu vidū izceļama latviskā izglītības un kultūras veicināšana gan Ziemeļkalifornijas latviešu kopienā, gan arī nu jau daudzus gadus ASV Rietumkrasta Vasaras vidusskolā „Kursa” (Vašingtonas štātā), ar

„Kursas” labais gariņš **Jogita Jurevska ar absolventi** (2007) **Indru Ekmani**

ko Jogita ir pilnībā saaugusi (*pirmā rītos un pēdējā vakaros*) un kuŗas audzēkņi nespētu iedomāties savu lietiešu vidusskolu bez tās „labā garīņa.” ***

Veidenbauma Prēmija dzejniekam un atdzejotājam **Knutam Skujeniekam** par grāmatu *Mūsu dzīve nokalpotā*. ***

Čaka balva **Andrim Žeberam** par dzejgrāmatu *Šnabji/Blaknes*, kur, kā paziņo žūrija, turpināts Čaka huligānisms postpadomiskā Rīgas mērcē, arī komponistam **Uldim Stabulniekam** par Čaka dzejas popularizēšanu *smeldzīgās dziesmās* un TV raidījumu cikla *lelas garumā* autorei **Lilitai Eglītei**. ***

Gaismas balva mākslas fotogrāfam un pedagogam **Andrejam Grantam**. ***

Olivereto Prēmija *Trubadūrs uz ēzeļa* dzejniekam **Kārlim Vērđinam**. *** 1. vieta ASV mītošajam Vašingtonas U. (U. of Washington), Sietlā, studentam **Brettam Ozoliņam** pētniecisko darbu konkursā par Rīgas satiksmes problēmu risinājumiem. ***

Johannas Benjamiņas Piemīņas stipendija **Guntai Dreifeldei** par sekmīgu darbu operu tekstu jeb t.s. virstitru tulkošanā vairāk nekā 100 operām no dažādām valodām Latvijas Nacionālās operas vajadzībām. ***

1. vieta (+ 15 000 eiro) soprānei **Marinai Rebekai** Bertelsmana Fonda (sadarbībā ar Vācijas radio un TV) konkursā, kur dalību ņem vairāk nekā 1 000 dalībnieku no 66 valstīm. ***

Zviedrijas Karaliskās akadēmijas **Nobela Balva literatūrā** 88 gadus vecajai britu rakstniecei Dorisai Lesingai (**Doris Lessing**), kuŗa bijusi visai pārsteigta, jo piespriedēji ilgus gadus viņas literāro veikumu ignorējuši. Lesingu dēvē par feminisma cīnītāju barvedi, kaut gan viņa pati šādam raksturojumam nepievienojas. Viņas pazīstamākā grāmata ir romāns *The Golden Notebook* (Zelta piezīmju grāmata), kuŗas galveno personu Annu Vulfu (Wulf) mēdz uzskatīt par Lesingas *alter ego*. Apbalvotā rakstniece sacerējusi 14 romānus, ieskaitot zinātnisko fantastiku, 5 stāstu un noveļu krājumus u.c. *** Bukera Prēmija ģrietei Enraitai (**Anne Enright**) par mistikas piesātināto romānu *The Gathering* (Sanākšana). *** **Revolveris** atvadām bij. ministru prezidentam **Kalvītim** no LV prezidenta **Valda Zatlera**, kaut arī daudz veselīgāka dāvana visādā ziņā būtu bijusi kultūrai un brīvai domai veltītās JG abonements. (bs) (re)

FILMA. Nacionālajā filmu festivālā *Lielais Kristaps* par labāko pilnmetrāžas spēlfilmu atzīta *Vogelfrei* – režisoru Annas Vidulejas, Jāņa Kalēja, Gata Šmita, Jāņa Putniņa kopdarbs; dokumentālo filmu kategorijā – Ināras Kolmanes *Mans vīrs Andrejs Saharovs*, bet no īsmetrāžas filmām – *Teodors* un *Ūdens*. ***

Septembrī Baltijas jūras valstu dokumentālo filmu forumā *Filmas* izrādīta Andreja Nekrasova *Mans draugs Saša* – par Londonā ar poloniju noindēto (2006) Aleksandru Litviņenko (skat. JG240:23-24). ***

Austrijas, Lielbritānijas un Latvijas kopražojums, bufonāde *Jāņu nakts* (rež. Aleksandrs Hāns) visvairāk izeļas ar tādu dzeršanu, pēc kuŗas pat suns vairs ģīmi nelaiza, un, protams, pliku meitiešu dibenu apjūsmošanu. (re)

FOTOGRAFĪJA. Pievilcīgā apdarē veidotajā žurnālā *Foto Kvartāls* (2007, 2) redaktore Alise Tifentāle rakstā „Amerika ārpus Holivudas” 8 lappusēs iepazīstina lasītājus ar JG ne reizi vien reproducēto fotogrāfu **Ulvi Albertu** un viņa darbiem. Alberta plašu ievēribu guvušā fotoalbūma *Poker Face* (1981), kas jau sen kļuvis par bibliogrāfisku retumu, turpinājums *Poker Face 2* – ar vairāk nekā 300 melnbaltiem uzņēmumiem, kas atspoguļo dažādu leģendu un personību pārpilno ASV pokera subkultūru – iznāk Latvijā 2 000 eksemplāru tirāžā. Katram *Foto Kvartālam* pievienotie mazāka formāta gandrīz 40 lpp. biezie *Pielikumi* lielā mērā veltīti jaunajiem talantiem. (re)

The New York Times politisko noriņu komentētājs Elliks (Adam B. Ellick) rakstā „As It Rises, Russia Stirs Baltic Fears” (2007.11.X) uzsver Krievijas ietekmes lielo pieaugšanu Baltijas valstīs, protams, iestarpinot laikrakstam ierasto klišeju par *baltiešu kolaborāciju ar nacistiem žīdu likvidēšanā*, vienlaikus piemirstot norādīt, ka tas notika *vācu okupācijas* pirmajās dienās Hitlera SD (*Sicherheitsdienst*) *Einsatzkomandu* u.c. vācu iestāžu un bruņoto spēku vadībā. Tajā pat laikā autors informē, ka Lietuvā un Latvijā publicēts liels skaits faktos balstītu pētījumu par nacistu noziegumiem pret pamatiedzīvotājiem, ieskaitot žīdu tautības pilsoņus. Daudz informācijas varot atrast Latvijas Okupācijas muzejā. Elliks arī atklājis, ka lietuvieši vārdu „genocīds” attiecina tikai uz krievu noziegumiem pret baltiešiem, nevis uz nacistu un vietējo kolaborantu noziegumiem pret žīdiem. Še jāpiebilst, ka genocidālu noziegumu jomā ietilpst arī vācu un padomju režīma izvestās nelegālās piespiedu mobilizācijas un latviešu, arī igauņu, izmantošana par lielgabalu barību. Kā zināms, vācu bruņotos spēkos bojā aizgāja gandrīz 100 000 latviešu. Raksta noslēgumā Elliks citē kādu lietuviešu žurnālisti: *Mēs kļuvām par NATO un ES locekļiem cerībā, ka līdz ar šo brīdi tiksīm aizstāvēti. Tagad mēs atkal baidāmies no Krievijas. Baidāmies, ka atkal esam palikuši vieni, Rietumu partneru neaizsargāti... Attiecībā uz Krieviju Rietumu runasvīru stāvokļa novērtējums ir gaužām naivs.* (jk)

The New York Times (2007.21.X) tūrisma veltītājās lappusēs atrodams ieteikums kā pavadīt **36 stundas Rīgā** – noteikti jāiepazīstoties ar Melngalvju namu Vecrīgā, Rīgas pirtīm, jaugendstila arhitektūru Alberta ielā, Mārčiņa Ritiņa restorānu *Vincentis* un Centrāltirgu. (bs)

Latvju **Dievtuŗu** sadraudzes uz 5 gadiem jaunievēlētais vadītājs **Spuru Ričs** silu mēneša (septembra) otrajā dienā Dievsētā Rāmava: *Atcerēsimies, ka latvju tautas dzīves ziņa, par kuŗas kopējiem un tālāk nesējiem ir sevi pieteikuši dievtuŗi, ir izteikti demokrātiska, jo tā nav kāda pravieša vai Dieva aicināta indivīda radīta, bet latvju tautas izauklēta un dainās atklāta* (Zīle 2007,21:1). (re)

BBC World Service, tāpat kā katru gadu, pārraidīja **Ziemsvētku dievkalpojumu** no Kembridžas U. (Cambridge U.) Kinga Koledžas (King's College) kapelas ar 9 lasījumiem no Svētajiem rakstiem un 9 dziedājumiem, ko izpildīja slavenais Koledžas zēnu koris. Pirmo reizi dievkalpojuma vēsturē viens no dziedājumiem bija latviešu valodā – nezināma latviešu komponista komponēts ar Valdas Moras dzelzī „Šai svētā naktī” tekstu. Koledžas Mūzikas nodaļas vadītājs un zēnu kora diriģents Dr. Kleburijs (Stephen Cleobury) pērn gada vasarā, kad koris bija koncertturnejā Baltijas valstīs, Okupācijas muzejā Rīgā ieraudzīja šīs dziesmas partitūru, uzrakstītu uz kartītes, ko piederīgie bija kādreiz sūtījuši Martai Zaļaiskalns uz lēģeri Sibīrijā, kur viņa pavadīja 10 gadus. Kembridžas U. *Corpus Christi* docētāja Dr. Māra Kalniņa zēnu kori konsultēja latviešu valodā un dziju iztulkoja angļiski. Šādā veidā tika pieminētas tās dvēseles un sirdis visā pasaulē, kas izcietušas lēģeru pazemojumu un 2007.g. Ziemsvētku vakarā svinēja cilvēka gara izturību un spēku. (sa)

MŪZIKAS jomā radošās potences turpina mutuļot uz nebēdu. Gadu mijā atskan **Artura Maskata** autorkoncerti sakarā ar komponista, divkārtēja Lielās mūzikas balvas laureāta 50 gadu jubileju gan Rīgas Latviešu biedrībā, gan Dailes teātrī, gan arī viņa bērniības pilsētiņā Strenčos. *** Latviešu kultūras cienītāji Japānā iemīļojuši komponistes **Lūcijas Garūtas** skaņdarbus. 2003.g. Tokijā notiek kantātes *Dievs, Tava zeme deg!* pirmatskaņojums Japānā, ko latviešu valodā dzied īpaši izveidots koris. 2005.g. pirmatskaņojumu piedzīvo *Garūtas Klavieru trio*, bet pērn gada oktobrī Jokohamā komponistes simfonisko teiktu *Zelta zirgs* atskaņo *Ensemble Roca* diriģenta Juta Takahaši vadībā. *** Vēsturiskajā Viktorijas zālē Hanlejā (Stoke-on-Trent), Anglijas grāfistē Stafordšīrā (Staffordshire) **Vestarda Šimkus** izpildīto Rahmaņinova Trešo klavierkoncertu **Andra Nelsona** diriģētā Mančēstras BBC filharmoniskā orķestra padarbībā parasti bezemocionālie angļi sveikuši ar gaviļpilnu sajūsmu. *Iemetiet jaunuli Hanlejas ūdenī, un, ja viņš tur iepatiksies, tad viņš patiks visai pasaulei! Mums iepatikās...* – tāds ir *Stoke and Staffordshire* kritiķa Kriša Ramsdena vērtējums. *** **Šimkus** iegūst 1. vietu vienā no visgrūtākajiem pianistu konkursiem – 5. Pasaules klavieru olimpiādē Bad Kissingenā, Vācijā. *** Operzvaigzne **Maija Kovalevska** pēc panākumiem Ņujorkas Metropolitanā operā un Zalcburgas Festivālā dodas uz Tokijas Jauno nacionālo teātri, kur uzstājas grāfienes Rozīnas lomā Mocarta operā *Figaro kāzas*. *** Jaunās jeb laikmetīgās mūzikas festivāls *Arēna 2007* novembrī, Rīgā, cita vidū dod klausītājiem iespēju iepazīt somu komponistu **Magnusu Lindbergu**, arī viņa domubiedru, ievērojamo čellistu **Ansi Kartunenu**, un mūsu pašu komponistes **Gundegas Šmites** opusu *Isochasma*. *** Britu laikraksta *The Herald* mūzikas kritiķis Tameltijs (Michael Tumelty) 2007.17.X vēlētājs visai atzinīgus vārdus **Gidonam Krēmeram** un

viņa vadītajam stīgu ansamblim **Kremerata Baltica**: *Sāksim no beigām un bez aplinkiem. Latviešu vijolnieks Gidons Krēmers ar savu apbrīnojamo baltiešu stīgu ansambli burtiski uzvandīja klausītāju saimi Pilsētas zālē ar pārsteidzošo argentīniešu komponista Pjaccollas (Astor Piazzolla) piedevu (bez nosaukuma), kam piemita visi trauksmainie, neparastie latīņu ritmi un modulācijas, kādas mēs pazīstam Pjaccollas mūzikā, kopā ar improvizācijas tiešumu un disciplinēto spēles veidu, kāds raksturīgs šai grupai, kas ir tik labi no-*

Gidons Krēmers

slīpēta, ka viņu integritāte aizrauj elpu. Vibrofonā solists (arī vārdā neminēts) bija gluži it kā ne no šīs pasaules. Šis bija nepārspējams ievads Karaliskās Koncertzāles/Pilsētas zāles Starptautiskajai klasiskajai sezonai. Programma iesākās ar Arvo Pērtu (Pärt) kristalliskaidro „Pasakalju” stīgām un vibrofonam un kulminēja ar pilnasinīgu Čaikovska izcilā „Souvenir de Florence” izpildījumu, kuŗa lēnajā daļā dzirdējam aizkustinoši liegu pirmās vijoles un čella duetu. Neba mazāk interesants bija Bēthovena „Stīgu kvarteta Mībemolā, op. 127” izpildījums. Kvartets rakstīts pilnam stīgu sastāvam, un Krēmers ar savu ansambli to sniedza ar ārkārtīgi pievilcīgu intimitāti, kas mazliet atkāpās no grandiozitātes, kādu stīgu ansambli parasti izšķērdīgi piešķir vienam no Bethovena plašākajiem mūzikālajiem sākuma teikumiem. Un Krēmera rokās arī Mendelsona „Re minorā Concerts” pavēra svaigu skatu uz ģenialitāti, kas caurstrāvoja jauneklīgo komponistu. Vakara nagla? – Kad Krēmers parādīja priekšzīmi visiem citiem priekšniekiem un pats izčībēja aizkulisēs, lai atļautu ansamblim brīvu vaļu ar Čaikovski. Lieliski! (bs)

TEĀTRIS. 2007.23.XI „Spēlmaņu naktī” par Gada izrādi atzīta **Karalis Līrs** Valmieras Drāmas teātrī (rež. **Olģerts Kroders**). Labākā aktrise – Guna Zariņa. *** Horeogrāfs **Boriss Eifmans** par sevis iestudēto baletu *Anna Kareņina*, kur izmantota Čaikovska mūzika: ...nemēģināju burtiski tulkot Tolstoja tekstu. Drīzāk ietēru horeogrāfijā savas idejas un jūtas, kas mani raisījās, lasot romānu. *** Jaunā Rīgas Teātra mākslinieciskais vadītājs un režisors, Rietumeiropas valstīs slavu ieguvušais **Alvis Hermanis** Lāčplēša dienā (11.XI) neierodas uz TZO pasniegšanas ceremo-

niju Rīgas pils Ģērboņu zālē – man nav nekas pret ordeni, bet ir daži cilvēki, kuriem es roku negribētu spiest. Labāk, lai ordeni man atsūta pa pastu uz mājām vai teātri (...) vairs galīgi nav skaidrs, kas ir labi un kas nav labi, jo kukuļi saucās par pateicībām, demokrātijas iznīcināšana saucās par pozitīvisma kampaņām, bet cilvēki, kuriem ir lielas problēmas ar kriminālkodeksu, pārvalda valsti. (...) Latvijas valsts ir morāli bankrotējusi. (...) Latvieši nav izmantojuši to iespēju, kas viņiem tika dota pēdējo 15 gadu laikā. Viņi praktiski to ir saķēzijuši. (re)

MĀKSĻA. Metu konkursā par krievu okupācijas upu-

Bobs Dilans (Dylan). Ģitārists, 2007

ru piemiņas memoriāla iekārtošanu pie LOM uzvarējis mākslinieka **Kristapa Ģeļa**, arhitektes **Ilzes Miķelsones** un komponista-sonologa **Voldemāra Johansona** kopdarbs *Vēstures taktiļa*. Memoriālam jāredmē represiju upuru sāpes, cik vien tas vispār iespējams (...) jāvēsta tagadējai un nākamajām paaudzēm par to, kas bijis, un jārisina ārkārtīgi sarežģīta pilsētībūvnieciska rakstura situācija – pasvitro žūrijas vadītāja, kultūras ministre Helēna Demakova.

*** 52. **Venēcijas biennālē Zelta lauvu** saņem sociopolitiski ievirzītais mākslas zinātnieks **Benjamins Buchlohs** (ASV) un ungāru nacionālais paviljons, bet jauno mākslinieku pulkā palestīniete **Emīlija Jasira** (Jacir) par arābu-Izraēlas konflikta upuriem veltītu darbu. Papildus atzinību saņem **Gediminas** un **Nameida Urboni** par multimedālo instalāciju *Villa Lituania* – ēka Romā, ap kuŗu video, objektu un instalāciju valodā tiek stāstīta padomjulaika vēsture. *** Ārzemju mākslas muzejā, Rīgā, izstādē *Kibernētiskā glezniecība* redzams trimdā mirušā **Sigurda Vidzirkstes** archetipiskais **melns** – *Ņujorkas glezniecības radikālākā izpausme, kas pēc Kazimira Maļeviča Melnā kvadrāta vairs neuzdod jautājumu par gājiena pirmdzimību – melnas gleznas rada gan Roberts Raušenbergss un Marks Rotko, gan Franks Stella un Eds Reunhards* (Anita Vanaga). ***

Legendārais mūziķis un pretraņa aktīvistis pag.gs. 60. un 70. gados **Bobs Dilans (Dylan)** mākslas muzejus nosauc par „kapsētām”. Tagad viņa paša „vizuālā dienasgrāmata” – 170 akvareļi un guaša gleznojumi

– pirmoreiz parādās atklātībā bijušās Austrumvācijas pilsētā Kemnicā (Chemnitz). (re)

2007.14. XII Maskavā, Marinas Cvetajevas muzejā, notika Imanta Auziņa septiņdesmitgades sarīkojums. Vakaru vadīja dzejnieks Aleksandrs Senkevičs. Viņš raksturoja jubilāra veikumu dzejā un atdzejā, kur liela vieta krievu dzejas klasiķiem. Klausītājus uzrunāja LR vēstnieks kaimiņzemē Andris Teikmanis, uzsverot kultūras spēju pārvarēt robežas. Proziste un latviešu literatūras tulkotāja Irīna Cigaļska, Imanta Auziņa dzīves biedre, pastāstīja un nolasīja atmiņu grāmatas fragmentu par savu vecvecāku saskari ar māsām Cvetajevām un vairākiem citiem izciliem krievu dzejniekiem pilsoņkara gados. Auziņš, viens no pirmajiem Cvetajevas atdzejotājiem latviski, iepazīstināja klausītājus ar „Dzejoļi dēlam” fragmentu oriģinālā un atdzejotumā. Maskava – aiz Rīgas – ir otrā manas jaunības un radošā mūža pilsētām, – sacīja jubilārs. Jauni atdzejojumi skanēja Maskavas dzejnieku Ļubovas Turbinas, Olgas Harlamovas, Mihaila Šiņeļņikova, kā arī Irīnas Cigaļskas atdzejotumā. Viena no Maskavas rakstnieku organizācijas vadītājiem Lola Zvonarjova atgādināja, ka Auziņš par atdzejotajiem apbalvots (2005) ar Ļermontova 190-gades medaļu, un pavēstīja, ka nesen nedēļas laikraksts Russkaja Amerika (ASV), konsultējoties ar latviešu literatūras zinātniekiem, nolēmis piešķirt latviešu dzejniekam diplomu par A. Senkeviča krājuma Priekšvēsts atdzejotajiem kā labākajiem šajā jomā 2007. gadā. Pēc šīs ziņas izskanēja Senkeviča dzejolis autora oriģinālā un atdzejotāja interpretācijā. Apsveicēju vidū bija vairāki Maskavas dzejnieki, kultūras darbinieki, kā arī Maskavas latviešu biedrības pārstāvji. Savīļņojošs bija brīdis, kad kaimiņzemes metropoles latviete lasīja jubilāra dzejoļi „Aizdot man smaidu!” no pirmā krājuma (1961). Ap 80 vietu lielajā zālē brīvu vietu nebija. Sarīkojumā un saviesīgajā daļā pēc tā valdīja dzīvs dialogs, savstarpēja interese par literatūras, dzejas šodienas gaitām abās zemēs. Par otro divvalodu krājumu „Priekšvēsts” (Rīgā, 2007) Senkevičs kļuvis par vienu no Ivana Buņina Prēmijas laureātiem. Krievu valodā līdz šim izdotas piecas Imanta Auziņa dzejas grāmatas. Radās iespaids, ka jaunie atdzejotāji, kuri pirmoreiz izskanēja Maskavā, kopā ar rīdzinieku veikumu iezīmē jauna krājuma aprises. (ic)

Apes kapsētā piemiņas plāksnes **nacionālajiem partizāniem** atklāšanā (2007.VIII) Laimonis Karlsons, kam laimējas palikt dzīvam, intervijā pauž dibinātu sarūgtinājumu par to, ka Latvijas Nacionālo partizānu apvienības (LNPA) pieteikumu Ordeņa kapitulam par Viestura ordeņa piešķiršanu 26 kandidātiem Valsts prezidenta kanceļa noraidījusi, sikāk neko nepaskaidrojot. Dzejniece Māra Zālīte apsvērusi iespēju pastāstīt, kādēļ tas tā, bet tikai pēc gadiem...

*** Nav noslēpums, ka nedaudzus gadus pēc tam, kad Baltijas valstis tiek iztirgotas Berlīnē un Maskavā (1939), ASV un Lielbritānija īsteno tieši to pašu Teherānā (1943) un Jaltā (1945). Neraugoties uz to, sakarā

ar Vašingtonā izveidoto memoriālu „komunistu upuriem” Latvijas Politiski represēto apvienības (LPRA) pārstāvji novembra sākumā piešķir pateicības rakstu ASV kongresam, tautai un ASV prezidentam Džordžam Bušam. Nāk atmiņā vārdkopa no Grobiņas mācītāja Dr. K. fon der Launica sprediķa dzimtsbūšanas atcelšanas laikā Kurzemē un Vidzemē (1817-1819): *Jūs visi, brīvi būdami, nepieņemiet lepnību jeb rupjus vārdus un nebēdīgu valodu. Rupjš cilvēks ir riebeklis, bet cepure rokā iziet visur* (skat. Uldis Ģermanis. *Zināšanai*. Stokholmā: Ziemeļzvaigzne, 1986:4).

*** Izstāde „Atskatoties uz sarkano teroru” (2007.X Rīgā, Rūpniecības ielā 10), kur centrā novietots Jura Dimitera pazīstamais plakāts ar sarkano zvaigzni kā lodes mērķi cietumnieka pakausī, veltīta galvenokārt Padomju Savienībā pag.gs. **30. gados valsts nāvē bojā gājušajiem latviešiem** – vienai no visvairāk cietušajām etniskām kopienām. Izstādes apmeklētājs, piem., uzzina, ka vienā dienā, 1938.1.II, Buhovā nošauj latviešu teātra „Skatuvē” direktoru, divus režisorus, sešas aktrises un deviņus aktierus. *** *Radio Brīvā Eiropa* latviešu redakcijas darbinieks 80. un 90. gados **Dainis Mjartāns** bilst, ka Madonā vēl šodien eksistējot Martas Riekstas vārdā nosaukta iela, kaut arī viņa bijusi sadistiska padomju diversante, miliču operatīvās grupas organizētāja, kas īsi pirms vācu okupācijas (1941.VI) personīgi nošāvusi kādu sagūstītu nacionālo partizānu... (re)

*Latvija un Krievija ir valstis ar līdzīgu vēsturi un kultūru. Mūsu tautas viena otru labi pazīst, saprot un ciena – tā pērnuden sveic Krievijas Andreja Pervozvanova vārdā nosauktā sabiedriskā fonda delegātus Rīgā tolaik premjers Kalvītis, kas izsauc zinīgāku vīru visai asu reakciju. LU Vēstures un filozofijas fakultātes Latvijas vēstures katedras vadītājs prof. **Aivars Stranga**: Mūsu nācijai galvenais bija *Livonijas laikmets; tas, ka netika ievesti kolonisti un mēs neizšķīdām un neasimilējāmies; Rietumu tipa kristietības pieņemšana; Hanza – viduslaiku ES; Silvestrs Tegetmeijers – reformācijas tēvs Latvijā; gramatikas pamatlicēji Mancelis un Stenders; Gliks, kas mūs padarīja par īstiem kristiešiem. Kultūra tā ir ticība, valoda, rakstība, grāmatas – tas viss Latvijā ienāca no rietumiem vai ziemeļiem. Bībeles tulkojums latviski bija veltīts Zviedrijas karalim. Hernhūtiešu – brāļu draudžu loma nācijās izveidē arī ir liela un arī nav nākusi no Krievijas. Diemžēl latīņu drukas aizliegums un latgaliešu kultūras apspiešana 1865.-1904.gadā – tā gan ienāca no carisma. Valoda, grāmatas, skolas – viss bija pirms 1709. gada, vēl pirms Vidzeme nonāca Krievijas pakļautībā. Un tās pašas fakultātes Rietumeiropas un Amerikas jauno un jaunāko laiku vēstures katedras vadītājs prof. **Inesis Feldmanis**: *Nedomāju, ka agresoram varētu būt kopīga vēsture ar agresijas upuri, bet tas, ka latvieši un krievi kā tautas attīstījušās dažādās kultūras tradīcijās, zināms jebkuram skolniekam.* (re)**

Amerikāņu okupētajā Irākā Polijas armijas ģenerālštāba priekšnieks 2007.8.X izsaka pateicību kopā ar polijiem stacionētajiem latviešu karavīriem par *lielisko sadarbību stabilizācijas operācijas laikā* un nobeidz savu uzrunu ar aizvadītajā gs. daudzu nodrāztās un bezjēdzīgās kļiešanas variantu, proti, Irākā kritušie latvieši ziedojusi dzīvību, *lai mēs visi pārējie varētu dzīvot mierā.* *** **Latviešu misija Irākā 2006. un 2007. gadā** izmaksājusi 8,86 milj. latu. 2008. gadā tur palikšot tikai trīs latvieši, toties nepilns simts novietoti **Afganistānā**, kas LV izmaksāšot vairāk nekā Irāka. *** ASV bruņoto spēku vajadzībām speciāli sagatavotā pētījumā par stāvokli Irākā norādīts, ka **visu irākiešu uzskatā** – neatkarīgi no reliģiskā novirziena vai etniskās izcelsmes – amerikāņu invāzija 2003. gada martā un tai sekojošā okupācija ir pats galvenais iemesls vardarbībai starp šītu un suni musulmaņiem (*Center for American Progress* – www.americanprogressaction.org, 2007.19.XII). Der atcerēties, ka Irānas-Irākas karā (1980-1988) dažādu reliģisku uzskatu grupu pārstāvji cīnījās plecu pie pleca. *** Vairāki neatkarīgi avoti vēsti, ka ASV oficiālajiem datiem par bojāgājušajiem irākiešiem amerikāņu okupācijas laikā – parasti stipri zem 100 000 -- neesot sakara ar īstenību. Jau 2006.g. Hopkinsa U. zinātniski pētniecisks darbs min 655 000 bojāgājušos (*Washington Post* 2006.11.X). Tagad *Information Clearing House* vēsti (2007.12.XII), ka līdz šim invāzijas dēļ dzīvību zaudējuši 1 130 689 irākieši. *** Jūlija beigās tūkstošiem Irākas un Afganistānas veterānu iesūdz tiesā ASV valdību par nepietiekamas medicīniskas un finansiālas palīdzības sniegšanu ievainotiem amerikāņu zaldātiem – ja nekas nemainīsies, valstij jārēķinoties ar *izjukušām ģimenēm, jaunu veterānu bezdarbnieku un bezpajumtnieku paaudzi, alkoholiķu un narkotikas lietotāju skaita krasu pieaugšanu* etc. *** Vadoties pēc BBC aptaujas, 39% cilvēku 22 valstīs uzskata, ka amerikāņu okupācijas spēkiem jāzvēcas no Irākas nekavējoties, 28% -- pakāpeniski, bet 23% -- pēc stāvokļa nostabilizēšanās. Musulmaņu valstīs caurmērā ap 70% iedzī-

Polju virsnieks apbalvo okupācijas spēku latviešu kaujiniekus Irākā (2007).

Kevin Moore (Moore)

Ar atvainošanos māksliniekam Pablo Pikaso (Picasso) un viņa slavenajam darbam *Guernica*

votāju pieprasa tūlītēju ASV bruņoto spēku izvešanu.

*** Kenterberijas Archibīskaps Viljams (Rowan William) intervijā musulmaņu žurnālam *Emel* dzēlīgi vērsās pret ASV eksistējošo mītu, ka Savienotās Valstis ir svaidīta un valdīšanai augsti celta valsts, kuras ikvienai izdarībai vai to kopumam ir tiešs sakars ar Dieva nolemību cilvēces labā (*The Sunday Times* 2007.25.XI). (re)

KRIEVIJĀ KGB pēcteča Federālās drošības dienesta vadītājs Nikolajs Petruševs vēsta (19.XII), ka 2007. gadā ārvalstu speciālistu darbība attiecībā uz Krieviju izcēlās ar paaugstinātu aktivitāti, pirmkārt, no Baltijas valstu puses. *** Krievu vēsturnieks Aleksandrs Djukovs grāmatā *Mif o genoside: Repressii sovetskikh vlastei v Estonii, 1940-1953* (Mīts par genocīdu: Padomju varas represijas Igaunijā, 1940-1953) (Moskva: Jevropa, 2007) mēģina mīkstināt Maskavas noziegumus, apgalvodams, ka, pretēji igauņu *Baltajā grāmatā* norādītajiem faktiem par 60 400 bojāgājušajiem igauņiem laika posmā no pirmā krievu okupācijas gada līdz Staļina nāvei, nonāvēti tikai 9 450. *** Slepēnā Kremļa pavēle (1940.5.III) apcietināt 22 500 poļu virsniekus (ieskaitot zināmu skaitu policistu, garīdznieku, inteliģences pārstāvju) „bez paskaidrojuma un tuvākas izmeklēšanas” faktiski čēkas terminoloģijā nozīmējusi „nāvi nošaujot” – kā kādā citā dokumentā norādījis viens cits kā pats Berija. Tieši tā tas notiek Katinā (Katyna). Līdz pat 1951./1952. gadam Savienotajās Valstīs spēkā paliek Ruzvelta uzskats, ka slaktiņš Katinā neesot nekas cits kā vācu propagandas triks. Arī Čerčils vienā angļu mierā paskaidrojis, ka Katinai neesot „absolūti nekādas praktiskas nozīmes.” Angļi atzīst savu

„cinisko pragmatismu” tikai pēc tam, kad Gorbačovs nožēlo pārdarījumus poļu tautai (1990.X). Varšavas Pakta valstīs un pat Rietumvācijā minēt padomju valsts noziegumus, ieskaitot Katinu, nogremdēto vācu pasažiertvaikoni *Wilhelm Gustloff* ar vismaz 6 000 bēgļiem (skat. Jura Silenieka „Gotenhafenas elēģijas” – *JG*231-232, 2002-2003) u.d.c., ilgus gadus skaitās tabū. Tikai pērn gad slavenais poļu režisors Vajda (Andrzej Wajda) izveido filmu, kam pamatā Katinas noziegums. Kad 2007.21.IX filmu sāk izrādīt, jau pirmajās dienās to noskatās 250 000 cilvēku, un Polijas aizsardzības ministrs izdod pavēli visiem karēvjiem un virsniekiem apmeklēt filmu „nacionālās apziņas veicināšanai.” Vācu valodā savukārt pērn gada otrā pusē laiž klajā no itāļu valodas tulkoto krievu izcelsmes Zaslavska (Viktor Zaslavsky) grāmatu *Klassensäubung: das Massaker von Katyn* (Wagenbach Verlag). (re)

Šajā *JG* nr. prof. Gundara Ķeniņa Kinga un Maritas Grunts aplūkotajai Londonas U. prof. Normana Deivisa (Davies) lielu ievēribu guvušajai grāmatai *Europe at War 1939-1945: No Simple Victory* (ASV izdota kā *No Simple Victory: World War II in Europe, 1939-1945*) labi pieslēdzas pērn gada beigās apgāda „Dienas Grāmata” klajā laistā Ņujorkas U. Eiropas studiju institūta vadītāja (kopš 1995) Džada (Tony Judt) *Pēc kara: Eiropas vēsture pēc 1945. gada* (*Postwar: A History of Europe Since 1945*; latviski tulk. Mārtiņš Pomahs). Še daži citāti no Arta Svecas recenzijas *Dienā* (2007.24.XI): *Dzads pēc tautības ir ebrejs, kura senči nākuši no Austrumeiropas (...)* *Viņš 1967. gadā esot pat devis uz Izraēlu, lai saviem tautiešiem palīdzētu laikā, kad notika konflikts ar Ēģipti, kas,*

**ATSTARI UN CITI STARI AVOTU
DZĪLĒS**

Lidija Dombrovska. *Atstari avotu acīs*. Rīga: Sol Vita, 2007.

Gleznotāja, rakstniece, māksliniece, dzejniece... par Lidiju Dombrovsku jāteic – viņa ir viena no mūsu radošo klaida latviešu nelielā dārza krāšņākajām rotām. Kopš pēdējā gadu desmitā radusies izdevība lasīt viņas mozaīkromānus, esejas par mākslu, skatīt ilustrācijas – daudz kas neredzēts atklājies. Ar dzeju gan līdz šim tik gludi negāja, kaut gan zināju – autorei iznākušas dzejas grāmatas (arī bērniem) Dānijā un dāniski, viena ar varen rosinošu nosaukumu – *Ar medus zobenu*, tomēr pantus līdz šim nebija izdevies nekur atrast.

Un lūk, tagad – laikā, kad (pretēji gaidītajam un cerētajam) nebūt netopam lutināti ar trimdas latviešu darbiem, iznākusi vesela izlase, turklāt apjomīga un lielu laikposmu (1956-2007) aptveroša.

Neesmu lasījusi Pētera Zeiles monogrāfiju par Lidiju Dombrovsku-Larsenu, tāpēc nebīstos, ka varētu ietekmēties, ja nu vienīgi no pēcgaršas, viņas gleznas un kaleidoskopiskos prozas darbus atceroties. Ar interesi ķeros pie pētīšanas un redzu – arī šajā žanrā viņa veidojusi mozaīkas: *Es esmu krājusi priekus, / Gan uzdzirkstienus, gan niekus* (16. lpp.).

Un – protams, protams, ir un paliek gleznotāja – mirkļu tēlotāja. Viņas šķirkļi nav vārdu

grēdās, bet ainās – ainavās, pat *ne no šīs pasaules*:

*es samiedzu acis saulē
un redzu visas spektra krāsas,
ne tādas kā no mana dārza,
bet citas, daudz košākas... (17)*

No aizapvāršņu dārza. Literatūras dobē viņa ienāca ar krāsainu vizmu – uzplaiksnījumiem stāstos – un dzejā ir tāpat. Tur gaisma grodu grodiem, kuŗa spēj savažot. Un par autori jāsaka – viņa gribot negribot ir gaismas saņņgota – šajā laikmetā, kad daļu dzejnieku vairāk par apkārtējām norisēm aizrauj pašu orgāni, bet veikali grēdām pieslānīti ar amatieŗu mīļpantiņiem – pielietojamo daiŗradi apsveikumu rakstītājiem, šis ir patīkams izņņmums.

Gaisma ir visur – kaut vai no sveces kā vecmeistaru audeklos. Un ir arī kaut kas gluŗi pasakaini tveŗams – skats no sapņņa vai teiksmas:

*Mēness malējs
savā maltuvē
sudrabu maŗ.
Izmaŗ un izkaisa
Jūrā, upēs, ezeros
Un cilvēkos.
Naktis mēs esam
baltsudraboti –
daŗi kā eņņģeļi,
citi kā lāsmainas
lāstekas. (21)*

Uzdvesmo kaut kas etnogrāfisks, folklorisks, lai gan nekā tāda taustāma nav, tikai spoŗa gleznas virsma. Un lūk – jau nākamā: *Zaŗskuju vīri, / kristālstikla sievas, / bērni kā*

kā zināms, beidzās ar Seŗu dienu kaŗu un Ēģiptes sakāvi. Toties [2003.23.X] „The New York Review of Books” publicētajā rakstā „Izraēla: alternatīva” viņš kritizēja Izraēlas politiku okupētajās teritorijās un Amerikas politiku attiecībā uz Izraēlu. Savukārt 2006. gadā viņš avizē „The New York Times” atbals-tīja Džonu Miersheimeru [John Mearsheimer] un Stīvenu Voltu [Stephen Walt], kurus Amerikas ebreju pārstāvji apvainoja antisemitismā, jo abi politiologi bija uzrakstījuŗi rakstu par Izraēlas lobīja nozīmi ASV ārpolitikā. (...) liela vieta ierādīta arī sociālajai vēsturei (patērētāju sabiedrība, amerikāņu popkultūras ienākŗšana Eiropā, attieksme pret seksu, baznīca, mediji, hipiji un panki, angļu valodas dominēŗšana, multikulturālisms, antisemitisms utt.) (...) Mums varētu būt svarīgi tas, ka Džada skatījumā tas nozīmē integrēt Austrumeiropas vēsturi kopējā Eiropas vēsturē. Katrā ziņā Austrumeiropai grāmatā atvēlēta

neparasti liela vieta, turklāt Džads cenŗas tās vēsturi nenodalīt no pārējās Eiropas vēstures... – tā Artis Svece, LU Vēstures un filozofijas fakultātes mācībspēks. (re)

Man kā dārkopim slikti palika ieraugot to visu barbarismu, kā tur izcirstas ābeles (,) tas dārs taŗu ir bērņunama bērņu stādīts – tā par totāli visu ābeļu nocirŗanu, neraugoties uz ābolu pilnajiem zariem, ASV vēstniecībai piederoŗā zemesgabalā Rīgā, Kalnciema ielā, kur tapŗot jaunā amerikāņu vēstniecības ēka, izsauca Rīgas domes priekŗsēdētāja vietnieks Andris Ārgalis. (re)

Materiālus sagatavoja Biruta Sūrmane, Sigma Ankrava, Jānis Krēslīņš Sr., Rolfs Ekmanis.

staraini – spīdekļi. / Zilzaļi, iesārti atspīdumi (26).

Arī dzejā Lidija Dombrovska ir moderniste – tāpat kā glezniecībā. Baltais pants ar lauzījumiem, apcirtumiem, negaidītiem atklājumiem:

*Es esmu atklājusi
pazarēs slēptu eju,
dzīli zem zariem,
kur valda klusums
kopš nomadu laikiem. (31)*

Gluži kā Pikaso meklējumos – iešana uz priekšu nozīmē iedziļināšanos senajā primitīvajā.

Forma nav viegla un raita, dzīve ne tik. *Plakstiņi smagi, / smagi kā slapjš sniegs: / un miega māte roku neuzliek (40).*

Atkal kāda etnogrāfija, no kuņas nav iespējams aiziet pat lietus mežā, pie reizes uzlasot kādu valodniecisku atradumu:

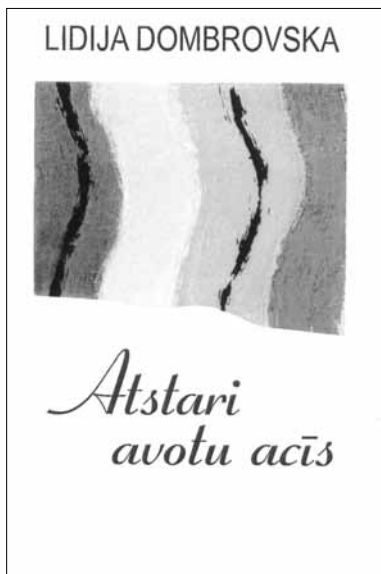
*Dziļoksnēs valgās
Mīglas māte vērpj
plīvuri smalku. (41)*

No sevis neviens nevar aizbēgt, lai cik tālu būtu devies. Pat līdz Austrālijai. Un allaž:

*Svētdienas rīts uzrunā mani
mana novada valodā. (45)*

Šajā ziņā gluži simboliskas ir grāmatas beigu rindas: *Tu esi, kas esi (307).*

Pārsteidzošā kārtā Lidijas Dombrovskas koškrāsu ziedi drūmajās debesīs, akvareļaini maigā gaisma, pērlainā jūra, kurgojošie baloži (atkal Pikaso?) un citi greznumi, kuņas netrūkst arī trimdas valodai raksturīgā, šķiet nacionālāk ietonēti nekā dažam visu mūžu Latvijā dzīvojošam. Tāda neizbēgama likumsakarība, kas ne vienmēr ir spēkā. Bet gaisma gan. Jo stari sukā kokiem matus, tāpēc tuvība pastāv. Un sieviete ir skaista kā auglis (Sezans?), ar sarkanu tinti var pierakstīt sensenu zinti, ota kā šķirgata šmauga pār audeklu lodā. Kaut kur parādās arī Munks, Matiss, Modlijani... Brīžiem žēl, ka dzejoļiem nav pievienoti

gadi – mūža gaita taptu skaidrāka. Bet meklēšanas prieks neplok – var ieraudzīt arī kaut ko no japāņu glezniecības: *Gārnis savicina spārnus / un izplīvo ārā pa logu (72).*

Kritikas labad jāsaka: neesmu svešvārdu un daudzu atkārtojumu piekritēja, jebšu zinu, no kuņienes tie nākuši – no angļvalodīgo vidē pavadītajiem gadiem. Esmu tos redzējusi angļiski, franciski un citvalodīgi tapušā dzejā. Tur tie netraucē, jo ir savā vidē. Kāpēc teikt „neeksistē,” ja var sacīt „nepastāv”?

Uzslavas labad, savukārt – atkailināts askētiskums valdzina. Piemēram:

*Dievaiņu dārzos
briest augu tempļi
zilgani blāvi.
Ik rītu eju tos apsveikt.
Sēklu mūķenes ir kalsnas
un nerunīgas. (80)*

Tāpat kā neapvaldīta iztēle un fantāzijas spēles: *Atspulgi izkāpj no ūdeņu plaukstām, / ieņem vasaras karaļa mājokli (81).*

Profesionāli runājot – būtu gribējies stingrāku atlasī, lai izvairītos no tēmu pārklāšanās, jau dzirdētiem motīviem (citā kultūrā dzīvojot, tos nevar pārzināt). Taču šī vaina šādā vai tādā veidā parasti ir gandrīz visām lielajām un jubileju izlasēm. Šis un tas reizumis sanāk par gaļu. Vai – vesels dzejolis satīpst pāris rindiņās. Kaut vai: *Čaukst ēnas / mijkrēslī rumulējās (87).*

Dažs tāds šķiet gluži citējams – kā aforisms (tie tagadīn modē): *Greizajos spoguļos / pagātnes vaibsti / rādās brīnumskaisti (120).* Vai: *Arī cilvēka dienas / virs zemes šīs / nav garākas par / Laika mātes haiku (127).* Vai: *Pasaule ir kaķis / ar zvaigžņu utīm (161).* Un protams: *Kaut kā jāievīgrinās mīlēt / visu gadalaidu mainīgās gaismas.*

Manuprāt, dzejoļgleznotājai pietāv minimālisms. Viņa – kā pašas attēlotais trimdnieks perlamutra tornī – gleznojusi pati savu dzīvesstāstu no sākuma līdz galam, ar savu iekšējo aci skatot svētajās birzīs baltos bērzus. Un – kā Čaplins,

spieķīti vicinot, iet savu ceļu, par ko atliek tikai priecāties.

Dagnija Dreika

LVU Svešvalodas fakultātes Franču valodas un literatūras nodaļu beigušā Dagnija Dreika ir turpat 20 dzejas un prozas krājumu autore, kam pievienojas vismaz 30 tulkojumu grāmatas – no franču, angļu, zviedru, poļu, serbokroātu, bulgāru, abhāzu val.

EMOCIJAS, KAM NAV NOILGUMA

Tālis Vaidars. *Katram sava*. Rīga: Madris, 2007. 368 lpp.

Grāmatā apkopotie 32 stāsti sarakstīti no 1954. līdz 1972. gadam, bet deviņi no tiem te publicēti pirmoreiz (desmit – ja skaita nepabeigtā, rokrakstā atstātā stāsta reprodukciju; šis stāsts devis nosaukumu visai grāmatai).

Tā tad stāsti tapuši laikā, par kuŗu Jānis Čākurs grāmatas pēcvārdā raksta: *autori cenšas rādīt savus tēlus darba vidē, piesaistīt sociālajiem apstākļiem*. Laikā, kad pats galvenais, kas nomāca autorus un kropļoja viņu darbus, bija *neiespējamība pateikt pilnu patiesību*. Tāļa Vaidara darbos, protams, atsevišķi elementi ļauj atpazīt tālāka dzīvi un cilvēku domāšanu, taču Vaidars tos izmanto ļoti skopi. Tomēr šis laiks te ir klāt. Grāmata *Katram sava* ir kaut kas vairāk nekā tikai stāstu krājums. Autora ieraksti dienasgrāmatā un Ilgoņa Bērsona komentāri ļauj iepazīties ar šķēršļiem, ko nācies pārvarēt jaunajam autoram. Komentāri ir it kā vēl viens stāsts, un tā varoņi ir reālas personas – padomju laika laikrakstu, žurnālu un grāmatu izdevniecību darbinieki, Rakstnieku Savienības konsultanti, Tāļa Vaidara kolēģi rakstnieki.

Pārsteidz motīvi, argumenti, kāpēc stāsti tiek noraidīti. Dažreiz, liekas, pamatā ir nedrošība, bailes, bet reizēm izskatās, ka vainīga nekompetence. Recenzējamā grāmata, atspoguļojot faktus, kas attiecas uz Tāļa Vaidara literāro darbību, tai pašā laikā parāda gaisotni, kādā bija spiesti strādāt literāti, un ir spilgta liecība tam, kā tika „taisīta” padomju literatūra.

Vaidara darbiem adresēto pārmetumu amplitūda ir visai plaša, sākot ar pesimisma un romantisma nosodījumu (Ēvalds Vilks par

„levziedu balli”), pārmetumiem par uzbūves haotiskumu (Astrida Skurbe par „Draugi un paziņas”) un beidzot ar nopietnu apvainojumu, ka stāstā „Karuselis ar portjerām” esot „fašistiskas idejas” (šo Minnas Karlovnas Ziemeles vērtējumam arī Tālis Vaidars uzskatīja par „šaušalīgu”).

Nav reti gadījumi, kad stāstu iesaka uzlabot, atsakoties no kaut kā būtiska, no tā, kas tajā ir galvenais. Stāstā „Ragu mūzika” esot, *neskaidra netaisnība būtība* (atzinusi Vita Viksna). Bet stāsta galvenā tēma taču ir politika – politiskie uzskati, to maiņa, pielāgošanās dažādām politiskām situācijām kā izdzīvošanas iespēja. (Ja tāds stāsts, pilnīgi nesamērojams ar padomiskās domāšanas kanoniem, būtu publicēts toreiz, tas tiešām būtu bijis brīnums.)

Vērtējot 1969. gadā uzrakstīto stāstu „Spīķeru ielas pietura,” mulsinājis *ebreju jautājums un politiskais moments*. Tas gan nav īsti saprotams. „Spīķeru ielas pietura” ir viens no emocionālākajiem, labāk izstrādātajiem stāstiem. Arī cilvēciskā un politiskā aspektā, manuprāt, neapstrīdams un nepretrunīgs. Tāļa Vaidara stāstos ļoti bieži varoņu dzīvi vai emocionālo pasauli kardināli maina atsevišķi būtiski mirkli, neparedzēti, nenovēršami notikumi vai rīcība, nepareizi lēmumi, kā rezultātā dzīve **pēc** tam jau ir citāda nekā **pirms**. Šajā stāstā tramvaja vadītājs piedzīvo tādu mirkli. Viņš apstājas pieturā (kaut gan pareizāk būtu bijis, pārkāpjot noteikumus, braukt tālāk) – un kāds ebreju pāris tādēļ zaudē dzīvību. Un kopš tā mirkļa stāsta varonim *vāts niez. Un arvien no jauna jāaiztiek. Nebūs miera, es zinu. Līdz asinīm saplēsišu, un neviens vairs neārstēs*. Tādējādi šī pietura ir ne tikai robeža starp tramvaja līnijas diviem posmiem, tā simbolizē arī svarīgu robežu stāsta varoņa dzīvē.

Tāļa Vaidara stāsti noteikti nav viegla lasāmviela. Viņa varoņi bieži piedzīvo šādus liktenīgus brīžus. Stāstā „Krūze jūras ūdens” tas ir zēns (lasītājs gan ierauga viņu jau pieaugušu), kuŗa rīcības dēļ iet bojā viņa māte, bet aizdomu ēna sagandē attiecības ar tēvu.

Vēl viņa stāstos sastop jaunu māti, kas atteikusies no sava bērna un kādu citu māti, kas zvērīga niknuma uzplūdā sakropļo savu meitiņu. Te ir cilvēki, kuŗi pēkšņi uzzina, ka viņu rīcība nesusi citiem nelaimi, vai saskata kāda īsto dabu tikai tad, kad jau ir par vēlu. Te nav atrisinājuma, nav piedošanas, un lasī-

tājs paliek viens ar bezcerību, naidu, žēlumu. Tādi stāsti dažkārt sāp kā dzīve.

Grāmatā ir daudz ilustrāciju, bet grāmatas sastādītāja Anta Rugāte uzskatījusi, ka par cilvēku, īpaši par radošu cilvēku daudz vairāk nekā bērības vai skolas gadu sejas vai vecāku kāzu foto var pastāstīt lietas ap viņu, viņa „darbarīki,” arī viņa rokraksts. Šajā grāmatā ir fotogrāfijas, ka liecina par dzīvi Padomju Savienībā, par ko skopi runāts Vaidara stāstos. Atrodams dažādu dokumentu ilustrācijas, piemēram, Tāļa Vaidara (Tālivalža Siļa) darba grāmatiņas lappuse, žurnālistu savienības biedra karte, iesniegums Rakstnieku savienībai; Operas un baleta teātra sabiedrisko organizāciju pateicība par labu darbu, adresēta „biedram Silis”; ārzemju raidstaciju saraksts, kuŗas par spīti traucējumiem centās noklausīties, utt. Tieši par Tāli Vaidaru kā par personību, radošu cilvēku stāsta fotogrāfijas, kurās redzama viņa vijole, viņa pildspalvas un zīmuli, rakstāmmašīna un... vecs čemodāns ar dažādiem vīrieša darbarīkiem – tādiem kā āmurs, knaibles, ēvele u.tml., bet grāmatas lappuses ir noformētas tā, ka nekas neizskatās necils un pelēcīgs. Ar Tāļa Vaidara rokrakstu iepazīstina daudzas pie rakstu lapiņas, bet galvenokārt – iesāktā, bet nepabeigtā stāsta 16 lappuses. Vēl 1972.13. VI viņš tajā kaut ko labojis un, dodoties uz slimnīcu, no kuŗas vairs neatgriezās, atstājis uz rakstāmgalda.

Šajā stāstā ir vārdi, ko varētu uzskatīt par viņa viedu novēlējumu, testamentu: *tu pat nējūti vairs, ka sāp, viņš raksta, domādams vai nu par sevi vai par savu varoni, vai abiem: Tu skaties tumsā vai zilajās loga rūtīs un runā – ar sevi, ar viņiem visiem. Daudzus tu nožēlo, daudzus ienīsti, bet visiem pasaki patiesību. Arī tiem, kuŗus esi iemīlējis.*

Ruta Veidemane

Valodniece, literatūras zinātniece un kritiķe Ruta Veidemane daudzus gadus ir Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūta zinātniskā līdzstrādāniece. Neraugoties uz savā laikā „obligāto” sociālistiskā reālisma metodi, Veidemane (un arī viņas kolēģe Dzidra Kalniņa, 1927-1984) pag. gs. 60. gadu otrā pusē un 70. gados sāk analizēt literārus tekstus kā mākslas darbus, piem., izcilajā dzejas vērtējumu grāmatā *Izteikti neizsakāmo. Lingvistiskā poētika* (1977).

DIVI VIEDOKĻI

Norman Davies. *Europe at War 1939-1945: No Simple Victory*. London: Macmillan, 2006. 544. lpp.

Kaŗa beigu svinības 2005.9.V Maskavā pierādīja, ka pēc 60 gadiem Uzvaras diena ir kļuvusi par traipu pasaulei -- vecās brūces nav sadzijušas, toreizējie strīda jautājumi palikuši neatrisināti. Kaŗa beigās Eiropa tiek sadalīta divās daļās - Austrumu un Rietumu. Austrum- un arī Viduseiropas iedzīvotājiem šī sadalīšana kļūst par sodu, par okupāciju, kas ilgst vairākas paaudzes, arī par vienu no iemesliem Aukstajam kaŗam. Kaŗa beigu vienošanās process tiek iesaldēts un svītra pārvilkta tautu pašnoteikšanās iespējām. Krievijas Federācijas prezidents Valdimirs Putins izmanto Uzvaras dienu apgalvojumam, ka Padomju armija viena pati sakāvusi nacistu bruņotos spēkus. Aplūkojamās grāmatas autors Deiviss, liekas, piekrit Putina teiktajam: *mēs neuzvarējām kaŗu* (...) *Krievija uzvarēja* – tā viņš apgalvo kādā *Sunday Times* rakstā.

Deiviss (dz. 1939, Boltonā, Lankašīrā) ir Velsas izcelses angļu vēsturnieks, ievērojams ar saviem darbiem par Eiropu, Poliju, Britu salām. Kopš 1972. gada publicējis 13 grāmatas. Grāmatā *Kaŗš Eiropā 1939-1945: Uzvara nav tik vienkārša* autors, cenšoties noskaidrot, kuŗš īsti uzvarēja II Pasaulē kaŗu, atzīst, ka uzvara esot daudz sarežģītāka nekā to attēlo Rietumos, it sevišķi filmās un skolas vēstures grāmatās. Krieviem turpretim esot skaidrāks par skaidru, ka galvenā loma uzvarā pār Vāciju bijusi viņiem, angļu un amerikāņu kaŗa sasniegumus atstājot otrā vietā. Uzskatus, kur tas ir apšaubīts, krievi uzlūko par totāli nepieņemamiem. Vēsturnieka Deivisa nolūks ir sagraut joprojām eksistējošus mītus, piemēram, ka Anglija bijusi vienīgā valsts, kas cīnījies pret Hitleru 1940. gadā, pilnīgi aizmirstot poļu, grieķu un citu pretošanos vācu okupācijai. Grāmatas centrālais temats -- Rietumu sadarbšanās ar Staļinu un šīs sadarbšanās izraisītās sekas.

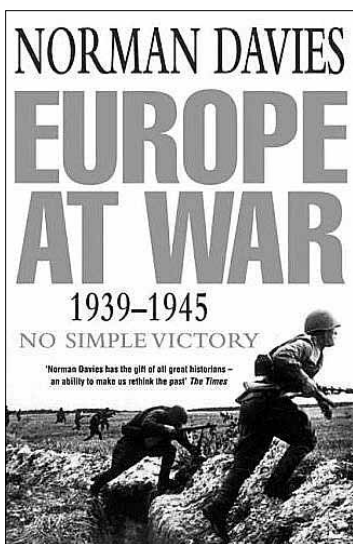
Grāmatas četrās nodaļās aplūkotas 1) militārās kampaņas, 2) politiskās norises pirms kaŗa, kaŗa laikā un arī pēc kaŗa, 3) kaŗavīru likteņi no kaŗa sākuma līdz pat kapam un 4) civiliedzīvotāju pārdzīvojumi un bojāeja. Angļu laikraksta *Sunday Times* recenzents Hjū Stračnans (Hew Strachnan) grāmatā sa-

skata vēl divus svarīgus tematus -- morālās normas un morālo līdzvērtību. Deiviss, piemēram, salīdzina nogalināto skaitu padomju nāves nometnēs un vācu koncentrācijas nometnēs. Secinājums: Vācijai un tās sabiedrotajiem nepiederot Jaunuma monopols. Salīdzināšanai viņš izmanto arī Sabiedroto gaisa bombardēšanas stratēģiju -- 650 000 vācu pilsētu civiliedzīvotāju gājuši bojā angloamerikāņu gaisa uzbrukumos. Savāda, lai neteiktu vairāk, liekas līdzināšanās zīmes novietošana starp amerikāņu un britu Francijas okupēšanu pēc invāzijas 1944. gadā un Vācijas-Padomju Savienības Polijas okupēšanu 1939. gadā.

Vēsturnieki, filmu režisori, rakstnieki, žurnālisti u.c. vēl joprojām apejoties ar kara laika posmu Eiropā kā ar diviem atsevišķiem konfliktiem -- rietumos un austrumos. Reizēm šķiet, ka arī Deiviss pārāk zemu novērtē angļu un amerikāņu devumu uzvaras izcīnīšanā. Viņš uzskata, ka *lendlīzes* (*lend-lease*) palīdzība bijusi nenozīmīga -- tā sastādījusi *tikai* vienu piekto daļu no Padomju Savienības ražošanas koeficienta (it kā 20% būtu nieka lieta?!).

Galveno uzmanību pievēršot zemēm austrumos no Vācijas -- Balkāniem, Ukrainai, Baltkrievijai, II Pasaules karu autors redz kā milzīgu cīņu starp nacionālsociālismu un komunismu, cīņu, kurā uzvaras lauri pienākas Padomju armijai. Tajā pat laikā apgalvojums, ka Staļins cīnījies par taisnību un demokrātiju, esot tukša fantāzija. Neesot viegli nošķirt faktus no mīta un propagandas. Vēl grūtāk esot pārvarēt maldīgo priekšstatu, ka Padomju Savienība it kā bijusi neitrāla pirms Vācijas *Operation Barbarossa* (1941.22.VI). Krievi, karām iesākoties, pēkšņi aizmirsuši Staļina pirmskara politiskās un militārās intrīgas. Karš pret vāciešiem viņiem patiešām bijis *Lielais Tēvijas karš*. Arī Rietumi ieturējuši līdzīgu viedokli, kaunēdamies, ka Hitlera bijušais partneris kļuvis par demokrātisko Rietumu sabiedroto. Kara pirmajos 22 mēnešos *vērmachts* okupējis astoņas valstis, bet Sarkanarmija -- piecas. Baltijas valstu aneksija 1940. gadā Staļinam neesot bijusi nekāda *aizsardzības stiprināšana* vai *robežu sakārto-*

šana, bet gan brutāla trīs suverēnu Eiropas valstu okupēšana un iznīcināšana. Rezultātā šīs valstis zaudējušas turpat ceturto daļu no iedzīvotājiem. Molotova-Ribentropa Pakts (1939) devis Staļinam tiesības postīt visu, kas atradies Padomju Savienībai iedalītajā sfērā, tāpat kā Hitlerš to darījis Vācijas ietekmes sfērā. Baltijas valstis esot vienīgās, kas piedzīvojušas trīs okupācijas - padomju (1940-1941), vācu (1941-1944) un atkal padomju, bet, vai nu autora uztverē, vai arī kļūdas dēļ,

otrrreizējā padomju okupācija ilgusi tikai gadu, proti, no 1944. līdz 1945. gadam, nevis no 1944./1945. gada līdz 1991. gadam (formāli krievu karavīri atstāja Latviju 1993. gadā). Bet arī tabulā *Ārzemju okupācijas Eiropā* otrreizējā krievu okupācija Baltijas valstīs vispār neparādās... (293).

Ja ticam Deivisam, gaisa uzbrukumā Drezdenei bojā gājuši 40 000 civiliedzīvotāju (299). Iemesli Drēzdenes bumbošanai bijuši 1) aizturēt vācu transportu kustību uz Austrumfronti un 2) parādīt krieviem, ko spēj veikt Sabiedroto bumbvedēji. Drēzdenes *stratēģiskā* bombardēšana bijusi bum-

bvedēju vislielākais sasniegums visā karā. Pavisam citu versiju par šo bombardēšanu sniedz zviedru vēsturnieks Lindkvists (Sven Lindqvist) grāmatā *A History of Bombing* (2002), kamēr aculiecinieks, rakstnieks Kurts Vonnegūts, to apraksta šādi: *Temperatūra cēlās pāri 1 800 grādiem pēc Fārenheita. Apmēram 100 000 civiliedzīvotāju gāja bojā - precīzu skaitli nav iespējams aprēķināt, daudzus nevarēja identificēt, jo tie bija sakusuši ar citiem tādā kā pusšķidrā masā... Kā kara gūsteknis Vonneguts pārcietis bumbošanu Drēzdenē un palīdzējis vāciešiem savākt liķus.**

Populārais uzskats, ka koncentrācijas no-

* Kaut arī precīzs nogalināto skaits gaisa teroruzbrukumā Drezdenei 1945. gada naktī no 13. uz 14. februāri nav un arī nekad nekļūs zināms, pašu vāciešu faktos balstītas liecības vēstī, ka nogalināto skaits drīzāk pārsniedz 250 000. Viņu vidū bijis nenosakāms skaits bēgļu no Vācijas austrumu apgabaliem, arī no Igaunijas, Latvijas un Lietuvas (JG red.).

metnes ievedusi vācu nacionālsociālistiskā partija (NSAPD), esot maldīgs - *campos de reconcentracion* pirmoreiz pielietojusi spāņu administrācija Kubā (1890), un arī angļiem bijušas savas koncentrācijas nometnes Būru kaŗā Dienvidafrikā. II Pasaules kaŗš nav bijusi pirmā reize, kad ārsti izmantojuši gūstekņus medicīnas eksperimentiem -- tas jau darīts vācu kolonijās Afrikā (1905), kur Dr. Gērings (Göring) bijis komisārs. 30 gadus vēlāk Hermans Gērings sekojis tēva pēdās Vācijā. Arī angļiem bijušas koncentrācijas nometnes Daglasā (Douglas - Isle of Man) jau 1914. gadā. *Gulaga* sākums, pateicoties Trockim un Ņeņinam, meklējams 1920. gadā pilsoņkaŗa laikā. Vācijā pirmā koncentrācijas nometne dibināta Dachauā (1933). Rietumi koncentrācijas nometnes uzskata par kauna traipu un izvairās par tām runāt, īpaši attiecībā uz PSRS -- viņu II Pasaules kaŗa sabiedroto.

Priekšpēdējā nodaļā Deiviss pievēršas kaŗa atspoguļojumiem filmās, literatūrā, vēstures grāmatās, internetā, muzejos u.c. - tie visi, lai arī kur tas nebūtu, esot sadrumstaloti, nepilnīgi, vienpusīgi, reizēm pat aizspriedumaini. Kamēr Eiropas muzejos vācu okupācija atspoguļota pareizi, krievu okupācija tikai nesen kļuvusi atcerēšanās vērtā. Okupācijas muzejam Vilņā veltīts tikai viens teikums (475), kamēr Latvijas Okupācijas muzejs nav pat pieminēts.

Grāmatas noslēgumā autora nepārliciecināšs, neizšķirts vērtējums. Deiviss vai nu nevēlas, vai arī baidās skaidri pateikt, kas tad īsti uzvarēja mieru?

Marita V. Grunts

Marita V. Grunts, pēc profesijas diplomēta bibliotekāre, kopš 1983. gada vada latviešu bibliotēku Londonā. Raksta latviešu diasporas preseī. Dzīvo Anglijā.

Beidzot varam lasīt grāmatu, kur nav ne pārspīlēto un nepilnīgo Rietumu sabiedroto, ne krievu pašmīlīgo un melīgo slavinājumu. Kaŗš Eiropā pārskatāms samērā neitrāli. Esam tādu jau ilgi gaidījuši. Citi nav bijuši tik pacietīgi. Stāsta, ka britu aktieris Maikls Kēns (Michael Cain), noskaidro par to, ka viņa bērniem amerikāņu skolmeistari spītīgi māca II Pasaules kaŗa sākumu ar 1941. gadu.

Noskaidro, un bērnus nosūtījis skoloties atpakaļ uz Lielbritāniju. Trūkumi nešaubīgi būs arī tur mācītājam viela par kaŗu! Salīdzinot ar pazīstamiem rietumnieku darbiem, kaŗa darbība Austrumeiropā (tikai nedaudz Iekškrīvijā pašā) šajā grāmatā ir parādīta daudz pareizāk nekā līdz šim, arī pietiekami plaši. Īpaši Staļina un Padomju Savienības lomas tvertas plašāk un dziļāk -- gan atzinīgi, gan arī ļoti kritiski.

Emeritētais Londonas Universitātes profesors Deiviss iesāk ar virzību no veciem konfliktiem uz jaunu kaŗu jau tūlīt pēc Versaļas Miera līguma. Savus izlīdzinātos uzskatus par kaŗu Eiropā viņš sācis veidot pēc tam, kad viņa sievas tēvs mocīts vispirms *gestapo*, bet vēlāk čekā. Deivisa pieeja kaŗa vēsturei ir līdzīga vācu stratēģista Kārļa fon Klauzevica (Carl von Clausewitz) uzskatiem -- par kaŗu kā politisku un diplomātisku cīņu turpinājumu. Tāpēc arī profesora skats ir plašs. Tas iekļauj priekškaŗa un kaŗa apskatā gan ideoloģiskos, gan politiskos konfliktus, gan arī saimniecisko un bruņoto spēku sagatavotību un iesaisti.

Grāmatas pirmajās trīs nodaļās autors vēro vēlāko „auksto kaŗu” kā ļoti sarežģītu attiecību un konfliktu turpinājumu. Lielākā grāmatas daļa veltīta kaŗavīru un civiliedzīvotāju likteņiem. Kaŗa norisi Deiviss sāk nevis ar Molotova-Ribentropa Paktu, uzbrukumu Polijai un Austrumeiropas sadalīšanu, bet ar Itālijas iebrukumu Abesīnijā un Albānijā. Ievērojama vieta ierādīta krievu-somu Ziemas kaŗam. Baltijas valstis, gan ar dažām neskaidrībām, pieminētas samērā bieži. Vienā no labi atlasītajām ilustrācijām redzama Latvijas delegācija Maskavā 1940. gadā ar ģenerāli Robertu Dambīti pilnā Latvijas uniformā.

Attiecībā uz Latviju, Deiviss pārspīlē pavisam nedaudzo vietējo komunistu lomu varas pārņemšanā un neatkarības iznīcināšanā. Manuprāt, valdības pakļāvīgā nostāja pēc padomju aģentu un Sarkanās armijas iebrukuma vairāk atgādina prinča Otto fon Bismarka teikto par cilvēku, kuŗa bailes no nāves bijušas tik milzīgas, ka viņš izdarījis pašnāvību. Autors gluži pareizi norāda uz 10 rietumnieku kļūdu iemesliem rakstos par II Pasaules kaŗu, to vidū -- politiskā propaganda, personiskas dabas aizspriedumi, sava veida “pagastīgi” uzskati un stereotipi, apšaubāma statistika, kļūmīgas pētniecības metodes, dažu grupu speciālās intereses, uzvarētāju (un zaudētāju) īpatnējās un ierobežotās vēs-

tures koncepcijas, kā arī atšķirīgie ētiskie un morāliskie spriedumi. Tas viss radījis mītus -- par Atlantikas sabiedroto vienotību, „antifašisma” uzvaru Eiropā, Eiropas sadalījumu jau kara laikā divās iespaida sfērās, arī par gaužām romantiski iekrāsoto Krievijas vēsturi.

Profesors Deiviss atsauca uz daudziem pavisam reti, tikai viņa rīcībā esošiem faktu avotiem. Daļa, piemēram, Ziemas kara kritušo somu skaits, neesot vairs noskaidrojams. Autors savos spriedumos nebaidās no nepietiekamas informācijas un ir pārliecināts par savas zinātniskās pieejas pareizību un nodarību. Kara spēka iesaiste Dānijas un Norvēģijas okupācijas cīņās visumā bijusi maznozīmīga, arī Polijas ātrā iekarošana, kamēr somu-krievu karš prasījis vismaz tādu pašu iesaisti, kāda vēlāk vērojama vācu 1940. gada Rietumu ofensīvā. Milzīgā, nepiedzīvoti intensīvā un ilgstošā kara darbība un kaujas Austrumos aizēno visu pārējo. Lai arī autora simpātijas pieder atsevišķo kara vīru un civilistu traģiskajiem likteņiem, viņš šo stāstījuma daļu ir veidojis ar neskaitāmām, dažkārt ļoti interesantām anekdotiskām piezīmēm. Tās veido saistošu lasāmvielu, bet atstāj neorganizēta pētījuma un nevajadzīgi piebārstīta satura iespaidu. Tā kā konflikti turpinās vēl šodien, autors izvairās sniegt lasītājiem pavisam noteiktu viedokli gan par II Pasaules kara Eiropā, gan arī par nākotnē gaidāmajām norisēm. Viņš izvēlas savus beigu vārdus saukt par “neslēdzieniem” jeb *inconclusions*.

Ar visām tās nedaudzajām kļūdām un nepilnībām, aplūkojamā grāmata (Eiropā tā izdota kā *Europe at War 1939-1945: No Simple Victory*. London: Macmillan, 2006; skat. nākošo apskatu) ir vērtīgs un sveigs ieskats II Pasaules kara vēsturē, ieskats bez Rietumu un arī Maskavas aizspriedumiem un sagrozījumiem. Savus pārsteigumus tur atradīs arī latviešu vēsturnieki, piemēram, 15. divīzijas karavīri neesot izdoti krieviem tāpēc, ka nesot bijis informācijas par šīs vienības iesaisti noziedzīgā darbībā...

Gundars Ķeniņš-Kings

Dr. Gundars Ķeniņš-Kings ir emeritēts ekonomikas profesors un dekāns (Pacific Lutheran U.).

20 NOPIETNI RAKSTI UN NE TIKAI

Letonica. Humanitāro zinātņu žurnāls. Literatūra. Folklorā. Māksla. Rīgā: Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2007. Nr.15. 291 lpp.

Aplūkojamā sējumā ievietoti 20 nopietni raksti un recenzijas, kā arī informācija par zinātnes dzīvi, konferencēm, zinātniekiem. Paužot rūpes par latviešu literatūrzinātnes nākotni, Viktors Hausmanis atskatās uz 50 gadu okupācijas periodu, kad, neskatoties uz ierobežojumiem, iznākuši nozīmīgi darbi: Raiņa *Kopotu rakstu* akadēmiskais izdevums, prozas teorijas sējumi, pētījumi par atsevišķiem autoriem. Atjaunotās neatkarības posmā izdota *Latviešu literatūras vēsture* trīs sējumos, kā arī Gunša Bereļa pētījums ar tādu pašu nosaukumu, informatīvais izdevums *Latviešu rakstniecība biogrāfijās* (1992, 2003), sērija *Latviešu rakstnieku portreti*. Ar 2003. gadu iedzīvināta monogrāfiju sērija *Personība un daiļrade*. Līdz atmodas laikam tikpat kā nezināmo trimdas literatūru un literāros procesus sākuši apskatīt un dokumentēt Inguna Daukste-Silasproģe, Viktors Hausmanis, Dace Lūse, Anita Rožkalne. Publicētas plašākas apceres par noveli un drāmu. Norit salīdzināmās literatūras pētniecība, kam pievērsušies gan latviešu, gan cittautu zinātnieki, piem., par literāriem sakariem ar Ungāriju darbu publicējusi Biruta Gudriķe, par Somiju – Arno Jundze, par Ibsenu – Benedikts Kalnačs, par Krieviju – Ludmila Sproģe un Vera Vāvere, par Slovākiju – Jana Tesaržova, par Čehiju – Paveļs Štolls.

Dace Lūse ieskicē Latvijas 20. gs. 20. gadu politisko vēsturi, par pamatu ņemot Ernesta Blanka apcerējumu “Latvijas demokrātija un viņas vadoņi.” Autore uzskaita daļu to gadu kritiska sabiedrības vērtējuma prozas, tuvāk apskatot Kārļa Zariņa romānus *Brāļu dēli* (1922), *Pelnu viesulis* (1928) un *Spīgas purvā* (1929). Edgars Lāms apskata telpas sabrukuma atspoguļojumu mūsdienu latviešu literatūrā, apcerot destabilizēto cilvēku destabilizētā pasaules struktūrā. Par vienu no vienādotās, atsvešinātās telpas galveniem iemesliem Lāms min Latvijas 50 gadu okupāciju. Jaunākajos latviešu literārajos darbos atspoguļota tradicionālās dzīves telpas zaudēšana, atstāšana, nacionālās telpas kritiska sašaurināšanās, atmiršana, sabruk-

LETONICA

HUMANITĀRO ZINĀTŅU ŽURNĀLS
LITERATŪRA FOLKLORA MĀKSĻA

2007

15

šana, latviešu gatavība iztirgot savu zemi svešiniekiem īslaicīga labuma iegūšanai, īsredzīga valsts politika, zaudējot kontroli un pozīcijas tautsaimniecības sektorā utt. (Andra Neiburga, Egils Ermanovskis, Nora Ikstena, Inga Ābele). Lāms uzskata, ka šāds vienpusējs, sastrēdzināts *negativisms grauj kultūras telpu un līdz ar to destabilizē visu dzīves telpu.*

Ilga Šuplinska apcer dzejas un tās adresāta problemātiku. Iezīmējusi teksta komunikatīvo funkciju dažādu teorētiku skatījumā, autore pievēršas četru 20.gs. beigu un 21.gs. debitantu dzejas krājumiem: Līgas Rundānes *Leluo atļaidys* (2004), Ronalds Brieža *Asaru gāze* (2004), Agitas Dragunes *Prāts* (2004) un Valentīna Lukaševica *Kuozynda* (2005). Rakstu pavada dzejas analīzes tabulas. Māra Grudule apskata Glika mītu latviešu kultūrā. Trīs iespaidīgi simboli: lielā Grāmata, Bībeles valoda un Glika ozoli, kā arī pats Gliks, turpina rast atspoguļojumu pētījumos un literatūrā. Grudule pakavējas pie Aleksandra Grīna, Pilsoņu Jēkaba un Kārļa Zariņa romāniem, Virzas Štraumēniem, Virzas un Ādamsona dzejas līdz 1970. gadu Ulža Bērziņa, Māra Čaklā, Leona Brieža, Lijas Brīdakas dzejoļiem.

Rakstu "Krišjānis Valdemārs latviešu literatūrā" Zigrīda Frīde sāk ar apskatu par Kr. Valdemāra sabiedrisko, saimniecisko, politisko un publicistisko darbību. Apcerēdama Valdemāra laika latviešu inteliģences pārvācošanos, viņa norāda, ka arī Valdemārs savus literāros darbus rakstījis galvenokārt vācu valodā, tāpat vāciskā ģimenē ritējusi viņa dzīve. Plašākais literārais darbs latviešu valodā ir *300 stāsti, smiekļu stāstiņi etc. etc. un mīklas, ar ko jauneklīgiem un pieaugušiem lusti no grāmatām vairot gribējis C. Woldemar* (1853), kuŗa pamatā Valdemāra paša veiktie tulkojumi, stāstiņi un dzejoļi. Arpus šī krājuma publicēti nedaudzi stāstiņi un tēlojumi. Kaut Valdemāra latviešu tautai nozīmīgie raksti ir publicistikā, tautsaimniecībā utt., viņam bijusi pārliecība, ka arī mazu tautu valodā reiz *celsies īsta literatūra.*

Par spēlēm ar pērlēm un gliemežnicām Ērika Ādamsona prozā raksta Anta Lazareva, atīstot tezi, ka, kombinējot baroka un rokoko elementus, Ādamsons radījis savu idiostilu. Apcerējusi baroka un rokoko izcelsmi un

skaidrojumus, Lazareva pievēršas to iezīmēm Ādamsona prozā un secina, ka dominē pēdējās. Saistošā stāstījumā Vera Vāvere paver lappuses Viktora Eglīša, Edvarta Virzas un Marijas Eglītes personībās, raksturos un savstarpējās attiecībās, kā arī aplūko Eglīša un Virzas 25 gadu draudzības iziruma iemeslus. Ko skatījās, ko apjūsmoja, ko pieņēma vai nepieņēma filmu apmeklētāji Latvijā no 1930. līdz 1936. gadam, par to raksta Inga

Pērkone-Redoviča.

Sadaļā "Arhīvi, dokumenti, fakti" Benita Smilktiņa publicējusi fragmentus no rakstnieka Jāņa Plauža piezīmēm "Ceļojums" laikā no 1941.26.VI līdz 10.VII, dokumentējot Plauža, Ērika Ādamsona un Aleksandra Čaka pabēgšanu no Rīgas chaotiskajā okupācijas spēku starposmā. Rakstā ietilpināti Anšlava Eglīša vēstule fragmenti Plauža meitai Baibai (1989) un Jānim Aneraudam (1973), kā arī Egila Plauža dzejolis "Par tēti" (Manai māsiņai Baibai, 1980). Plašā atskatā "Jaunās Gaitas redaktora pieraksti" Rolfs Ekmanis iezīmē *Jaunās Gaitas* nebūt ne gludo gaitu starp uzbrukumiem kā no trimdas "stingrās stājas turētājiem", tā no padomju režīma ruporiem, akcentēdams savu lomu JG sabiedriski politiskā virziena veidošanā. 53 gados no pieticīga jaunatnes žurnāla JG ir kļuvusi par atzītu kultūras izdevumu kā trimdā, tā Latvijā. Plaša informācija par bagātīgo autoru klāstu, kas iekļauj gan svešumā rakstīt sākušos, gan jau Latvijā publicējušos, gan Latvijā mītošos rodama rakstu nobeiguma nodaļā "Neatkarīgi no struktūrām".

Ilze Lecinska iepazīstina ar 19.gs. celtās Stāmerienes muižas un pils vēsturi, bet galvenokārt ar to iemītnieku likteņiem, par ko autore savākusi vērā ņemamu informāciju. Kā intriģējošu pavedienu autore risina romāna *Gepards (The Leopard)* autora Džusepes Tomazi di Lampedūzas saikni ar Latviju un Stāmerienu.

"Jaunākās literatūras apskatā" Ildze Kronta apskata Benitas Smilktiņas *Ilūzijas un spēles: Laika zīmes 50.-70. gadu īsprozā*, Raimonds Briedis – Alīnas Romanovskas sakārtoto rakstu krājumu *Antons Austrīņš – pazīstamais un nezināmais*, Lita Silova – Astrīdas Skurbes monogrāfiju *Andris Kolbergs seri-*

jā "Personība un daiļrade". Maija Burima sumina Daugavpils Universitātes jaunās filoloģijas doktores literatūrzinātnē Ingridu Kupšāni un Alīnu Romanovsku, Inguna Daukste-Silasproģe apskata Underes un Tuglasi literatūras centra rīkoto semināru par igauņu un latviešu literatūru Eiropas kontekstā 20.gs. sākumā. Sveikti jubilāri – Viktors Hausmanis, Zigrīda Frīde. Apcerētas divas zinātniskās konferences: "Neredzīgā Indriķa un Jura Alunāna dziesmiņām veltīta", ar kuŗu sakarā Māras Grudules un Ievas Kalniņas gādībā izdoti abu autoru grāmatu jaunizdevumi, un LU Filoloģijas fakultātes Latviešu literatūras katedras sadarbībā ar LU Teoloģijas fakultātes Baznīcas vēstures katedru organizētā "Latviešu literatūra un reliģija". Lasāmi Viktora Hausmaņa atvadvārdi Bīrutai Gudriķei (1928-2006). Bagātīgais un daudzveidīgais krājums nobeidzas ar ietilpīgu literatūrzinātnes, folkloristikas un teātra zinātnes notikumu chroniku.

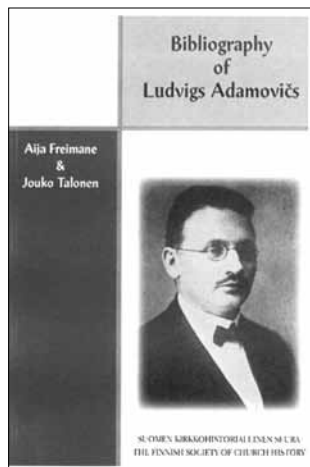
Lalita Muižniece

Dzejniece Dr. Lalita Muižniece ir arī literatūras un folkloras profeseore.

PROFESORA ADAMOVIČA DARBU UZSKAITE

Aija Freimane & Jouko Talonen. *Bibliography of Ludvigs Adamovičs*. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura / Societas historiae ecclesiasticae Fennica, 2005. 136 lpp.

Dundagā dzimušais Ludvigs Adamovičs (1884-1942) beidz Rīgas Aleksandra ģimnāziju (ar zelta medaļu) un Tērbatas Universitāti ar teoloģijas kandidāta grādu (1909), strādā par skolotāju Rīgas 1. valsts ģimnazijā, Tailovas Sieviešu ģimnazijā, Rīgas Skolotāju institūtā. I Pasaules kara laikā iesaukts, vada strēlnieku kara slimnīcas kantīni, pēc ordinēšanas ir strēlnieku rezerves pulka kapelāns. Ievēlēts Latvijas Universitātē par docentu baznīcas vēsturē (1922), pēc teoloģijas doktora grāda iegūšanas LU (1929) paaugstināts par profesoru. Vēlāk ieņem LU prorektora, fakultātes dekāna, LU Rakstu tehniskā redaktora u.c.

amatus. Viens no *Latviešu un somu biedrības* dibinātājiem (1931). Kā Kārļa Ulmaņa autoritārās valdības pirmais izglītības ministrs paraksta vairāk nekā 70 likumus vai rīkojumus, kas visi, šķiet, ietilpināti aplūkojamā bibliogrāfijā, piemēram, par *apcietināto personu ģimetņu* noņemšanu no skolu telpu sienām un Ulmaņa portreta novietošanu skolas telpās, par studentu-brīvības cīņu dalībnieku atbrīvošanu no lekciju naudas maksas augstskolās, par žīdu tautas valodu u.c. 1935.10.VII pēc nesaskaņām ar prezidentu Adamovičs atkāpjas no ministra posteņa.

Neskaitot Adamoviča parakstītos likumus un rīkojumus, bibliogrāfijā, kuŗas publicēšanai finansiālu atbalstu devusi Latviešu evaņģēliski luteriskā baznīca Amerikā (LELBA), iekļauta informācija par 947 publikācijām (arī vācu, franču, angļu, zviedru un slovāku valodā), visvairāk žurnālistiska un kompilatīva rakstura (*Ceļā, Ceļa Biedrā, Latvijas Kareivī, Universitāte, Druvā, Burtniecā, Izglītības Ministrijas Mēnešrakstā* u.c.), ieskaitot apmēram 200 šķirkļus *Latviešu Konversācijas vārdnīcā*. Viņa pamatīgākais zinātniskais darbs ir papildinātā un publicētā doktora disertācija *Vidzemes baznīca un latviešu zemnieks 1710-1740* (Rīgā, 1933. 659 lpp.; 2. izd. Mineapolē, ASV, 1964), kam pievienojas atsevišķi pētījumi par hernhūtiešu kustību Latvijā un Igaunijā, par latviešu Brāļu draudzēm, kā arī 32 lpp. brošūra *Kārlis Mīlenbahs. Latviešu zinātnieka izglītības gaita. Dzīve un mūža darbs* (1927). Adamovičs ir rediģējis vairākus LU izdevumus – *Zinātne tēvzemei 20 gados* (1938), *Latvijas Universitāte 20 gados, 1919-1939* (1939) u.c.

Var droši teikt, ka vispaliekošākā nozīme ir Adamoviča pētījumiem par latviešu folkloru, mitoloģiju, par senlatviešu reliģiju, kā arī saucas viena no viņa publikācijām sērijā *Vēstures atziņas un tēlojumi* (1937). Vadoties pēc folkloristes un reliģijas vēsturnieces Lienes Neulandes grāmatas *Jumis senlatviešu reliģijā* (2001), Adamovičs savā laikā bijis visrosīgākais Jumju jeb dabas auglības un brieduma spēku iemiesojumu pētītājs. Ievēribas vērtā ir arī viņa iedziļināšanās māšu saimes sazarošanās jeb diferenciācijas procesos senlatviešu mitoloģijā – senā latviešu un indoeiropiešu

pijas. – 22 numurēti eks. – Eks. N. 7 ieraksts: „Tekstu ar roku pārrakstījis Aivars Ruņģis, ilustrācijas pēc oriģinālzīmējumiem pārkopējis Laimonis Pilpe.” Tas bija laiks, kad cilvēki sajuta vajadzību to darīt.

Respektējams darbs, bet kā lasāmviela nebaudāms, ir literatūrzinātnieka Raimonda Briēža sastādītā „Aleksandra Čaka dzejas atskaņu vārdnīca. Nobeigums” (109-143). Še jāņem vērā paša autora ieteikums: *Īsteni Čaka atskaņu meistarību var ieraudzīt, tikai lasot dzejas tekstu...* (110). Daudzi ievietotie raksti apskata Čaku sakarā ar citiem rakstniekiem un ar 20.gs. mākslas un literatūras virzieniem. Autori cenšas iegriezt Čaku sava laikmeta grīstē. Ievietotie foto uzņēmumi aptver laika posmu no 1918. līdz pat 2005. gadam. Cilvēcīgu dzirksti iešķīļ četri Čaka rokraksta faksimili Grēviņu ģimenes viesu grāmatā (1944-1949), piemēram: *Un tā nu kopā esam mēs / Šais ļoti jaukās atsvētēs / No skaidrām glāzēm dzeram šņabi / Un mums ir lab...i – Rīgā, 12. XII 45.g.*

Anita Liepiņa

* Skat Andras Konstes rakstu par Čaku „Pār visiem cilvēkiem es sāku mīlēt lietas”, *JG223(2000):19-21.*

GRĀMATA, GRAĶENE, GRĀMATIŅA

Janīna Kursīte. *Neakadēmiskā latviešu valodas vārdnīca, jeb novadu Vārdene.* Rīgā: Madris, 2007.

Tā nesen sēdējām mūsu literatūras grupā Čikagā, pārrunājām Annas Brigaderes *Dievs, Daba, Darbs*. Te uzreiz jautājums: kas tas *pūtelis* tāds ir? Var noprast, ka tas tak jau laikam ir kaut kas ēdams vai dzerams, tomēr īstas skaidrības nav. Bet apskaidrošana nāk, jo okeāna pārbraucēji jau allaž arī atved uz šo krastu kaut ko jaunu un labu. Knikš, knakš, tiek atvērta kāda grāmatu somiņa, parādās *Vārdene*, un tad jau 259. lappusē var skaidri redzēt, kas tas *pūtelis* ir par zvēru un ko tas ziemā ēd.

Parasti jau ļaudis vārdnīcas un telefonu grāmatas tā neko ar lielu sajūsmu nelasa, bet te nu jāsaka, ka *Vārdene* ir pavisam cita lieta.

To var ar prieku lasīt pat ja nav kāds speciāls vārds jāuzlūko. Šķirstot lapas un lasot gandrīz vai katrā lapā atradīsies kāds „ahā” piedzīvojums. Paši vārdi, piemēri, kā šos vārdus lieto, ir tik spilgti, pārsteidzoši, smaidu izrosinoši. Var lasīt lapu pēc lapas, un no garlaicības ne vēsts.

Manuprāt *Vārdene* ir viena no 2007. gada galvenajām naglām. Nu, ir jau vēl arī citas nag-

las, gan zelta, gan sudraba, tomēr *Vārdenei* manā domāšanā pienākas tāda kā galvenās naglas vieta.

Iedomājos, cik gan būtu jauki, ja varētu būt kādā Janīnas Kursītes vadītā seminārā vai sanāksmē un tad jautājumu un pārrunu daļā pavaicāt, kā tad ir ar *klamzas* un *mumļaka* būtību. Kā tās lietas īsti ir? Vai *mumļaks* varētu būt tas pats kas *klamza* vai varbūt tur varētu būt kāda zināma noteikta atšķirība? Liekas, gan bagāts, gan nabags varētu būt *klamza* un arī *mumļaks*, bet tad atkal vēl ir *šļubraks*. Nu, *klamza* un *mumļaks* varētu būt glīti tērpies, bet to nu gan nevarētu teikt par *šļubraku*. Tomēr, varbūt ar centību *šļubraks* varētu tikt atbrīvots no savas *šļubracības* un pat tikt par *štokarelli* dendiņu ar *cigarillo traušlā rokā un štoka spieķi padusē*. Un tad jau vēl par starpību starp *spurslām* un *ņunņām*.

Janīnai Kursītei noteikti pienākas ordenis vai medaļa nevien par visu darbu, bet arī par drošsirdību šajā darbā iekļaut tādus vārdus, par kuŗu lietošanu mums kādreiz jaunībā ir tikusi mute mazgāta, un dzirdētāji ir teikuši *fui!* par šādu vārdu “brūķšanu.”

Jā, tur ir iekšā visi tie vārdi, nu tie, kuŗus zina vai visi puikas un vīrieši – ar sieviešiem ir tā, ka zināt jau laikam zina gan, bet saka, ka nezina, un melo acis skatīdamās. Kursīte gan zina un pasaka arī. Muti viņai nemazgāsim, jo tagad jau šur tur drukā redz tos vārdus, lietas tiek nosauktas istajos vārdos, nu kaut vai tajā pašā *Karogā*. Aizvadītā gada augusta nr. Juŗa Zvirgzdiņa rakstā (Karalis Purkšķis) bija minēts īstenais vēdera gāzu nosaukums (viņš gan pieteica klāt, *par piedošan*). Tāpat februāŗa nr. (2007) bija gan raksti un dzejas (galvenokārt trimdinieka Andreja Iksena darbā *Kramu cilts*) pilni ar šiem ilggadīgi slēptajiem ķermeņa lejpudāļas miesas gabalu no-

saukumiem, un ko nu tās miesas daļas dara tā īsteni tautiski.

Tā paša gada marta *Karogā* bija sveiciens Janīnas Kursītes 55. gadadienā. Tā nu arī no savas puses vēlu viņai piedzīvot vēl otros 55 gadus ar tik pat gaišu galvu un ražīgumu kā šodien.

Ivars Antēns

Par Ivaru Antēnu skat. JG248;62

PASKAIDROJUMS PAR LE

Edgars Andersons, red. *Latvju enciklopēdija: 1962-1982*. 5. sējums – Šn – Ž. Rockville, MD ASV: Amerikas Latviešu apvienības Latviešu institūts, 2006. 527 lpp.

Jāpaskaidro, ka *LE* manuskripts no A līdz Z pabeigts ar nosaukumu *Latvju Enciklopēdija 1962 – 1982* un jau 1983. gada sākumā tika nodots Amerikas Latviešu apvienības Latviešu institūtam izdošanai. Lielais darbs iesākās 1975. gada rudenī, kad oktobrī vēsturnieks Dr. Edgars Andersons uzņēmās galvenā redaktora pienākumus, bet es sāku redakcijas sekretāra darbu. Mazliet vairāk nekā septiņos gados manuskripts tika pabeigts. Apgalvojums avīzē *Laiks* (2007, 28), ka 1989. gadā, tragiskā katastrofā ejot bojā, profesors Andersons nebūtu pabeidzis 4. un 5. sējumu, neatbilst patiesībai. Tos arī pabeidza jau 1982. gadā. Problēma radās, kad ALAS Latviešu institūtam bija citas prioritātes un sējumu izdošana ieilga: 1. sējums iznāca 1983. gadā, 2. sējums – 1985. gadā, 3. sējums – 1987. gadā, 4. sējums – tikai 1990. gadā. Vilcinoties ar katra nākošā sējuma izdošanu, informācija novecoja un radās vajadzība to pakāpeniski atsvaidzināt. To Edgars Andersons arī centās darīt, kamēr vēl bija dzīvs.

Piekto sējumu, kas iznāca 2006. gadā, jāuzskata par oriģinālā manuskripta daudz vēlāk pārstrādātu versiju. Priekšvārdos Arvīds Bļodnieks paskaidro, kāpēc pēdējais sējums tik ilgi ir kavējies. Kā jau tas notiek ar daļu materiālu, arī *Latvju Enciklopēdijas 1962-1982* gausās izdošanas process (1983-2006!) nenāca par labu ne tās saturam, ne viengabalainībai. 1982. gadā okupētā Latvijā sāka iznākt padomju propagandas piesātinātā *Latvijas Padomju enciklopēdi-*

ja 10 sējumos. Pirmais sējums iznāca 1982. gadā, laikā, kad tika pabeigts *LE 1962-1982* manuskripts. Dr. Andersona iecere daļēji bija izdot mūsu enciklopēdiju kā nacionālās latviešu kopības atbildi padomju ražojumam.

Ojārs Celle

Kalifornijas U. Ģeoloģijas fakultāti beigušais (1959) Ojārs Celle ilgu gadu vada Ziemeļkalifornijas Latviešu biedrību un ir *Ziemeļkalifornijas Apskata* galvenais redaktors. Pēc atgriešanās Latvijā – avīzes *Laiks* pastāvīgs līdzstrādnieks.

ATSKATI, UZSKATI, IESKATI

Gundars Ķeniņš Kings. *Raksti veiksmīgiem cilvēkiem: Atskati, uzskati un ieskati nākotnei*. Rīgā: Biznesa Partneri, 2007.

Atzišos uzreiz – esmu pieskaitāma Gundara rakstu darbu cienītāju saimei, jo nav daudz latviešu, kas prastu tik loģiski, vienkārši un saistoši rakstīt. Arī vispusīgu zināšanu un pieredzes retajam ir tik daudz, bet vēl mazāk ir to, kas grib un var savu pieredzi nesavtīgi citiem nodot. Mans „rāmis” – padomju Latvijā uzaugusi četrdesmitgadniece, bet ar rietumu izglītību ekonomikā, mācībspēks augstskolā. Tātad – no sava, savu bērnu un studentu skatupunkta mēģināšu lūkoties, savas domas sagrupēt, nepārstāstot, protams, rakstu saturu.

Pats labākais – grāmatu var lasīt ikviens. Iepriekšējās zināšanas mikro vai makroekonomikā nav nepieciešamas – uzrakstīts saprotami un interesanti. Un tas ir ļoti būtiski Latvijā, kur liela daļa grāmatu ir un joprojām tiek rakstītas ļoti smagnējā un garlaicīgā stilā, īpaši lietišķo un zinātnisko darbu jomā. Grāmatas, kuŗas no brīva prāta neviens nelasa.

Ērts ir principiālais dalījums: atskati, uzskati un skati nākotnei. Lasītājiem visā pasaulē vērtīgi būs tie raksti, kuŗos salīdzinātas dažādās „pasaules” – pirms un pēc padomju laika Latvijas, patreizējā Latvijas un Rietumu pieredze. Atskatu daļa ir interesanta, ja ir laiks mierīgi lasīt un par bijušo padomāt, paralēles vilkt un likumsakarības meklēt. Ar nākotnes skatiem jau vispār tā ir, kā dziesmā dzied: *kā pa miglu*. Šis laiks ir divains, un maz varam saskatīt īstā laikā. Globālais gan grauj, gan nebijušos augstumos paceļ indivi-

duālo. Lielražotāji apvienojas, bet plaukst arī nišas biznesi, sajaucas mentālās un nacionālās tradīcijas. Daļa pēc būtības sasaucas ar jau iepriekšējās nodaļās lasīto. Vienā ziņā esmu ar profesoru Gundaru Keņiņu Kingu vienisprātis – jātur acis vaļā un jācenšas pārņemt noderīgo.

Man, un iespējams arī ļoti daudziem citiem Latvijā, no šīs grāmatas patlaban vis-svarīgākie šķiet „praktiskie raksti”, kas visvairāk attaisnos šīs grāmatas iegādi.

Cenas ceļas – ar vieglu smaidu, bet nopietni un pamatoti par procesiem, kas Latvijā dzīvojošajiem nav patīkami un biedē, jo sveši – nav iepriekš piedzīvoti, taču ir pasaulē zināmi. **Katram sava taisnība** – par sava un visu kopējā labuma līdzsvarošanu. Labi uzrakstīts par problēmām ar taisnīguma un atbildības izpratni Latvijā (tik labi, ka brīžam pat sāpīgi lasīt). Tās ir lietas, kas vienā dienā nemainās. Bet – ja par tām nedomā un nerunā, tad ne tik nemainās. **Nodrošināt savu nākotni** – pēc būtības loģisks un ļoti praktisks turpinājums abiem iepriekš minētajiem. Skaidri un konkrēti par to, ka katrs pats ir atbildīgs par savu nākotni. Latvijā šī doma vēl nav populāra un pārdomāti uzkrājumi veidojas daudz lēnāk, nekā aug materiālā labklājība. Arī man apkārt ir ne mazums cilvēku, kuŗi dzīvo tikai šodienai, bet pēc tam, droši vien valdību un ko tik vēl vainos – kad pensijas būs mazas... Pats labākais – raksts nāk īstajā brīdī, kad dažādi savas nākotnes nodrošināšanas veidi Latvijā kļūst pieejami, to reklāmas uzbāzīgas, bet mums pašiem te vēl nav ne īsti zināšanu, ne pieredzes. **Dekāna piezīmes** – tiem, kuŗi grib labāk izprast augstākās izglītības sistēmu. Labs pārskats gan par būtību, gan ASV pieredzi. Noderēs gan potenciālajiem studentiem, gan jau esošiem mācībspēkiem un administratoriem. Kopējais vērtējums – nešaubīgi pozitīvs, bet ir arī dažas lietas (un gaužām prozaiskas), kas būtu pārdomu vai rīcības vērtas uz priekšu raugoties – tālab jau arī es savu pārdomu virsrakstā liku Gundara grāmatas nosaukuma otro daļu. Tāpēc es šo grāmatu gribu vēl un vēl lasīt, bet (1) skatos Gundara Latvijā jau iznākušo grāmatu kaudzīti un domāju divējas domas – no vienas puses – ir patīkami rokā turēt labu iesējumu

cietos vākos, no otras – tas būtiski paaugstina cenu, un tad gribas ko vairāk pretī, ne tikai pēc būtības labu saturu. Mikstie vāki būtu lētāki. (2) Kaut esmu ideāliste un grāmata pēc būtības man ļoti patīk, mēģinu skatīties arī praktiski un tāpēc baidos, ka tieši cenas dēļ Latvijā daudzi to nenopirks (ap Ls10 nav ierasta cena grāmatai Latvijā). Un otrādi – tie, kas nopirks, var būt nemierā ar prozaiskajām ķībelēm, proti, nezinu, kā tapa raksti, bet

šķiet, ka vietumis pietrūkst „redaktora stingrās rokas” – ne visur doma skaidri līdz galam formulēta, ir vietas un lietas, kas atkārtojas. It kā jau rakstu krājumā tas ir pieļaujams, bet tomēr – apjomu varēja uz pusi vai vismaz par trešdaļu samazināt. Piedevām vēl viena nodeva steigai – drukas velniņi brīvībā tikuši vai korektoram roku raustījuši – kļūdu un kļūdiņu ir vairāk nekā gribētos cietvāku grāmatā redzēt.

Ir jau tā, kā Gundars pats sākumā norāda – tā nav mācību grāmata. Tā nesatur receptes vai formulas. Tās ir viņa pārdomas, kas var dot jaunas, vērtīgas idejas un rosināt lasītāju pārdomas. Viena lieta man ir skaidra – turpināšu ik pa brīdim šķirstīt pati un likšu arī citiem lasīt.

Ieva Kalve

Dr. Ieva Kalve (kalve@apollo.lv) ir populāra lektore un pazīstama konsultante uzņēmumu vadības lietās Biznesa augstskolā “Turība”, šimbrīžam Fulbraita (Fulbright) stipendiāte Savienotajās Valstīs.

GANDRĪZ TIKAI LATVIEŠIEM!

Journal of Baltic Studies (JBS), XXXVIII/3 (September 2007). The Association for the Advancement of Baltic Studies, Inc., <www.balticstudies-aabs.org>

Šoreiz pļaujas svētki latviešiem! Ja Jūsu vietējās universitātes bibliotēkā *JBS* vēl nav, laiks uzstāties, lai to pasūtina: T & F Customer S, T&F Informa UK Ltd, Sheepen Place, Colchester, Essex, CO3 3LP, UK.

Iekļautajos rakstos var iepazīties ar Latvijā agrāk maz ievērotām Rietumu zinātniskām normām un standartiem. Tos ievērojot, lat-

viēšiem jāceļ sava zinātnisko veikumu kvalitāte jau tagad, īpaši laikā, kad jaunais rektors Mārcis Auziņš vēlas izveidot Latvijas Universitāti par pasaulē respektējamu Rietumu parauga pētniecības iestādi. Autoru un lasītāju dialogu veicināšanai šīm piezīmēm pievienoju autoru e-pasta adreses.

Moles (Richard Mole, <r.mole@ucl.ac.uk> U. College London) raksts raksturīgs mūsdienās akadēmiskos žurnālos publicētajiem darbiem. Lakoniskums norāda, ka raksts varētu būt autora doktora disertācijas kopsavilkums. Temats: latviešu uzskati par krieviem un krievu – par latviešiem. Pieņemt Moles secinājumus ir viegli, un no viņa metodikas varam mācīties rietumnieku jaunāko pieeju sociālām zinātnēm. Skaidrojumi tomēr neapmierinās tos, kuri šīs metodes vēlēšies izmantot saviem darbiem. Šoreiz man nepietiek tikai ar statistiķu gudrību.

Otru rakstu, vadoties pēc tradicionālām vēsturnieku metodēm, sastādījusi Rovana U. (Rowan U. New Jersey) lektore Ieva Zaķe (<zake@rowan.edu>). Temats: autoritāro uzskatu veidošanās latviešu inteliģencē pirms un pēc Kārļa Ulmaņa apvērsuma. Pēc iedzīšanās vairāk nekā 450 labi pazīstamās nacionālistu publikācijās, autore secina, ka šā tipa cilvēki jau no sākta gala bijuši labvēlīgi noskaņoti autoritārai valsts vadības sistēmai. Tā sauktie nacionālie rakstnieki un intelektuāļi visumā vai vismaz to vairākums atbalstīja un stiprināja Ulmaņa politiskos uzskatus. Taču autores pieejai ir īpatnēji metodikas trūkumi. Tāpat kā no grāmatām vai rakstiem nevar spriest par to autoru patieso pārliecību padomju okupācijas laikā, nevar formulēt rakstnieku politisko pārliecību no Ulmaņa diktatūras laika publikācijām. Šo problēmu padziļina dažu intelektuāļu svarīgu uzskatu maiņa laika gaitā. Nacionāldemokrāti Jānis Akurāters un Linards Laicēns katrs aiziet savu ceļu. Atis Ķeniņš un Kārlis Skalbe palīdz veidot arvien populārāko demokrātisko centru. Parlamentārās Latvijas prezidenti Jānis Čakste un Gustavs Zemgals ir šai pārliecībai raksturīgi demokrāti. Zaķe itin pareizi apraksta vadoņīgā "zemes saimnieka" Ulmaņa un viņa favorītu vienvaldības slavināšanu, bet nemaz neizskaidro, kur palika tā lielā inteliģences daļa, kas bija nacionāli noskaņoti demokrāti. Tē nu Zaķei būtu noderējis pievērsties arī citiem nopietniem avotiem vai to izlasei. Viņas darbā man pietrūkst statistiķu nostiprinātas pētniecības dimensijas.

Indianas U. (Indiana U.) profesore Intas Gāles Kārpenteres (Carpenter) apjomīgais raksts par mūziklu *Eslingena* sniedz mums daudz vairāk nekā tikai šī kultūras ziņā nozīmīgā pasākuma aprakstu un vērtējumu. Dr. Kārpentere, pieredzējusi mūsdienu folkloras pētniece un lieliska latviešu kultūras pazinēja, priekšzīmīgi izskaidro savu zinātnisko pieeju un, piedevām, viņas tekstā lietoto jaunvārdu izcelsmes loģiku. Viņas metode ir līdzīga tai, ko bieži sastopam literatūras, medicānas, saimniecisko un sociālo zinātņu fakultātes, un pats pētījums uzskatāms par zinātniska rakstura analītisku notikuma aprakstu (case analysis). Tas ir godam veikts darbs, vērtīgs sava pamatīguma un saturīguma dēļ. Ja ir kāda kļūda, tad pavisam nenozīmīga. Lai arī mēdz teikt, ka sociologi mākot vienkāršas lietas izteikt ļoti smalkā valodā, raksts ir izglītojošs un piesaista lasītāja interesi. Kārpenteres sniegums rāda, ko var sasniegt ar rūpīgu analītisku pieeju un ko mums var dot nopietnas folkloras studijas.

Tartu U. žurnālistikas lektore Anu Masso (anu.mass@ut.ee) pētījums ir par attiecībām starp igauņiem un zviedriem, pievēršoties arī tuvākiem un tālākiem kaimiņiem, un tā metodika ir nevainojama – lielisks paraugs tiem baltiešiem, kas nākotnē rakstīs savas, Rietumu prasībām atbilstošas un pašu vajadzībām noderīgas disertācijas. Vēl jānorāda uz interdisciplināro pieeju, kas, manuprāt, visvairāk bagātina baltiešu zinātni un apgaismo mūsu attīstības procesus.

Par to, cik nopietni ņemamas ir mūsdienu prasības pētniecībā, liecina arī grāmatu recenzijas. Jurista Īva Plasērō (Yves Plasseraud) *Les États baltiques. Des sociétés gigognes* (2. izd.) norāda uz autora zināmu attieksmes maiņu. Baltijas valstis viņam nav vairs baltu, bet baltiešu vai baltiskas valstis. Recenzents (Matthieu Chillaud, Tartu U.) grāmatu raksturo kā viegli lasāmu, franču valodas pratējiem nozīmīgu darbu. Agita Lūse (LU) pozitīvi novērtē modernā ģeogrāfa Edmunda Bunkšes *Geography and the Art of Life* (izdota arī latviski). Toties Kotts (Matthew Kott, Oslo U.) visai negatīvi vērtē vācu lietu speciālista Valda Lūmana *Latvia in World War II*. Darbs esot novecojis, izceļas ar nekritisku pieeju padomju avotiem, kam pievienojas daudzās kļūdas vācu īpašvārdu rakstībā.

Gundars Ķeniņš Kings

Pacifika Luterāņu U.

JAUNĀ GAITA

Rolfs Ekmanis, galvenais redaktors
50 Cedar Lane
Sedona, AZ 86336-5011 USA
Telefons/telefakss: 928-204-9247
rekmanis@msn.com
rolfs.ekmanis@asu.edu

Ingrīda Bulmane, galvenā redaktora
vietniece un Jaunās Gaitas
saimniecības vadītāja
23 Markland Drive
Toronto, ON M9C 1M8 Canada
Telefons: 416-621-0898
Telefakss: 416-621-9717
ibulmanis@scom.ca

JG mājas lapa:
<http://zagarins.net/JG>

Redaktori:

Voldemārs Avens
Anita Liepiņa
Juris Šileniņš
Juris Šlesers
Birutā Sūrmane
Ilze Valdmāne
Lilīta Zaļkalne
Juris Žagariņš

Techniskie darbinieki: Laila un Pāvils Cakuli, Zīna
un Jānis Dindzāni, Līga Gaide, Uldis Matīss,
Juris Zommers

Korektore: Indra Gubiņa

Ekspeditors: Guntis Liepiņš
liepag@idirect.com

Ar autora vārdu, segvārdu vai iniciāļiem
parakstītajos rakstos izteiktie uzskati ne
vienmēr atbilst redakcijas viedoklim.
Atzīdama demokrātiskās valstīs valdošos preses
brīvības principus, *Jaunā Gaita* sekmē dažādu
uzskatu publicēšanu.

Adrešu maiņas un pastā vai spiestuvē bojātus
eksemplārus lūdzam pieteikt JG saimniecībā.

JG SATURA RĀDĪTĀJI

Nr. 100 - 150 Kanadā Kan. \$5,-
Cītās valstīs: ASV \$5,-

Nr. 151 - 175 Kanadā Kan. \$5,-
Cītās valstīs: ASV \$5,-

Nr. 176 - 200 Kanadā Kan. \$5,-
Cītās valstīs: ASV \$5,-

Nr. 201 - 230 Kanadā Kan. \$8,-
Cītās valstīs: ASV \$8,-

Satura rādītāji pasūtīnāmi no JG saimniecības.

Jaunās Gaitas abonements maksā:

Kanadā - 1 gads \$39,-
2 gadi \$76,-
Atsevišķa numura cena \$10,-

Cītās valstīs -

1 gads ASV \$39,- (Kan. \$45,-)
2 gadi ASV \$76,- (Kan. \$88,-)
Atsevišķa numura cena: \$10,- (Kan. \$10,-)

Krājumā ir arī vairums agrāko JG numuru. Sarakstu
un cenas var pieprasīt no JG saimniecības.

JAUNO GAITU VAR IEGĀDĀTIES:

ANGLIJĀ

E.D. Rusovs, 2 Wellington Terrace
Basingstoke, Hants. RG 23 8HJ

AUSTRĀLIJĀ

Latviešu biedrība Rietumaustriļijā
Valdis Auziņš, 179 Alexander Dr.
Dianella, W.A. 6059

Sidnejas latviešu biedrības grāmatnīca
A. Priedīte-Rīga, 32 Parnell St.
Strathfield, N.S.W. 2135

Latvian Books
Box 1287, G.P.O.
Adelaide, S.A. 5001

KANADĀ

DV grāmatnīca
Kandas Latviešu centrs Toronto
4 Credit Union Dr
Toronto ON M4A 2N8

LATVIJĀ

A/S „Sampo banka”, Lāčplēša ielā 75, Rīga LV 1011
IBAN - LV61MARA00002028 26000
Ingrīda Bulmane (JG žurnāla abonēšana)
1 gads (4 numuri) Ls12,-
Tuvāka informācija - Ilze Dzelme 7-217791

Latvijas Okupācijas muzeja grāmatgaldā
Strēlnieku laukumā 1
Rīga LV-1050

LETTERS & CULTURE. According to Juris Silenieks, professor emeritus (Carnegie-Mellon U.), the two central themes of the six poetry collections of Aina Kraujiete (1923 – 2007) are her poignant childhood memories of Latvia's countryside and her fascination with life in New York City, her refuge from the brutal Soviet occupation of her homeland. In addition to eight of Kraujiete's poems, we are featuring two recent poems by Juris Zommers and a reminiscence by the poet Velta Sņikere concerning her travels and life in England. Laima Kalniņa (long-time contributor to JG) has similarly imbued her short prose fiction „Mans draugs un es” (My Friend and I) with autobiographical elements. Uldis Bērziņš, poet and translator of the *Koran*, shares his viewpoint on the relationship between the human and the divine, based on reflections by scholars Marie-Joseph Lagrange, Rein Fehnout, and Fazlur Rahman Malik. Bērziņš' 2007 reading list also included two Latvian authors – Aleksandrs Čaks and Līga Rundāne, as well as Mehmed Jashin and the American philosopher Richard Rorty. The latter's post-modernist criteria that only recently written original works should be considered as significant, leads Bērziņš to the realization that for him it would be Estonian folksongs and Mongolian epics! Literary scholar Anda Kubuliņa interviews her fellow humanist Jānis Krēsliņš, Sr. about his perception of the life and works of Eriks Ādamsons (1907– 1946), a major Latvian poet and prose writer. Throughout the interview Krēsliņš provides detailed information about Ādamsons' publications. He also introduces Casimir Ulrich Boehlendorff (1775-1825) who, born of Baltic German parents in the province of Courland and educated in Jena, Germany, wrote not only in German, but also in Latvian, as evidenced by his poem about the festival of John's Day, included in this issue.

HISTORY & POLITICS. Sarma Muižniece Liepiņa, a poet, artist and board member of the American Latvian Association, underlines in her eloquent essay that Latvia faces deep economic and political problems which require positive and energetic involvement by all Latvians, including those living abroad. Two articles are devoted to the Latvian experience in *Displaced Persons'* camps in Ger-

many after World War II. Astrīda Straumane Ramrath reviews Ansis Pommers' detailed and scrupulously assembled history of the Latvian DP community in Fischbach, while the entries of professor Alfreds Tauriņš' diary tell us about life in the Hochfeld DP camp in Augsburg. Sociology doctoral student Maija Andersone discusses the controversy over the fate of the Museum of Occupation in Rīga.

REVIEWS. Lelde A. Kalmīte's *Jānis Kalmīte* (2007), a biography of her father (1907-1996), a beloved Latvian painter who died in exile (Voldemārs Avens); a short story collection *Katram sava* (2007), by Tālis Vaidars, whose writings were censored or rejected by the Soviet cultural overseers (Ruta Veidemane); Lidija Dombrovskā's poetry anthology *Atstari avotu acīs* (2007) (Dagnija Dreika); Norman Davies' *Europe at War 1939-1945* (2006) (Marita V. Grunts & Gundars Ķeniņš-King); *Letonica* (No.15, 2007), published by the University of Latvia's Institute of Literature, Folklore and Art (Lalita Muižniece); Vol.IV (2007) of *Aleksandra Čaka gadagrāmata*, a collection of learned articles dedicated to the poet Čaks (1901-1950) (Anita Liepiņa); Aija Freimane & Jouko Talonen's *Bibliography of Ludvigs Adamovičs* (2005), published by *Societas historiae ecclesiasticae Fennica* (Rolfs Ekmanis); Janīna Kursīte's *Neakadēmiska latviešu valodas vārdnīca jeb novadu vārdene* (Unacademic Dictionary of the Latvian Language, 2007) (Ivars Antēns); Economist Gundars Ķeniņš-King's *Raksti veiksmīgiem cilvēkiem* (2007) contains advice for Latvian business people (Ieva Kalve); *Journal of Baltic Studies* XXXVIII/3, 2007 (Gundars Ķeniņš-King).

MARGINALIA covers a broad range of topics, from Latvian cultural events to Andrzej Wajda's new film about the Soviet massacre of 22 500 Polish officers in the forest of Katyn (1940) and the activities of Latvian soldiers in U.S. occupied Iraq.

The full-page reproductions are by Jānis Kalmīte, Jānis Aistars, Uldis Grasis, Ilmārs Rumpēters. The cover is by Laimonis Mieriņš.

I.V., J.Z., R.E